

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Бердянський державний педагогічний університет

Ольга Новик

Український романтизм

Навчальний посібник

2023

УДК 81
ББК 81 (я5)
Н 79

Рецензенти:

доктор філол.наук, професор О.Д. Харлан
доктор філол.наук, професор О.І. Борзенко
кандидат філол.наук, доцент К.Г. Борисенко

*Друкується за рішенням Вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 11 від 1 червня.2023 р.)*

**Н 73 Новик О.П. Український романтизм: навчальний посібник. Видання 2.
Бердянськ : БДПУ, 2023. 163 с.**

Посібник з курсу «Український романтизм» для магістрантів освітньої програми «Філологія» може використовуватися для підготовки і проведення занять з української літератури як в університеті, так і в загальноосвітній школі. Висвітлено окремі проблеми романтизму, подано плани практичних і самостійних робіт, матеріали для лекційного курсу.

**УДК 82'0"18/19"(477)
ББК 83.3(4Укр)5я73**

© Новик О.П., 2023

ЗМІСТ

Передмова	4
Частина перша	7
1.1. Зміст курсу. Навчальна програма.....	8
1.2. Проектування дидактичного процесу з видів	
навчальних занять	14
1.2.1. Тематика лекційних занять	14
1.2.2. Плани практичних занять	19
1.2.3. Самостійна робота	33
1.2.4. Індивідуальна робота	74
1.2.5. Питання для самоперевірки	76
1.3. Список художніх текстів для читання.....	80
Частина друга	82
2.1. Матеріали до лекцій	83
2.1.1. Риси романтизму в оповіданні Марка Вовчка	
«Максим Гримач»	83
2.1.2. Імагологічний вимір простору	
Слобожанщини в творах Олекси Стороженка	90
2.1.3. Романтичне переосмислення мотиву раю в	
поезії Михайла Петренка	99
2.1.4. Дім у творчості Левка Боровиковського	105
2.1.5. Елементи казкового в оповіданні Євгена	
Гребінки «Мачеха и панночка»	111
2.1.6. Художня інтерпретація біографії видатних	
історичних осіб у повістях Тараса Шевченка	118
2.1.7. Творчість Лесі Українки та романтизм:	
аспекти взаємодії	129
2.1.8. Творчість українських романтиків у	
дослідженнях Юрія Шевельова	133
2.2. Список праць про український романтизм	140
Список використаних джерел	160

Передмова

У системі літературознавчих дисциплін, що викладаються на філологічному факультеті, одне з найважливіших місць належить історії української літератури, зокрема, такому її періоду як література романтизму. Вивчення літературного процесу цієї доби має виняткове значення у філологічній підготовці майбутніх словесників, у їх професійному та світоглядному становленні, позаяк саме на XIX століття припадає початок формування нової української літератури. Літературознавство наразі потребує цілісного історико-філософського підходу до вивчення проблеми стилю, культурно-історичних епох. До таких аспектів вивчення української літератури належить проблема генези та розвитку українського романтизму.

Мета курсу: дати студентам цілісне уявлення про особливості українського літературного романтизму, специфіку його розвитку та своєрідність авторських індивідуальностей представників цього напрямку

Перелік компетентностей, результатів навчання, якими повинен оволодіти здобувач:

Фахові База знань Здатність аналізувати художні та наукові тексти з різних періодів, інтерпретувати та контекстуалізувати їх правильно. Здатність аналізувати та посилаючись на відповідні основні літературознавчі та мовознавчі роботи в письмовій формі, через усні виступи та презентації, знання дискусій та трендів. Формування знань про особливості українського літературного процесу.

Знання ресурсів Здатність використовувати ІКТ-ресурси науковим чином, з використанням високих стандартів текстового аналізу до електронних і до традиційних джерел.

Здатність використовувати інформацію з архіву, бібліотечні каталоги та найновіші ІКТ-ресурси, щоб локалізувати джерела та документальний матеріал, корисний для свого власного дослідження

Аналіз документів Здатність знаходити, відбирати, контекстуалізувати та інтерпретувати значні кількості рукописного, архівного та документального матеріалу

Індивідуальне дослідження Здатність розрізнити різні реєстри наукового викладу та застосовувати їх відповідно в коротких викладах, оглядах, та в письмових усних завданнях, як і в своїй роботі. Здатність об'єднувати (синтезувати) та обговорювати нещодавні публікації, в межах та поза областю дослідження. Здатність планувати та на основі дослідження робити внесок до філологічних знань

Завдання курсу:

1. Домогтися глибокого усвідомлення основних тенденцій розвитку романтизму.
2. Використовуючи знання студентів з основ теорії літератури, на конкретному матеріалі показувати хвилеподібність змінюваність напрямів, течій, стилів у мистецтві.
3. З'ясувати особливості творчої індивідуальності видатних письменників, їх внесок у національну та всесвітню літературу.
4. Домогтися розуміння особливостей мистецького процесу першої половини XIX ст., а саме: співіснування різних творчих методів та напрямів в українській літературі того часу.
5. У лекційному курсі, на практичних заняттях всебічно розглядати твори, передбачені програмою загальноосвітньої школи.
6. Домогтися високого рівня оволодіння методикою аналізу художнього твору,

глибокого проникнення в його образну систему.

Місце навчальної дисципліни в системі професійної підготовки фахівця: : навчальна дисципліна «Український романтизм» входить до циклу професійних дисциплін професійно-предметної підготовки магістрів освітньої програми «Філологія», предметної спеціалізації 035.01 Українська мова і література.

Інтегровані вимоги до знань і вмінь з навчальної дисципліни:

В результаті вивчення дисципліни фахівець повинен **знати**:

- особливості художньої літератури як виду мистецтва;
- основні тенденції розвитку українського романтизму, дискусійність цього питання, найважливіші факти літературного процесу цього періоду;
- найважливіші відомості про творчі методи й літературні напрями (бароко, класицизм, сентименталізм, просвітительський реалізм, преромантизм, романтизм), різні погляди дослідників на дані явища;
- оцінку наряду романтизму в літературознавчих дослідженнях та критичних статтях;
- місце українського письменства в загальноєвропейському літературному процесі.

Підготовлений фахівець повинен **вміти**:

- робити аналітичний огляд літературно-критичних статей та досліджень;
- виявляти основні проблеми у творі, що вивчається;
- з'ясовувати взаємозв'язок між подіями певної епохи, світоглядом і творчістю письменника;
- виявляти найхарактерніші ознаки творчих методів та напрямів;
- зіставляти різні погляди в ході полеміки, виявляти здатність доводити свої твердження, власну думку;
- користуватися довідковими джерелами, зокрема, літературними енциклопедіями та словниками літературознавчих термінів.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни:

- усна народна творчість (пісні, балади, думи; приказки, прислів'я; оповідання, легенди, перекази, казки; історія розвитку фольклористики);
- теорія літератури (художні напрями, течії, стилі; поетика художнього твору);
- історія зарубіжної літератури (романтизм);
- літературне джерелознавство та бібліографія;
- текстологія та палеографія;
- літературознавча герменевтика;
- історія України (визначальні моменти, які відбилися в літературі романтизму);
- історія української мови;
- історія філософії;
- культура мовлення;
- етнографія (обряди, звичаї, побут та їх відображення в літературних творах);
- мистецтвознавство (романтизм, видатні художники).

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей та продемонструвати такі результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі середньої освіти або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою. СК 5. Здатність професійно застосовувати поглиблені знання з обраної предметної спеціальності (мова і література (англійська)); використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії англійської мови в закладах середньої освіти, практиці навчання англійської мови.	ПРЗ 2. Демонструє поглиблені знання з обраної предметної спеціальності (мова і література (англійська)). ПРУ 5. Здатний доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних питань з предметної спеціальності (мова і література (англійська)) і власну точку зору на них як фахівцем, так і широкому загалу. ПРК 1. Демонструє належний рівень володіння державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентує результати своїх досліджень державною та іноземною мовами. ПРА 3. Ефективно організовує, аналізує, критично оцінює несе відповідальність за результати власної професійної діяльності.

Частина 1.

1.1. Зміст курсу. Навчальна програма

Вступ

Предмет і завдання навчального курсу “Український романтизм”.

Історичний і теоретичний дискурс романтизму. Романтизм як художня категорія. Складові романтизму: тип творчості (напряму), стиль, стильова тональність. Проблема змісту й форми в романтизмі. “Межі” романтизму в українській і зарубіжній літературах. Три основні стадії: передромантизм XVIII століття, романтизм кінця XVIII – першої половини XIX століття та неоромантизм кінця XIX – початку XX століття.

Європейський романтизм: основні риси, течії, школи

Романтизм (фр. *romantisme*) як ідейний рух у літературі, науці й мистецтві. Визначальні для романтизму ідеалізм у філософії і культ почуттів, а не розуму, звернення до народності, захоплення фольклором і народною мистецькою творчістю, шукання історичної свідомості й посилене вивчення історичного минулого, втеча від доволішньої дійсності в ідеалізоване минуле або у вимріяне майбутнє, у фантастику. Становлення романтичного світогляду та романтичного стилю і нових літературних жанрів. Романтизм як художній напрямок, протиставлення класицизму.

Основні типологічні аспекти розвитку українського романтизму

Преромантизм в українській літературі

«Граматика малороссийского наречия» Олександра Павловського і збірка Миколи Цертелева «Опыт собрания старинных, малороссийских песней»: думки про глибоку своєрідність і самостійність української мови й української народної поезії. Збірник «Малороссийские песни» М. Максимовича і балади П. Гулака-Артемовського («Твардовський» і «Рибалка», 1827). Протидія бурлескним і травестійним традиціям, вплив поглибленого вивчення народної творчості, писань російських і польських романтиків. Вплив на утвердження романтизму в українській літературі **українських шкіл** в російській і польській літературах.

Романтизм в українській літературі: етапи розвитку, осередки

Харківський осередок

Становлення українського романтизму і розвиток етнографії й історії (збірки етнографічних і фольклорних матеріалів — українських народних пісень М. Максимовича (1827, 1834, 1849), історичних пісень і дум І. Срезневського у збірці «Запорожская старина» (1833—38), народної усної творчості П. Лукашевича (1836), як також публікації історичних праць і пам'яток: Д. Бантиш-Каменського (1822), М. Маркевича (1842—43), О. Бодяньського (1846—48, у тому числі козацьких літописів й «Історії Русів»), А. Скальковського (1846) та інших).

Харківська школа з двома гуртками — перший, створений у 1820-х рр. навколо І. Срезневського (Л. Боровиковський і О. Шпигоцький), другий, діяв у середині 1830-х рр. також під проводом І. Срезневського (А. Метлинський (псевдонім — Амвросій Могила), М. Костомаров (псевдонім — Ієремія Галка) й О. Корсун з М. Петренком і С. Писаревським та іншими). Програмові збірки: «Украинский альманах» (1831) та «Запорожская старина».

Західноукраїнські романтики.

«Руська трійця»: М. Шашкевич, І. Вагилевич і Я. Головацький. «Русалка Дністровая» (1837). Послідовники «Руської трійці» в її романтичних змаганнях за народність української мови й літератури М. Устиянович і А. Могильницький у Галичині та О. Духнович на Закарпатті.

Київський осередок

Київ другої половини 1830—40-х рр.: М. Максимович, П. Куліш, Т. Шевченко, і прибулі з Харкова А. Метлинський і М. Костомаров. Філософський романтизм членів цього гуртка, поєднаний з вивченням української народної творчості і історії та ідеями слов'янофільства, Кирило-Мефодіївське братство, романтично-християнська програма М. Костомарова «Книги Биття українського народу». Альманахи: «Киевлянин» (1840, 1841, 1850) М. Максимовича; «Ластівка» (1841) Є. Гребінки; «Сніп» (1841) О. Корсуна; «Молодик» (1843, 1844) І. Бецького; «Южно-Русский сборник» (1848) А. Метлинського. Поезії В. Забіли у «Ластівці», в «Молодику» О. Афанасьєв-Чужбинський, у Москві жив і працював видавець історичних українських матеріалів і одночасно автор романтичних віршів О. Бодянский.

Журнал «Основа» (1861–1862). Письменники і діячі: кирило-мефодіївці В. Білозерський, М. Костомаров, автор першого романтичного роману «Чорна Рада» (1857) й видавець альманаха «Хата» (1860) П. Куліш і Т. Шевченко.

Пізній романтизм

Творчість О. Стороженка, Я. Щоголева, Ю. Федьковича, С. Руданського, Д. Мордовця у контексті романтизму. Наявні елементи романтизму у ранніх поетів другої половини XIX століття.

Тематика та художні особливості української романтичної поезії (1820–1840-ві рр.)

Жанрово-стильова палітра української романтичної поезії (балада, лірична пісня, елегія, медитація, сонет). Особливості фольклоризму української романтичної поезії. Вклад поетів-романтиків у розширення ідейно-тематичних меж поезії першої половини XIX ст., а також у силабо-тонічну систему українського віршування. Найвидатніші представники українського романтизму: Л. Боровиковський, А. Метлинський, М. Костомаров, В. Забіла, М. Петренко, М. Шашкевич, М. Устиянович. „Українська школа” в польській та російській літературах.

Осмислення історичного минулого в українській романтичній поезії. Розвиток жанру ліричної пісні. Становлення жанру медитативної лірики. Художня своєрідність жанру інтимно-особистісної лірики.

Романтичні настрої в поезії Амвросія Метлинського. Романтичні образи у ліриці митця: могила, степ, кінь, шабля, ворон, вітер, буря, море тощо. Версифікаційна новизна, ритмічне багатство творів поета.

Романсова лірика Олександра Афанасьєва-Чужбинського. Присвяти Т. Шевченкові. Своєрідність картин природи; пейзажі як психологічні паралелізи („Весна”, „Осінь”, „Метіль”). Зв'язки українських віршів з фольклорною поетикою. Поетичні твори російською мовою. І. Франко як перекладач і видавець кращих поетичних творів О. Афанасьєва-Чужбинського.

Елегійна лірика Віктора Забіли. Тема самотньої покривдженої людини. Протиставлення „безтурботності” природи драматичним настроєм героя у віршах „Соловей”, „Гуде вітер вельми в полі...”. Пісенна популярність цих творів завдяки музиці М. Глінки. Розробка поширеного романтичного сюжету в поезії „Човник”. Поетичні роздуми над соціальною несправедливістю („Сирота”, „Зовсім світ перевернувся...”). Риси біографізму у творах поета (Два вже літа скоро пройде..., До невірної”, „Туна серця” та ін.). намагання вийти за межі романтичної поетики - гумористичний вірш „Остап і чорт”. Звернення до бурлескного стилю (послання „До Шевченка”). Роль В. Забіли у поглибленні психологізму української романтичної поезії. Народнопісенна образність поетових творів. Різноманітність форми. І. Франко - дослідник і видавець поезій В. Забіли. Дослідження творчості поета на сучасному етапі.

Медитативна лірика Михайла Петренка. Ґрунтовність літературної підготовки,

висока культура поетичного слова. Літературні впливи Т.Шевченка (Думи мої, думи мої..."), М.Лермонтова („Небо"), І.Козлова („Як в сумерки вечірній дзвін..."). Перший вірш циклу „Небо" (Дивлюсь я на небо та й думку гадаю ...) як популярна народна пісня. Пісенність вірша „Туди мої очі, туди моя думка...". Філологічний аналіз поетичних творів „Минулися мої ходи...", „Чого ти, козаче, чого ти, бурлаче...", „Іван Кучерявий", „Недуг". Роль М.Петренка у ритмічному і стильовому збагаченні української романтичної поезії, в поглибленні її ліризму.

Українська романтична балада: мотиви, образи, художня своєрідність.

Жанрова своєрідність української романтичної балади. Популярність балад, в яких перехрестилися фольклорні й історичні мотиви (М.Костомаров „Ластівка" „Пан Шульпіка" „Брат з сестрою"; Л.Боровиковський „Чорноморець", „Бандурист"; А.Метлинський „Смерть бандуриста", „Козачая смерть" тощо).

Баладна творчість **Левка Боровиковського**. Балада „Маруся", її генетичний зв'язок з українським фольклором, .одно сюжетними романтичними баладами Г.-А.Бюргера („Ленора") та В.Жуковського („Светлана"). Оцінка твору І.Франком. Народні пісні, прислів'я, перекази – джерела балад „Чарівниця", „Вивідка", „ледащо". Балада „Молодиця" та дискусії щодо її авторства.

Баладна творчість **Амвросія Метлинського**. Патріотичний пафос балади „Підземна церква". Втілення у баладі активної громадянської позиції поета. Відображення у баладі „Смерть бандуриста" поглядів Амвросія Метлинського на літературу як на фактор народного життя. Спроба митця надати баладній дії героїчного й трагічного характеру.

Баладна творчість **Миколи Костомарова** (літературний псевдонім – Ієремія Галка). Наслідування в окремих творах збірок „Українські балади" і „Вітка" мотивів, настроїв і поетичних форм А.Метлинського. Актуальна проблематика оригінальних творів. Балада „Пан Шульпіка" – викривальний твір українського романтизму. Поглиблений інтерес поета до історичних та фольклорних тем („Співець Митуса", „Брат з сестрою", „Ластівка" та ін.).

Ранні балади Тараса Шевченка: традиції та новаторство.

Особливості розвитку романтизму в Західній Україні.

Передумови національно-культурного відродження й становлення нової української літератури. Специфіка розвитку літературного процесу в Західній Україні наприкінці ХУІІІ – у першій половині ХІХ ст. Джерела виникнення нової української літератури на західноукраїнських землях. Загальний огляд культурного життя та літературного процесу 30-40-х років ХІХ ст.

Львівський гурток прогресивної молоді „Руська трійця" та його історичне значення. Історія видання та розповсюдження „Русалки Дністрової" – першої в Західній Україні книги українською мовою. Романтичний характер альманаху. „Русалка Дністровая" як явище для свого часу „наскрізь революційне" (І.Франко).

Маркіян Шашкевич – провідний український романтик перших десятиріч ХІХ ст., керівник „Руської трійці", письменник, фольклорист, публіцист, громадсько-культурний діяч. Мотиви лірики. Вірш „Слово до читателів руського язика" як вираження просвітительських настроїв Руської трійці. Тема визвольної боротьби народу, ідея органічної єдності розрізнених у часи Шашкевича українських земель у поезіях „Болеслав Кривоустий під Галичем, 1139", „О Наливайку", „Хмельницького обступленіє Львова". Романтичне протиставлення тогочасної дійсності ідеалізованій давнині у вірші „Згадка". Вплив поеми Я.Коллара „Дочка Слави" на цей твір Патріотичний настій вірша „Споминайте, браття милі...", поетичне утвердження у творах „Руська мати нас родила...", „Побратимові" права української мови, пісні й

літератури на вільний розвиток. Оригінальність архітекτονіки послання. Алегоричне втілення поривань до вільного життя у поезії „Веснянка”. Глибока ліричність твору, популярність його як народної пісні (музика В.Матюка), поетизація рідної природи у творі „Підлісся”. Жанрова розмаїтість поезії М.Шашкевича. Поезія М.Шашкевича та народнописенна символіка. Проблема авторства байок у Шашкевичевій читанці. Твір „Олена” М.Шашкевича – зразок жанрового синкретизму в українській романтичній прозі (найвиразніші ознаки романтичного оповідання). Проблематика твору. Ритмізована проза М.Шашкевича.

Іван Вагилевич – поет, грамастик, історик, етнограф, фольклорист. Вплив пісень, казок і легенд Бойківщини – рідного карпатського краю – на розвиток поетичної натури. „Ходіння в народ” за фольклором і старовинними речами в семінарські роки, просвітницька діяльність. Поетичні твори у „Русалці Дністровій” – балади „Мадей”, „Жулин і Калина”. Відповідність поетики балад романтичній естетиці. Елегійність польської лірики поета. Переклади з чеської літератури. Науково-дослідницькі праці І.Вагилевича, їх відповідність тогочасному рівневі науки. „Замітки о руській літературі” – перший у Західній Україні історичний нарис рідного письменства.

Яків Головацький – поет, фольклорист, етнограф, філолог-славист, історик, географ, видавець, громадський діяч. Участь у виданні альманаху „Русалка Дністровая” і двох частин „Вінка русинам на обжинки”. Культурницько-політична і видавнича діяльність у 1848 – 1849 рр. Еволюція суспільно-політичних поглядів. Проблематика романтичної поезії Я.Головацького („Весна”, „Туга за родиною”, Два віночки”, „Річка”, „Моя доля”). Альбомні присвяти І.Срезневському та В.Ганці. Яма слов’янської єдності у цих присвятах. Мова і стиль поезій. Збірник „Народные песни Гапицкой и Угорской Руси” (три частини в чотирьох книгах) як один з найцінніших набутоків у творчому доробку Я.Головацького. Статті про нове українське письменство, спогади суспільно-літературного характеру. Я.Головацький як дослідник давньої української літератури. Наукова цінність значної епістолярії письменника і вченого.

Микола Устиянович – поет, прозаїк, культурно-просвітній діяч. Провідні мотиви кращих поезій М.Устияновича. романтизовано-піднесене змалювання опришківського життя в поезіях „Верховинець” („Верховино, світку ти наш...”) і „Піснь опришків”, що стали народними піснями. Елементи ідеалізації у творах про опришківство, а також у поезії „Хпібороб”. Віршові обробки народних сюжетів („І старому придасться школа...”). Поезії історичного характеру („Ужас на Русі при зближенню монголів...”, „Похід Русі на Царгород” та ін). Жанрова і версифікаційна різноманітність поезій М.Устияновича. Мовно-стилістичні особливості. Заслуги М.Устияновича у розвитку української романтичної прози, в утвердженні її на західноукраїнських землях. Ідейно-естетичний аналіз оповідання „Месьть верховинця”. Діалектні особливості прози М.Устияновича. Місце М.Устияновича в українському літературному процесі.

Антін Могилянський – поет, педагог. Заклик розвивати рідну мову („Рідна мова”). Панегірик „Радісне привітане...” як намір утвердити українську мову у „високих” жанрах. Особливості поетики твору „Скит Манявський”. Народні легенди й перекази як найперші джерела твору. Романтичний характер поеми й естетичні позиції автора

Українська романтична проза

Розвиток української прози середини XIX ст.: жанрово-тематичне багатство.

Художній світ письменницької спадщини Пантелеймона Куліша

Біографічні відомості про автора. Особливості світогляду письменника. Хутірська філософія. Питання періодизації творчості. Прозовий доробок: тематика,

жанрові різновиди, образи. Особливості жанру історичного роману Пантелеймона Куліша “Чорна рада”. Вальтерскотівські традиції у творі. Образна система роману. Композиційні особливості. Жанрові модифікації малої прози письменника.

Проблематика та жанрово-стильові особливості прози Олекси Стороженка

Життєвий і творчий шлях письменника. Поетика малої прози Олекси Стороженка. Літературне опрацювання фольклорних зразків у циклі “З народних уст”. Дидактичне спрямування циклу. Поєднання побутово-етнографічного зображення з химерним світом повір’їв та легенд в оповіданнях “Закоханий чорт”, “Чортова корчма”, “Сужена”, “Вуси”, “Голка”. Риси готичного стилю у творі «Примари Несвізького замку». Іdealістичне змалювання козацтва в оповіданнях О.Стороженка (“Кіндрат Бубненко-Швидкий”, “Дороги”, “Мірошник”, “Споминки про Микиту Леонтійовича Коржа”). Особливості композиції творів. Образ оповідача. Художня специфіка. “Марко Проклятий”: жанрова та художня специфіка. Західноєвропейська готична проза та українська література. Джерела повісті “Марко Проклятий”. Історія написання та видання, структурно-композиційні особливості. Образ Марка Проклятого: архаїчні витоки, засоби характеротворення. Романтичне зображення образів-персонажів у творі (Кривоніс, Єремія Вишневецький, Кобза, Княгиня Четвертинська, запорожці).

Творчість Юрія Адальберта Федьковича: жанрово-тематичні особливості

Естетичні погляди Юрія Федьковича. Художня спадщина письменника, її жанрове багатство. Поетичні здобутки автора. Традиції та новаторство Юрія Федьковича у прозовій творчості. Специфіка опрацювання теми кохання в оповіданнях “Люба-згуба”, “Серце не навчити” та ін. Стильовий еклектизм творів. Морально-дидактична проза письменника, її особливості. Тематика жовнірського життя у прозі Ю. Федьковича.

Пошуки Миколи Костомарова в епічних жанрах. Художня проза письменника. „Сорок літ” („Народная малороссийская легенда”). Правдиве зображення злочинності суспільства, філософсько-релігійні погляди у творах. Інші казки за народними сюжетами („Казка про дівку-семилітку”, „Торба”, „Лови”). „Книги буття українського народу” – маніфест кирило-мефодіївців. Зображення історичного минулого в творах „Кудеяр”, „Чернігівка” та ін

Українська романтична драматургія

П’єса К.Тополі «Чари»: преромантичні риси, психологізм твору

Українська драматургія в середині XIX століття. М.Костомаров – зачинатель української історичної драматургії. Перші українські трагедії „Сава Чалий” і „Переяславська ніч”. Особливості драматургії Пантелеймона Куліша. Драматичні твори Юрія Федьковича.

М.Костомаров – зачинатель української історичної драматургії. Перші українські трагедії „Сава Чалий” і „Переяславська ніч”. Фольклорна основа драми „Сава Чалий”, часове зміщення й довільне трактування історичного факту. Історизм твору „Переяславська ніч”; висунення на перший план особистої драми закоханих романтизованих героїв. Перший у новій українській літературі образ мужньої жінки-патріотки.

Особливості драматургії Пантелеймона Куліша. Драматична трилогія як відображення історіософських поглядів письменника. Значення перекладацької спадщини, літературно-критичної і видавничої діяльності письменника.

Драматичні твори Юрія Федьковича у контексті романтизму.

Тарас Шевченко як романтик

Т.Г.Шевченко – геній України, речник національного й визволення українського народу. Балади та ранні поеми. Завершення в творчості Шевченка процесу становлення

нової української літератури і початок нової епохи в її історії. Романтичні риси лірики Тараса Шевченка. Багатогранність творчої діяльності Шевченка: поет, прозаїк, драматург, художник. Шевченко в оцінці критики. Основні проблеми шевченкознавства, напрями досліджень. Наукові праці про романтизм у творчості Тараса Шевченка.

Течії українського романтизму

Проблеми класифікації течій романтизму у працях Т.Бовсунівської, М.Зерова, Д.Наливайка, Є.Нахліка, М.Наєнка, Ю.Шевельова, М.Яценка та інших вчених.

Микола Гоголь – український письменник-романтик, що писав російською мовою. Характерні риси романтизму у прозі автора. Дискусії у літературознавстві.

Пізній український романтизм

Художній світ письменників Степана Руданського та Якова Щоголева

Художня специфіка поетичної творчості Степана Руданського. Загальна характеристика лірики письменника петербурзького періоду. Традиції Т. Шевченка в художній спадщині поета. Образ героя у поезії Степана Руданського, його ідейне навантаження та спрямування. Ліро-епічні твори письменника: фольклорна основа, тематика, художня специфіка. Внесок творчого доробку Степана Руданського в розвиток української літератури.

«Непривітаний співець» Яків Щоголев як пізній романтик. Риси романтизму у творах Михайла Старицького.

Романтизм в українській літературі ХХ століття

Неоромантизм у творчості Лесі Українки. «Романтика вітаїзму».

Романтичні риси в художній прозі середини ХХ століття. Творчість Олександра Довженка, Олеся Гончара.

Романтична стильова течія в українській радянській поезії 20-30-х років (М. Бажан, Ю. Яновський, О. Влизько, Л. Первомайський). Романтична стильова течія в українській радянській поезії в період формування основ методу соціалістичного реалізму. Творчі пошуки нових засобів художнього виразу. Внутрішня диференціація романтичної стильової течії. Теоретична боротьба навколо проблеми романтизму в українській радянській літературі. Розвиток романтичної стильової течії в 30-х роках.

Романтизм у музиці та в мистецтві

В українській музиці вплив романтизму позначився слабо. Його елементи помітні лише у творах українських композиторів другої половини 19 ст.: С. Гулака-Артемовського, М. Лисенка, В. Матюка, П. Воробкевича, А. Вахнянина й інших, зокрема у їхніх композиціях на слова поетів-романтиків. Тривале місце в історії української музики й театру зайняли написані за творами романтиків опери «Запорожець за Дунаєм» (1863) С. Гулака-Артемовського, «Різдвяна ніч» (1874), «Утоплена» (1883-84), «Тарас Бульба» (1890) М. Лисенка.

Проблема сучасного трактування романтизму як художнього напрямку

Проблеми романтизму в наукових працях. Огляд наукової літератури з проблем становлення та розвитку українського романтизму. Естетика українського романтизму в працях І. Айзенштока, М. Зерова, Д. Чижевського, Т. Бовсунівської, Т. Комаринця, Ю. Шереха та ін.. Романтичний епос у рецепції М. Наєнка, Є. Нахліка. В. Івашків про романтичну драматургію. Компаративістичне вивчення явищ і постатей українського романтизму. Л. Ушкалов, Ніна Чамата, О.Боронь про Тараса Шевченка

Проектування дидактичного процесу з видів навчальних занять

3.1. Тематика лекційних занять

Вступ. Естетичні принципи романтизму.

Предмет і завдання курсу «Український романтизм»

Поняття «романтизм». Генеза романтизму.

Європейський романтизм: основні риси, течії, школи.

Д.Чижевський, Д.Наливайко про романтизм та реалізм в українській літературі.

Преромантизм в українській літературі

Шляхи становлення українського преромантизму

Соціально-економічна та культурна ситуація перших десятиріч XIX ст.

Основні ознаки періоду становлення нової української літератури. Творчі напрями та стилі цього періоду.

Жанровий діапазон літератури перших десятиріч XIX ст.

Розвиток фольклористики та періодики

Суспільні умови і стимули виникнення романтизму в українській літературі 20-40-х років XIX ст.

Хронологічні межі українського романтизму.

Основні літературні та політичні гуртки романтичної орієнтації (Харківська школа романтиків, „Руська Трійця”, Кирило-Мефодіївське братство).

Течії українського романтизму: народно-фольклорна; історико-поетична; байронічна.

Тематика та художні особливості української романтичної поезії (1820–840-ві рр.)

Школи українського романтизму.

Харківська школа романтики в дослідженнях А.Шамрая, М.Зерова

Романтична поезія в літературознавчих працях XX століття.

Переклади і переспіви з інших літератур як перші зразки українського романтизму.

Особливості розвитку нової літератури в Західній Україні.

Специфіка розвитку літературного процесу в Західній Україні наприкінці ХУІІІ – у першій половині XIX ст.

Джерела виникнення нової української літератури на західноукраїнських землях.

Загальний огляд культурного життя та літературного процесу 30-40-х років XIX ст. «Руська Трійця»: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький. Творчість Миколи Устияновича та Антона Могильницького.

Українська романтична балада

Риси романтизму в творчості Л.Боровиковського, Є.Гребінки, П.Гулака-Артемовського. Вплив перекладів творів Й.Гете, Л.Уланда, Дж.Г.Байрона та інших європейських романтиків на творчість українських поетів. Формування української романтичної балади як сполучення впливу європейського письменства та фольклорних рис.

Жанрова своєрідність української романтичної балади. Популярність балад, в яких перехрестилися фольклорні й історичні мотиви (М.Костомаров „Ластівка” „Пан Шульпіка” „Брат з сестрою”; Л.Боровиковський „Чорноморець”, „Бандурист”; А.Метлинський „Смерть бандуриста”, „Козачая смерть” тощо).

Баладна творчість **Левка Боровиковського**. Балада „Маруся”, її генетичний зв'язок з українським фольклором, одні сюжетними романтичними баладами Г.-А.Бюргера („Ленора”) та В.Жуковського („Светлана”). Оцінка твору І.Франком. Народні пісні, прислів'я, перекази – джерела балад „Чарівниця”, „Вивідка”, „ледащо”. Балада „Молодиця” та дискусії щодо її авторства.

Баладна творчість **Амвросія Метлинського**. Патріотичний пафос балади „Підземна церква”. Втілення у баладі активної громадянської позиції поета. Відображення у баладі „Смерть бандуриста” поглядів Амвросія Метлинського на літературу як на фактор народного життя. Спроба митця надати баладній дії героїчного й трагічного характеру.

Баладна творчість **Миколи Костомарова** (літературний псевдонім – *Ієремія Галка*). Наслідування в окремих творах збірок „Українські балади” і „Вітка” мотивів, настроїв і поетичних форм А.Метлинського. Актуальна проблематика оригінальних творів. Балада „Пан Шульпіка” – викривальний твір українського романтизму. Поглиблений інтерес поета до історичних та фольклорних тем („Співець Митуса”, „Брат з сестрою”, „Ластівка” та ін.).

Ранні балади **Тараса Шевченка**: традиції та новаторство.

Тарас Шевченко як романтик

Романтичне зображення боротьби козацтва проти турецько-татарських поневолювачів („Іван Підкова”, „Гамалія”), оспівування героїки народного повстання проти польсько-шляхетського гніту („Тарасова ніч”). Історичні джерела та літературний генезис поеми „Гайдамаки”. Злободенність проблематики, новизни порушеної теми. Традиції у змалюванні гайдамаків і підхід Шевченка в цьому плані. Ідейна концепція

твору. Жанрова своєрідність твору, особливості його композиції, характер зображення образів-персонажів (Ярема, Залізник, Гонти, Оксана, кобзар). Особливості стилю, вірша. Зв'язок із суспільним життям, традиціями української драматургії перших десятиріч XIX ст. (творчість І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка). Особливості творчого методу Шевченка-драматурга. "Назар Стодоля" як історично-побутова драма. Конфлікт твору, образи дійових осіб, характер їх художнього розкриття. Особливості композиції.

Вітчизняне шевченкознавство. Шевченківський словник. Митець у працях діаспорних вчених. Рецепція поезії Т. Шевченка Г.Грабовичем та О. Забужко. Сучасні проблеми і напрямки шевченкознавства.

Пізній український романтизм

Журнал «Основа»

Художній світ письменників Степана Руданського та Якова Щоголева

Основні етапи творчого шляху Степана Руданського. Художня специфіка поетичної творчості письменника. Загальна характеристика лірики письменника петербурзького періоду. Традиції Т. Шевченка в художній спадщині поета. Образ героя у поезії Степана Руданського, його ідейне навантаження та спрямування. Ліро-епічні твори письменника: фольклорна основа, тематика, художня специфіка. Внесок творчого доробку Степана Руданського в розвиток української літератури.

«Непривітаний співець» Яків Щоголев як пізній романтик.

Романтизм в українській літературі XX століття

Неоромантизм. «Романтика вітаїзму».

Українська романтична проза

Розвиток української прози середини XIX ст.: жанрово-тематичне багатство. Новаторство П.Куліша у створенні жанру історичного роману. Традиції та новаторство Юрія Федьковича у прозовій творчості. Проблематика та жанрово-стильові особливості прози Олекси Стороженка. Художня проза Миколи Костомарова.

Художній світ письменницької спадщини Пантелеймона Куліша

Біографічні відомості про автора. Особливості світогляду письменника. Хутірська філософія. Питання періодизації творчості. Прозовий доробок: тематика, жанрові різновиди, образи. Особливості жанру історичного роману Пантелеймона Куліша "Чорна рада". Вальтерскотівські традиції у творі. Образна система роману. Композиційні особливості. Жанрові модифікації малої прози письменника.

Проблематика та жанрово-стильові особливості прози Олекси Стороженка

Життєвий і творчий шлях письменника. Поетика малої прози Олексі Стороженка. Літературне опрацювання фольклорних зразків у циклі “З народних уст”. Дидактичне спрямування циклу. Поєднання побутово-етнографічного зображення з химерним світом повір’їв та легенд в оповіданнях “Закоханий чорт”, “Чортова корчма”, “Сужена”, “Вуси”, “Голка”. Риси готичного стилю у творі «Примари Несвізького замку». Іdealістичне змалювання козацтва в оповіданнях О.Стороженка (“Кіндрат Бубненко-Швидкий”, “Дороги”, “Мірошник”, “Споминки про Микиту Леонтійовича Коржа”). Особливості композиції творів. Образ оповідача. Художня специфіка.

“Марко Проклятий”: жанрова та художня специфіка. Західноєвропейська готична проза та українська література. Джерела повісті “Марко Проклятий”. Історія написання та видання, структурно-композиційні особливості. Образ Марка Проклятого: архаїчні витоки, засоби характеротворення. Романтичне зображення образів-персонажів у творі (Кривоніс, Єремія Вишневецький, Кобза, Княгиня Четвертинська, запорожці).

Творчість Юрія Адальберта Федьковича: жанрово-тематичні особливості

Естетичні погляди Юрія Федьковича. Художня спадщина письменника, її жанрове багатство. Поетичні здобутки автора. Традиції та новаторство Юрія Федьковича у прозовій творчості. Специфіка опрацювання теми кохання в оповіданнях “Люба-згуба”, “Серце не навчити” та ін. Стильовий еклектизм творів. Морально-дидактична проза письменника, її особливості. Тематика жовнірського життя у прозі Ю. Федьковича.

Пошуки Миколи Костомарова в епічних жанрах. Художня проза письменника. „Сорок літ” („Народная малороссийская легенда”). Правдиве зображення злочинності суспільства, філософсько-релігійні погляди у творах. Інші казки за народними сюжетами („Казка про дівку-семилітку”, „Торба”, „Лови”). „Книги буття українського народу” – маніфест кирило-мефодіївців. Зображення історичного минулого в творах „Кудеяр”, „Чернігівка” та ін.

Романтичні риси в художній прозі середини ХХ століття.

Українська романтична драма

П’єса К.Тополі «Чари»: преромантичні риси, психологізм твору

Українська драматургія в середині ХІХ століття. М.Костомаров – зачинатель української історичної драми. Особливості драматургії Пантелеймона Куліша. Драматичні твори Юрія Федьковича.

Перші українські трагедії „Сава Чалий” і „Переяславська ніч”. Фольклорна основа драми „Сава Чалий”, часове зміщення й довільне трактування історичного факту. Історизм твору „Переяславська ніч”;

висунення на перший план особистої драми закоханих романтизованих героїв. Перший у новій українській літературі образ мужньої жінки-патріотки.

Особливості драматургії Пантелеймона Куліша. Драмована трилогія як відображення історіософських поглядів письменника. Значення перекладацької спадщини, літературно-критичної і видавничої діяльності письменника.

Драматичні твори Юрія Федьковича: риси романтизму.

Проблеми романтизму в наукових працях

Огляд наукової літератури з проблем становлення та розвитку українського романтизму. Естетика українського романтизму в працях Д.Чижевського, А.Шамрая, Т.Бовсунівської, Т.Комаринця, Д.Наливайка, Ю.Шереха, О.Камінчук. Романтичний епос в рецепції М.Наєнка., Є.Нахліка. В.Івашків про романтичну драматургію.

1.2.2. Плани практичних занять

Методичні рекомендації. Підготовка до практичних занять вимагає організованості та зосередженості. Текст твору має бути своєрідним фундаментом, на якому і навколо якого буде побудовано аналіз твору та засвоєння фонових знань. Для того, щоб дати повну відповідь на сформульоване в плані запитання, необхідно уважно прочитати текст, ґрунтовно та глибоко опрацювати всі джерела зі списку основної літератури, розглянути й джерела, що подаються під заголовком «Додаткова література». Внаслідок розгляду матеріалу з теми потрібно сформулювати власну думку, яку необхідно вміти викласти логічно та аргументовано, а також спробувати сформулювати аспекти подальшого вивчення тієї чи іншої проблеми.

До кожного практичного заняття подаються завдання, що спрямовані на якомога глибше проникнення в художню тканину твору, розуміння контексту епохи, в яку його написано. Завдання законспектувати джерело вимагає від студента не лише фіксації думки того чи іншого вченого, але й вміння конспектувати, вибирати головне. Творчі роботи спрямовані задіяти емоційний та естетичний рівень сприйняття, допомогти виявити своєрідність літератури.

Успішне проведення практичних занять передбачає повне опрацювання матеріалу студентом і активність на занятті, чому сприяє комплексна оцінка за все заняття, і введення заохочувальних балів за опрацювання додаткового матеріалу, підготовку доповідей з теми.

Базова література для практичних занять з курсу «Український романтизм, насамперед підручники з історії української літератури та монографічні дослідження, допоміжна література подається до кожної теми.

Підручники з історії української літератури/

Історія української літератури : у 12 т. / редкол. : Віталій Дончик (голова) [та ін.] ; Нац. акад наук України, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Київ : Наукова думка, 2013 ..

Т. 2 : Давня література (друга половина XVI–XVIII ст.) / [М. Сулима та ін.] ; наук. ред.: Віра Сулима, Микола Сулима. 2014. 838, [33] с. : іл. -300 пр. (т. 2)

Т. 3 : Кін. XVIII – кін. 30-х років XIX ст. 2016. 752 с.

Т. 4. Тарас Шевченко / І. М. Дзюба; ред.: М. Г. Жулинський. 2014. 781, [48] с.

Білоус. П.В. Історія української літератури XI - XVIII ст. : навч. посіб. Київ : Акад., 2009. 424 с. (Альма-матер). Бібліогр.: с. 416–423.

Історія української літератури кінця XVIII–60-х років XIX століття : підручник / Л.М. Задорожна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ, 2008. 479 с. Бібліогр.: 87 назв.

Історія української літератури XIX ст. : Підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: У 2-х кн. Кн. 1 / М. Г. Жулинський, М.П. Бондар, О.І. Гончар, Б.А. Деркач, Ю.О. Івакін, І.В. Лімборський, Л.З. Мороз, Є.К. Нахлік, В.Л. Смілянська, П. М. Федченко. Київ : Либідь, 2005. 656 с. Бібліогр.: с. 627-639.

Історія української літератури XIX століття : Підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ: У 2-х кн. Кн. 2 / М.Г. Жулинський, М. П. Бондар, Т.І. Гундорова, Л.О. Гаєвська, М.П. Кодак. Київ : Либідь, 2006. 711 с. Бібліогр.: с. 686-698.

Ткачук Микола. Українська література XX століття : Тернопіль : Медобори, 2014. 608 с.

Історія української літератури XX–поч. XXI ст. : навч. посіб. : у 3 т. Т. 1 / В. І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М. В. Кузьменко, Т. В. Бикова, В.С. Брюховецький. Київ : Академвидав, 2013. 588 с.

Тема: Преромантизм в українській літературі.

Стильова своєрідність поеми «Енеїда» Івана Котляревського

План

1. Явище преромантизму. Шляхи розвитку українського преромантизму.
2. Фольклорна основа українського преромантизму.
3. «Історія русів» як джерело романтичних поглядів на історію.
4. Стильова своєрідність поеми Івана Котляревського “Енеїда”. Риси преромантизму у творі. Проблема стильового вираження поеми в дослідженнях літературознавців: бароко – класицизм – просвітницький реалізм – преромантизм.

Завдання

✓ *Виписати цитати з текстів «Енеїди» та «Історії русів», які б спростовували або підтверджували наявність рис преромантизму у цих творах.*

Допоміжна література

1. Бердник О.С. “Історія Русовъ” як метатекст: Монографія. Донецьк: Видавництво Донецького національного університету, 2002. 176 с.
2. Бовсунівська Т. Горгона з українським обличчям (Поетизація в «Енеїді» Івана Котляревського). *Дивослово*. 2000. № 12.
3. Борзенко О. Авторство української «Енеїди» в аспекті духовних тенденцій доби

- та національної ментальності. *Література. Фольклор. Проблеми поетики* : зб. наук. праць / [редкол.: А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]. Київ: Твім інтер, 2001. Вип.9 : Матеріали Всеукр. наук.-теор. конф. «Українська література: духовність і ментальність» (19–20 жовтня 2001 р., Кривий Ріг). С. 206–270.
4. Борзенко О.І. Сентиментальна «провінція» (Нова українська література на етапі становлення). Харків, 2006. 322 с.
5. Гнідан О.Д. Історія української літератури XIX – початку XX століття : практичні заняття. Київ: Вища школа, 1987. 160 с.
6. Головацький Я. Іван Котляревський. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія : у 2 кн. / [упоряд. П. Федченко, М. Павлюк, Т. Бовсунівська ; за ред. П. Федченка]. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1. С. 164–167.
7. Грабович Г. Семантика котляревщини. *Сучасність*. 1995. № 5. С. 65–73.
8. Гундрова Т. Перевернений Рим, або «Енеїда» Котляревського як національний наратив. *Сучасність*. 2000. № 4.
9. Зборовська Н.В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури : монографія. Київ: Академвидав, 2006. 504 с.
10. Зеров М. Твори : в 2 т. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2 : Історико-літературні та літературознавчі праці / [упорядк. І. Кочура, Д. Павличка]. Київ: Дніпро, 1990. 601 с.
11. Історія русів. Український переклад Івана Драча. Київ, 1991. 318 с.
12. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.) : підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
13. Історія української літератури XIX ст. : у 3 кн.: навч. посіб. / [за ред. М. Яценка]. Київ: Либідь, 1995–1996. Кн. 1 : Перші десятиріччя XIX ст. 368 с.
14. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття : підручник / [за ред. О. Галича]. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
15. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
16. Козак С. Український преромантизм. Варшава, 2003. 226 с.
17. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва та ін.]. Київ: Академія, 1997. 752 с.
18. Мелешко В. Чи така вже проста «Енеїда»? (Дискусійні питання творчості І.Котляревського). *Українська мова в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. № 3. С. 43–47.
19. Микитенко Ю.О. Антична спадщина і становлення нової української літератури. Київ: Наукова думка, 1991. 156 с.
20. Мишанич Я. «Історія русів»: історіографія, проблематика, поетика. Київ: ТОВ «Видавництво «Обереги», 1999. 240 с.
21. Мішуков О.В. «Історія русів» у європейському контексті : Монографія. *Філологія. Історія. Культура. Зб. Наук. Праць: У 2 т.* Київ: Парламентське вид-во, 2002. Т. 1 319 с.
22. Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації, дискусійні проблеми, спроба нового прочитання (з погляду літературних напрямів і течій). Львів : ОЛІР, 1994. 68 с.
23. Небесьо Б. Скільки прози може бути у козацькому літописі? *Слово і час*. 1993. № 9. С. 22–30.
24. Неборак В. Перечитана «Енеїда»: Спроба сенсового прочитання «Енеїди» Івана Котляревського на тлі зіставлення її з «Енеїдою» Вергілія; Львівське відділення Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України ; відп. ред. Є.К. Нахлік.

- Львів : ЛВІЛШ, «Астрон», 2001. 284 с. (Літературознавчі студії. – Вип. 7).
25. Новиков А. Національні пріоритети Івана Котляревського. Українська література в загальноосвітній школі. 2008. № 10. С. 8–11.
 26. Окара А. Творчість Івана Котляревського та нова парадигма української літературної мови. *Молода нація. Альманах*. 1999. № 13. С. 133–141.
 27. Павлишин М. Риторика і політика в «Енеїді» Котляревського. *Сучасність*. 1994. № 4. С. 159–168.
 28. Пахаренко В. Художнє слово (класицизм, романтика). Українська мова і література в школі. 2001. № 3.
 29. Поліщук В.Т. Павло Филипович про Петра Гулака-Артемівського та ранній український романтизм. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Сер. : Історична та філологічна*. 2013. Вип. 10. С. 103–109.
 30. Сивокінь Г. Іван Котляревський на тлі сучасної йому європейської літературної думки. *Дивослово*. 2003. № 12. С. 2–4.
 31. Сивокінь Г. Іван Котляревський на тлі сучасної йому європейської літературної думки. *Дивослово*. 2003. № 12. С. 2–4.
 32. Слоньовська О. Еней – троянець чи запорожець, національний герой чи розважальний персонаж? (Спроба об'єктивного прочитання з відстані двох сторіч). *Українська мова в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. № 3. С. 34–46.
 33. Ткачук М. Український характер в «Енеїді» І. Котляревського. *Київська старовина*. 1994. № 5. С. 92–98.
 34. Ткачук М.П. Естетична концепція людини в «Енеїді» Івана Котляревського. Київ : Вища школа, 1995.
 35. Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль : ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
 36. Українська література XVIII ст.: Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. / Упоряд., приміт., вступ стаття О.В. Мишанича. Київ, 1983. 693 с.
 37. Фізер Дж. Деякі теоретичні рефлексії над «Енеїдою» І. Котляревського. *Радянське літературознавство*. 1988. № 10. С. 34–38.
 38. Чижевський Д.І. Історія української літератури. Київ : Видавничий центр «Академія», 2003. 568 с. (Альма-матер).
 39. Шевельов Ю. Традиція і новаторство в лексиці і стилістиці І.П. Котляревського. Чернівці : Рута, 1998.

**Тема: Тематика та художні особливості української
романтичної поезії**

План

1. Шляхи розвитку української романтичної поезії, течії.
2. Школи українського романтизму. Харківська школа романтики в дослідженнях А. Шамрая, М. Зерова, Ю. Шевельова
3. Поезія Амвросія Метлинського: романтичні настрої, образи (могила, степ, кінь, шабля, ворон, вітер, буря, море тощо).
4. Романсова лірика Олександра Афанасьєва-Чужбинського.
5. Елегійна лірика Віктора Забіли.
6. Медитативна лірика Михайла Петренка.

Завдання

✓ Законспектувати статтю: *Яценко М. Українська романтична поезія 20–60-х років // Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред.кол.: І.Дзеверін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М.Гончарука; Вст. стаття М.Яценка; Ред. тому М.Яценко. Київ: Наукова думка, 1987. С.5-36.*

✓ Виокремити риси романтизму в поезії авторів за планом заняття.

Допоміжна література

1. Айзеншток І. Українські поети-романтики. *Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. / Упоряд., підгот текстів, біограф. довідки і приміт. С.Крижанівського; Вступ. ст. І.Айзенштока.* Київ : Дніпро, 1968. С. 7–64.
2. Арендаренко І. По дорозі й назустріч (англійська та українська романтичні поезії: порівняльна типологія і поетика). Київ: Фоліант, 2004. 216 с.
3. Арендаренко І. Порівняльно-генетичний аналіз літературних пісень англійських та українських поетів-романтиків. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* Вип. 33. Львів, 2004. Ч. 2: Теорія літератури та порівняльне Літературознавство. С. 206–213.
4. Барабанова О.А. Творчість Михайла Петренка в контексті української поезії 30–50-х років XIX століття : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Харків, 2008. 19 с.
5. Бовсунівська Т. Двійництво в українському романтизмі. *Українська мова та література.* 1997. №36 (52).
6. Бовсунівська Т. Й.Міхневич і становлення українського романтичного мислення. *Філософська думка.* 1999. №3.
7. Богданова І.Є. Стилістика художнього простору у творчості харківських поетів-романтиків 20 - 40 років XIX століття : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2002. 18 с.
8. Борзенко О. І. Поезія українського романтизму. *Поезія українського романтизму ; [укл. та передмова О. І. Борзенка].* Київ: Елібре, 2008. С. 3–10.
9. Бородінова М.В. «Код» Біблії в поезії М. Костомарова. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.* 2008. № 1 (140) січень. С. 28–34.
10. Гнатюк М. Олександр Афанасьєв-Чужбинський. *Афанасьєв-Чужбинський О. Поезії / [вст. ст. М.П. Гнатюка ; упор. текстів та прим. П.П. Ротача].* Київ: Радянський письменник, 1972. С. 3–32.
11. Гнідан О.Д. Історія української літератури XIX – початку XX століття : практичні заняття. Київ: Вища школа, 1987. 160 с.
12. Зленко Г. Коли помер Амвросій Метлинський? *Слово і час.* 1999. №1.
13. Зленко Г. Ціна однієї помилки, або як ім'я Михайла Петренка стало псевдонімом Амвросія Метлинського. *Слово і час.* 2000. №2.
14. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): Підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
15. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн.1: Навчальний посібник/ За ред. М.Яценка. Київ: Либідь, 1995–1996.
16. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини

- XIX століття: Підручник / За ред. О.Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
17. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
 18. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: у 3 кн. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1 / [упоряд. М.П. Федченко, М.М. Павлюк, Т.В. Бовсунівська ; за ред. П.М. Федченка]. 416 с.
 19. Комаринець Т.І. Традиції барокко в системі українського романтизму / Т.І. Комаринець. *Українське літературознавство*. 1993. Вип. 57. С. 3–11.
 20. Коцаренко Т. А. Метлинський – дослідник українських народних пісень. *Слово і час*. 2006. № 11. С. 77–80.
 21. Коцаренко Т. Думка як голос душі (Діяльність Амвросія Метлинського на фольклористичній і літературній нивах). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіах*. 2007. №2. С.114–117.
 22. Крижанівський С. «Украинские мелодии» Миколи Маркевича в початках українського романтизму XIX ст. *Сучасність*. 1993. №2.
 23. Крижанівський С. Амвросій Могила та Ієремія Галка. *Могила Амвросій, Галка Ієремія. Поезії* / [ред. кол.: М.П. Бажан та ін. ; вступ. ст. С.А. Крижанівського; упор. та прим. Н.О. Вишневіської]. Київ: Радянський письменник, 1972. С. 3–32.
 24. Крижанівський С. Михайло Петренко: вчора, сьогодні, завтра. *Слово і час*. 1993. №11. С. 10–16.
 25. Крижанівський С. Віктор Забіла, поет і літературний герой. *Київська старовина*. 1993. №6. С.69-78.
 26. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Гром'яка, Ю.Коваліва та ін. Київ: Академія, 1997. 752 с.
 27. Новик О.П. Барокова традиція героїзації козацтва в українській романтичній поезії. *Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В.А. Зарва]*. Київ: Освіта України, 2008. Вип. XVI : Лінгвістика і літературознавство. С. 173–178.
 28. Нудьга Г. Два поети-романтики. *Забіла В., Петренко М. Поезії* / [упор., вступ. ст. і прим. Г.А. Нудьги]. Київ: Радянський письменник, 1960. С. 3–48.
 29. Пахаренко В. Художнє слово (класицизм, романтика). *Українська мова і література в школі*. 2001. №3.
 30. Поезія українського романтизму ; [укл. та передмова О. І. Борзенка]. Київ: Елібре, 2008. 480 с.
 31. Свириденко О.М. А. Метлинський як теоретик літератури. *Вісник Запорізького державного університету*. 2007. № 1. С. 107–109.
 32. Тетеріна О. Переклад як чинник розвитку нової української літератури (початок XIX ст.). *Слово і час*. 2002. №11.
 33. Ткаченко О. Українська романтична елегія. *Слово і час*. 2000. № 5. С. 49–54.
 34. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
 35. Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред.кол.: І.Дзевєрін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М.Гончарука; Вст. стаття М.Яценка; Ред. тому М.Яценко. Київ: Наукова думка, 1987.
 36. Франко І. Адам Міцкевич в українській літературі. Франко І. Твори : в 20 т.; редкол. : О.С. Корнійчук та ін. Київ: Держ вид. худ. літератури, 1955. Т.: XVII : Літературно-критичні статті. С. 113–118.
 37. Франко І. Олександр Степанович Афанасьєв-Чужбинський. *Франко І. Зібрання*

- творів : у 50 т. Т. 26–43 : Література і мистецтво. Київ: Наукова думка, 1983. Т. 39 : Літературно-критичні праці (1911–1914).
38. Франко І. Переднє слово [до збірки О. Афанасьєва-Чужбинського «Українські поезії»]. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 26–43 : Література і мистецтво. Київ: Наукова думка, 1983. Т. 39 : Літературно-критичні праці (1911–1914).
39. Франко І. Поезії Віктора Забіли. Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін. Київ, 1955. Т. XVII: Літературно-критичні статті.
40. Хропко П. Шевченко й українська поезія XIX століття. Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 1999. №1. С. 192–200.
41. Чижевський Д. Значення Харківського університету в українському духовному житті. Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового. Київ: Смолоскип, 2005. Т. 2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії. С. 126–129.
42. Шевельов Ю. Інший романтик, інший романтизм. Шевельов Юрій. Вибрані праці : у 2 кн. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн. II : Літературознавство / упор. І. Дзюба. С. 45–57.
43. Шупта-В'язовська О. Творчість Л. Боровиковського і Т. Шевченка: проблема літературного новаторства. Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г. Ф. Семенюк (голова) та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2007. Вип. 9. С. 64–68.
44. Яценко М. Романтизм як напрям в українській літературі. Українська мова і література в школі. 1989. №9.
45. Яценко М. Українська романтична поезія 20–60-х років. Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред. кол.: І. Дзеверін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М. Гончарука; Вст. стаття М. Яценка; Ред. тому М. Яценко. Київ: Наукова думка, 1987. С. 5–36.

Тема: Творчі пошуки Євгена Гребінки у прозових жанрах

План

1. Романтична манера письма Євгена Гребінки.
2. Цикл «Рассказы Пирятинца» Євгена Гребінки і становлення української психологічної прози.
3. Жанрова специфіка циклу.

Завдання

✓ Зробити філологічний аналіз одного з оповідань Є. Гребінки із циклу «Рассказы Пирятинца».

Допоміжна література

1. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : монографія. Київ: Академвидав, 2004. 368 с.
2. Брайко О. Дискурс естетичного світобачення у прозі Євгена Гребінки та проблеми символічної автобіографії. Слово і час. 2004. № 10. С. 57–70.

3. Брайко О. Екзистенціал бажання й дискурс культури в малій прозі Євгена Гребінки. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 31–45.
4. Брайко О. Роман Є.Гребінки «Доктор» як соціальний наратив: текст та інтертекст. *Слово і час*. 2005. № 3. С. 51–64.
5. Деркач Б. Євген Гребінка. Київ: Наукова думка, 1974. 194 с.
6. Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. Київ: Твім інтер, 2000. 160 с.
7. Зеров М. Твори : у 2 т.; [упорядк. І.Кочура, Д.Павличка]. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2 : Історико-літературні та літературознавчі праці. 601 с.
8. Зубков С. Євген Гребінка. Гребінка Є. Твори : у 3 т.; [редкол. : С. Зубков (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1980. Т. 1 : Байки. Поезії. Оповідання. Повісті. С. 5–39.
9. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.) : підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
10. Історія української літератури XIX ст. : у 3 кн. : навч. посіб. / [за ред. М. Яценка]. Київ: Либідь, 1995–1996. Кн. 1 : Перші десятиріччя XIX ст. 368 с.
11. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття : підручник / [за ред. О. Галича]. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
12. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
13. Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. *Гулак-Артемівський П. Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання / Петро Гулак-Артемівський ; [редкол. : І. Дзеверін (голова) та ін. ; упоряд. та приміт. М. Павлюка; вступ. ст. П. Федченка]*. Київ: Наукова думка, 1984. С. 5–29.

Тема: Особливості розвитку української романтичної літератури в Західній Україні

План

1. «Руська трійця» і початок розвитку нової української літератури в Галичині.
2. Тематичне багатство альманаху «Русалка Дністровая», його суспільно-культурне значення.
3. Тематично-жанрові різновиди та художня специфіка творчості Маркіяна Шашкевича.
4. Літературна й фольклористична діяльність Якова Головацького.
5. Художній світ поезії Івана Вагилевича.

Завдання

- ✓ Законспектувати статтю: Ткачук М. Жанрова своєрідність літературної веснянки Маркіяна Шашкевича. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 2. С. 2–6.
- ✓ Вивчити напам'ять твори: «Поza тихий за Дунай...»

М. Шашкевича; «Мадей» (уривок від слів «На високій Чорногорі...» до «Ратища мелькали») І. Вагилевич; «Судьба» Я. Головацького.

Допоміжна література

1. Айзеншток І. Українські поети-романтики. *Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. / Упоряд., підгот. текстів, біограф. довідки і приміт. С. Крижанівського; Вступ. ст. І. Айзенштока.* Київ: Дніпро, 1968. С. 7–64.
2. Ар-м. Обудник Галицької землі (104 роки від смерті Маркіяна Шашкевича). *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний.* Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 151–153.
3. Білецький О. І. «Русалка Дністровая». *Русалка Дністрова (Фотокопія з видання 1837 р.) / вступ. ст. О. І. Білецького.* Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1950. С. 3–28.
4. Бовсунівська Т. Двійництво в українському романтизмі. *Українська мова та література.* 1997. №36 (52).
5. Брок Пітер. Іван Вагилевич (1811–1866) та українська національна ідентичність. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний.* – Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 60–92.
6. Германюк Максим, митрополит. Дві невмирущі ідеї о. Маркіяна Шашкевича. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний.* Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 169–175.
7. Гнатишак М. Поет і його невмируще слово. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний.* Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 252–257.
8. Головацький Я. Пам'ять Маркіяну-Руслану Шашкевичу. *Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 2 кн. Кн. I / Упоряд. П. Федченко, М. Павлюк, Т. Бовсунівська; за ред. П. Федченка.* Київ: Либідь, 1996. С. 159–164.
9. Гординський С. Український романтизм і його зв'язки із Західним світом. *На переломі епох. Літературознавчі статті, огляди, есеї, рецензії, спогади / Святослав Гординський; [упор., наук. ред., післямова Р. Лубківського].* Львів: Світ, 2004. С. 121–129. (Ad Fontes – До джерел).
10. Горинь В. На засадах романтизму (Про естетичну концепцію «Руської трійці»). *Радянське літературознавство.* 1987. № 1. С. 39–46.
11. Гречанюк С. Три дороги «Руської трійці» (До 150-річчя виходу «Русалки Дністрової»). *Українська мова і література в школі.* 1987. № 2. С. 3–10.
12. Гринів Є. А. Релігійно-світський етап національного Відродження «Руська Трійця». *Секуляризація духовного життя на Україні в епоху гуманізму та Реформації: зб. наук. праць / Відп. ред. Є. А. Гринів.* Київ: Наукова думка, 1991. С. 238–244.
13. Грицай О. «Русалка Дністровая» в літературній і національній оцінці, написане в її століття (1837–1937). *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний.* Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 258–262.
14. Євшан М. Свято Маркіяна Шашкевича. *Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / Упор. Н. Шумило.* Київ: Основи, 1998.
15. Залеський Тадей. Маркіян Шашкевич – соборник. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний.* Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 274–279.

16. Зеров М. Твори: В 2 т. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2.
17. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст): Підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
18. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн.1: Навчальний посібник / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1995–1996.
19. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О. Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
20. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
21. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія : у 3 кн. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1 / [упоряд. М.П. Федченко, М.М. Павлюк, Т.В. Бовсунівська ; за ред. П.М. Федченка]. 416 с.
22. Качуровський І. Англійська балада як улюблений жанр романтиків. *Дзвін*. 2000. №7.
23. Кирчів Р. Народна легенда і поема Івана Вагилевича «Мадей». *Народна творчість та етнографія*. 1992. №1.
24. Мальцев В. Версифікаційні особливості сонетів Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича та Юрія Федьковича. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 100–104.
25. Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 51–59.
26. Нахлік Є. «Олена» М.Шашкевича в контексті романтичної прози (До 175-річчя з дня народження письменника). *Українська мова і література в школі*. 1986. №11.
27. Нахлік Є. Поезія українського романтизму. Етапи, угруповання, тенденції (Закінчення). *Українська мова в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №3. С.56–67.
28. Нахлік Є. Поетичний світ Шашкевича-романтика. *Радянське літературознавство*. 1984. – №8.
29. Охріменко О. Українська романтична балада (20 – 60-ті роки XIX ст.). *Радянське літературознавство*. 1986. №5.
30. Пахаренко В. Художнє слово (класицизм, романтика). *Українська мова і література в школі*. 2001. №3.
31. Поезія українського романтизму ; [укл. Та передмова О. І. Борзенка]. Київ : Елібре, 2008. 480 с.
32. Радзикеви́ч В. Романтизм як джерело українського літературного й національного пробудження та виступ М. Шашкевичає *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 241–245/
33. Розумний Я. Маркіян Шашкевич – синонім національного відродження. *Сучасність*. 1992. №6.
34. Русалка Дністрова (Фотокопія з видання 1837 р.) / вступ. ст. О. І. Білецького. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1950. 133, [2] с.
35. Русалка Дністровая на сайті: <http://1576.ua/books/3063>
36. Ткачук М. Жанрова своєрідність літературної веснянки Маркіяна Шашкевича. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 2. С. 2–6.
37. Ткачук М., Ткачук О. Маркіян Шашкевич : дослідження. Тернопіль : Медобори, 2009. 246 с.
38. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд.

- Н. М. Гасвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
39. Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. / Упоряд., підгот текстів, біограф. довідки і приміт. С. Крижанівського; Вступ. ст. І. Айзенштока. Київ: Дніпро, 1968.
40. Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред.кол.: І. Дзеверін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М. Гончарука; Вст. стаття М. Яценка; Ред. тому М. Яценко. Київ: Наукова думка, 1987.
41. Хропко П. Шевченко й українська поезія XIX століття. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №1. С. 192–200.
42. Шевельов Юрій. Суворі школа (Сто років з дня смерті Маркіяна Шашкевича). *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 246–251.

Тема: Художня специфіка пізнього романтизму

План

1. Загальна характеристика лірики Степана Руданського петербурзького періоду. Традиції Тараса Шевченка в художній спадщині поета. Місце поема у творчому доробку.
2. Іван Франко про поетичну спадщину Степана Руданського.
3. Риси романтизму у поетичному доробку Пантелейон Куліша
4. «Непривітаний співець» Яків Щоголев.

Завдання

- ✓ Законспектувати статті: 1) **Франко І.** *До студій над Ст.Руданським // Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін. Київ, 1955. Т.XVII: Літературно-критичні статті*; 2) **Франко І.** *Студії над Ст.Руданським. Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін. Київ, 1955. Т.XVII: Літературно-критичні статті*.
- ✓ Вивчити напам'ять поезію «Повій, вітре, на Вкраїну» Степана Руданського; одну з поезій Якова Щоголева на вибір.

Допоміжна література

1. Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка / упоряд. І. Франко ; [післямова і прим. М. Ільницького]. репринт. вид. з дод. Київ: Веселка, 2005. 349, [1] с.
2. Білецький О. До розуміння творчості Я. Щоголева. *Білецький О.І. Зібрання праць у п'яти томах / Олександр Білецький Т.2 Українська література XIX – початку XX століття*. Київ: Наукова думка, Т. 2. 1965. С. 565–578.
3. Бовсунівська Т.В. Історія української естетики першої половини XIX століття. Київ, 2001. 344 с.
4. Бондар М. Степан Руданський. *Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М. Яценка*. Київ: Либідь, 1996.
5. Герасименко В.Я. Степан Руданський: Життя і творчість. Київ: Наукова думка, 1985. 180 с.

6. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Феміна, 1995.
7. Зеров М. «Непривітаний співець» (Я. Щоголів)». *Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті.* Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2007. (Cognito: навчальна класика). С. 292–321.
8. Зеров М. Поети «Основи». *Зеров М. Твори: В 2-х т.* Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І.Кочура, Д.Павличко. Київ: Дніпро, 1990.
9. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.
10. Історія української літератури XIX ст: У 3 кн. /За ред. М.Т. Яценка. Кн. 2. Київ: Либідь, 1996. С. 165–182.
11. Колесник П. Степан Руданський: Літературний портрет. Київ: Дніпро, 1997. 110 с.
12. Лавренчук В. Постать Івана Мазепи у світовому письменстві (Художньо-естетичне освоєння життя й діяльності гетьмана в українській літературі XIX ст.) *Дивослово.* 2008. № 1. С. 39–43.
13. Лапко О.А. Релігійно-філософське осмислення буття людини в поезії Якова Щоголева. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. Частина 1.* 2009. лютий, №3 (166). С. 98–104.
14. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Гром'яка, Ю.Коваліва та ін. Київ: Академія, 1997. 752 с.
15. Перебийніс П. Сумна посмішка чародія: до 160-річчя С. Руданського. *Голос України.* 1994. 13 січня.
16. Погребенник В. Рідний край у поезії С.Руданського. *Українська мова та література.* 1998. № 1.
17. Регуш Ю. «Спізнаний романтик» Яків Щоголев. Бердянськ, 2016.
18. Руданський С. Співомовки: Пісні. Приказки. Дитячі приказки / Упоряд., авт. передм. та приміт. М. Гончарук. Київ: Дніпро, 1988.
19. Руданський С. Твори / Підгот. текстів та вступ ст. В. Герасименка. Київ, 1956.
20. Слабошпицький М., Цеков Ю. Степан Руданський: Літературний портрет. *Українська мова і література в школі.* 1985. № 1. С. 68–69.
21. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н.М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
22. Франко І. До студій над Ст.Руданським. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т.XVII: Літературно-критичні статті.
23. Франко І. Передмова до другого видання [«Іліади» Гомера в переспіві Степана Руданського]. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 26–43 : Література і мистецтво.* Київ: Наукова думка, 1983. Т. 39 : Літературно-критичні праці (1911–1914).
24. Франко І. Студії над Ст.Руданським. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т.XVII: Літературно-критичні статті.
25. Хропко П. Шевченко й українська поезія XIX століття. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах.* 1999. №1. С. 192–200.
26. Щоголів Я.І. Твори. Харків: Видавництво САГА, 2007. 342 с.

Тема: Художня своєрідність малої прози Олекси Стороженка

План

1. Літературне опрацювання фольклорних зразків у циклі «З народних уст», його дидактичне спрямування.
2. Поєднання побутово-етнографічного зображення з химерним світом повір'їв та легенд в оповіданнях «Закоханий чорт», «Чортова корчма», «Сужена».
3. Ідеалістичне зображення козацтва в оповіданнях Олекси Стороженка («Кіндрат Бубненко–Швидкий», «Прокіп Іванович», «Дорош», «Мірошник», «Споминки про Микиту Леонтійовича Коржа»).
4. Особливості композиції оповідань. Образ оповідача.
5. Романтичні риси в творі «Марко Проклятий».

Завдання

✓ Зробити повний філологічний аналіз одного з оповідань Олекси Стороженка. Визначити риси романтизму.

Допоміжна література

1. Бойцун І. Співець козаччини Олекса Стороженко. Слобожанщина: літературний вимір: Збірник наукових праць. Вип. II / Редкол.: О.Галич (голова) та ін. Луганськ: Знання, 2004.
2. Гончар О. Проза. Історія української літератури. XIX століття: У 3 кн. Кн.2: Навч. посібник / За ред. М.Яценка. Київ: Либідь, 1996. С. 182–108.
3. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Феміна, 1995.
4. Зеров М. Олекса Стороженко. Зеров М. Твори: У 2 т. Т.2. Київ: Дніпро, 1990. С. 219–224.
5. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
6. Іщук А.О. Олекса Стороженко. Стороженко О. Твори: У 2 т. Т.1. Київ: Держлітвидав України, 1957. С. 5–26.
7. Коломієць В. Дзвонар народного пробудження (маловідома проза журналу «Основа»). Дивослово. 1994. № 1. С. 45–49.
8. Кримський А.Ю. Твори : в 5 т.; ред. кол. : І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1972. Т. 2 : Художня проза. Літературознавство і критика. 717, [1]с.
9. Крутікова Н.Є. Гоголь та українська література (30–80-ті роки XIX ст.). Київ: Держлітвидав України, 1957. 243 с.
10. Мішук Р.С. Українська оповідна проза 50–60-х рр. XIX ст. Київ: Наукова думка, 1978. 280 с.
11. Моціяка О.М. Кордоцентризм україномовної творчості Олекси Стороженка. Література та культура Полісся. Ніжин, 2007. Вип. 35.
12. Новик О.П. Проблема культурної парадигми простору у творчості українських романтиків (на матеріалі творів Олекси Стороженка). Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В.А. Зарва]. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2009. Вип. XX: Лінгвістика і літературознавство. С. 96–106.
13. Павлунік С. «Закоханий чорт» Олекси Стороженка та «Закоханий диявол»

- Жака Казота: спроба компаративного аналізу. *Слово і час*. 2006. № 9. С. 27–33.
14. Погребенник В. Традиційна українська культура у творчості Олекси Стороженка. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 4. С. 2–7.
15. Пойда О. Міф про анахронізм та асоціальність Олекси Стороженка. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Випуск 6 / Відп. ред. Я.Цимбал*. Київ, 2004.
16. Решетука С. Готика як принцип самоорганізації тексту в оповіданні «Примари Несвізького замку» Олекси Стороженка. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 33*. Львів, 2004. Ч. 2: Теорія літератури та порівняльне літературознавство. С. 113–117.
17. Решетука С. Жанрова своєрідність циклу оповідань «З народних уст» Олекси Стороженка. *Українське літературознавство*. 2006. Вип. 67. С. 191–198.
18. Решетука С. На світанку української химерної прози (Оповідання Олекси Стороженка). *Дивослово*. 2007. № 4. С. 58–61.
19. Свириденко О. Проза Олекси Стороженка: діалог художнього тексту із міфологією. *Діалогічне прочитання української літератури : монографія / Г. Токмань, М. Корпанюк, Г. Мазоха та ін.; [за ред. Г. Токмань]*. Київ: Міленіум, 2007. С. 142–165.
20. Свириденко О. Творчість О. Стороженка у діалозі зі спадщиною Е.Т.А. Гофмана (поетика характеротворення). *Теоретична й дидактична філологія : зб. наук. праць*. Київ: Міленіум, 2008. Вип. 3. С. 94–103.
21. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
22. Хропко Петро. Творчість Олекси Стороженка в контексті української прози і літературно-критичної думки // *Радянське літературознавство*. – 1988. – №9. – С.15-23.
23. Хропко П. Яскравий представник романтичної прози (Ознайомлення з творчістю Олекси Стороженка в 9 класі). *Дивослово*. 1995. №8.

3.3.Самостійна робота

Самостійна робота з курсу «Український романтизм» полягає, насамперед, у читанні та вивченні напам'ять текстів української літератури романтизму, а також у засвоєнні теоретичного матеріалу, який винесено на самостійне опрацювання. Під час самостійної роботи обов'язковим є не лише робота з текстами, що є в бібліотеках, але й використання інформаційних ресурсів мережі Інтернет, самостійна систематизація опрацьованого матеріалу в таблицях та схемах, а також систематизація матеріалу в комп'ютерних презентаціях.

Тема: Поезія Євгена Гребінки

План

1. Становлення Євгена Гребінки як поета.
2. Образ човна в поезії митця («Човен»).
3. Євген Гребінка як поет-романтик («Скала», «Песня», «Очи черные», «Українська мелодія», «Казак на чужбині» та ін.).

Завдання

- ✓ Вивчити напам'ять вірш «Човен» Євгена Гребінки.

Література

1. Деркач Б. Євген .Київ: Наукова думка, 1974. 194 с.
2. Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать / Людмила Задорожна. Київ: Твім інтер, 2000. 160 с.
3. Зеров М. Твори : у 2 т.; [упорядк. І. Кочура, Д. Павличка]. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2 : Історико-літературні та літературознавчі праці. 601 с.
4. Зубков С. Євген Гребінка. *Гребінка Є. Твори : у 3 т.*; [редкол. : С. Зубков (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1980. Т. 1: Байки. Поезії. Оповідання. Повісті. С. 5–39.
5. Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ ст.) : підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
6. Історія української літератури ХІХ ст. : у 3 кн. : навч. посіб. / [за ред. М. Яценка]. Київ: Либідь, 1995–1996. Кн. 1 : Перші десятиріччя ХІХ ст. 368 с.
7. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини ХІХ століття : підручник / [за ред. О. Галича]. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
8. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
9. Новик О. Неповторність повторного. Барокові традиції в літературі українського романтизму : монографія. Харків : Майдан, 2011. – 366, [1] с.
10. Українська література ХІХ століття : хрестоматія : навч. посіб. / [упоряд. Н. М. Гаєвська]. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
11. Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. Гулак-

Артемівський П. Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання / Петро Гулак-Артемівський ; [редкол. : І. Дзеверін (голова) та ін. ; упоряд. та приміт. М. Павлюка; вступ. ст. П. Федченка]. Київ: Наукова думка, 1984. С. 5–29.

**Тема: Історична тема у прозовій спадщині Євгена Гребінки:
повість «Нежинський полковник Золотаренко»**

План

1. Причини звернення Євгена Гребінки до історичної тематики.
2. Історія написання та публікації повісті «Нежинський полковник Золотаренко».
3. Джерела повісті. Роль епіграфу.
4. Полковник Золотаренко як романтичний герой.
5. Проблема війни та любові у візії Євгена Гребінки.

Завдання

✓ Виписати цитати до характеристики образу полковника Золотаренка.

Література

1. Брайко О. Дискурс естетичного світобачення у прозі Євгена Гребінки та проблеми символічної автобіографії. *Слово і час*. 2004. № 10. С. 57–70.
2. Деркач Б. Євген Гребінка. Київ: Наукова думка, 1974. 194 с.
3. Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. Київ: Твім інтер, 2000. 160 с.
4. Зеров М. Твори : у 2 т. ; [упорядк. І. Кочура, Д. Павличка]. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2 : Історико-літературні та літературознавчі праці. 601 с.
5. Зубков С. Євген Гребінка. *Гребінка Є. Твори : у 3 т. ; [редкол. : С. Зубков (голова) та ін.* Київ: Наукова думка, 1980. Т. 1 : Байки. Поезії. Оповідання. Повісті. С. 5–39.
6. Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ ст.) : підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
7. Історія української літератури ХІХ ст. : у 3 кн. : навч. посіб. / [за ред. М. Яценка]. Київ: Либідь, 1995–1996. Кн. 1 : Перші десятиріччя ХІХ ст. 368 с.
8. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини ХІХ століття : підручник / [за ред. О. Галича]. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
9. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
10. Нахлік Є.К. Історична проза Євгена Гребінки (До 175-річчя з дня народження письменника). *Українська мова і література в школі*. 1987. № 2. С. 10–16.
11. Сирота Ю.О. «Нежинський полковник Золотаренко» Є.П. Гребінки як зразок історичної повісті. *Мова та культура*. Київ: Вид. дім Дмитра Бурого, 2007. Вип. 9. Т. VIII (96). С. 30–36.

12. Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. *Гулак-Артемівський П. Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання / Петро Гулак-Артемівський ; [редкол. : І. Дзеверін (голова) та ін. ; упоряд. та приміт. М. Павлюка; вступ. ст. П. Федченка]*. Київ: Наукова думка, 1984. С. 5–29.

Тема: Особливості поетики роману «Чайковський» Євгена Гребінки

План

1. Історія написання та публікації твору, зв'язок із фольклором.
2. Жанрово-композиційна своєрідність повісті.
3. Основні засоби характеротворення та принципи їх використання.
4. Художня специфіка твору Євгена Гребінки.

Література

1. Бернадська Н.І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : монографія. Київ: Академвидав, 2004. 368 с.
2. Брайко О. Дискурс естетичного світобачення у прозі Євгена Гребінки та проблеми символічної автобіографії. *Слово і час*. 2004. № 10. С. 57–70.
3. Горнятко-Шумилович А. «Чайковський» Євгена Гребінки як химерний роман. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Літературознавство*. Тернопіль: ТНПУ, 2009. Вип.: 29 : 36. наук. праць з нагоди 60-річчя доктора філологічних наук, професора Миколи Ткачука. С. 54–58.
4. Деркач Б. Євген Гребінка. Київ: Наукова думка, 1974. 194 с.
5. Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. Київ: Твім інтер, 2000. 160 с.
6. Зеров М. Твори : у 2 т.; [упорядк. І. Кочура, Д. Павличка]. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2 : Історико-літературні та літературознавчі праці. 601 с.
7. Зубков С. Євген Гребінка. *Гребінка Є. Твори : у 3 т.*; [редкол. : С. Зубков (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1980. Т. 1 : Байки. Поезії. Оповідання. Повісті. С. 5–39.
8. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.) : підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
9. Історія української літератури XIX ст. : у 3 кн. : навч. посіб. / [за ред. М. Яценка]. Київ: Либідь, 1995–1996. Кн. 1 : Перші десятиріччя XIX ст. 368 с.
10. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття : підручник / [за ред. О. Галича]. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
11. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
12. Нахлік Є. Видати справжнього «Чайковського». *Київська старовина*. 1999. № 6.
13. Нахлік Є. Історична проза Євгена Гребінки (До 175-річчя з дня народження письменника). *Українська мова і література в школі*. 1987. № 2.
14. Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. *Гулак-Артемівський П. Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання; [редкол. : І. Дзеверін (голова) та ін. ; упоряд. та приміт. М. Павлюка; вступ. ст. П. Федченка]*. Київ: Наукова думка, 1984. С. 5–29.

Тема: Романтичні течії та їх розвиток в українській поезії

План

1. Преромантизм як початковий етап романтизму.
2. Романтизм як літературно-мистецький напрям.
3. Поетичні коди народно-фольклорної течії.
4. Історико-поетична течія. Концепція «романтичного історизму».
5. Байронічна течія: мотиви, настрої, герої.

Завдання

- ✓ Підготувати презентацію до теми.

Література

1. Айзеншток І. Українські поети-романтики. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* Кпів: Дніпро, 1968. С. 7–64.
2. Арендаренко І. По дорозі й назустріч (англійська та українська романтичні поезії: порівняльна типологія і поетика). Київ: Фоліант, 2004. 216 с.
3. Арендаренко І. Порівняльно-генологічний аналіз літературних пісень англійських та українських поетів-романтиків. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Вип. 33. Львів, 2004. Ч. 2: Теорія літератури та порівняльне Літературознавство. С. 206–213.
4. Історія української літератури (перші десятиріччя XIX ст.): Підручник / П.П. Хропко, О.Д. Гнідан, П.І. Орлик та ін. Київ: Либідь, 1992.
5. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О.Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
6. Історія української літератури XIX ст.: У 3 кн. Кн. 1: Навчальний посібник / За ред. М.Т. Яценка. Київ: Либідь, 1995.
7. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
8. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія : у 3 кн. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1 [упоряд. М.П. Федченко, М.М. Павлюк, Т.В. Бовсунівська ; за ред. П.М. Федченка]. 416 с.
9. Комаринець Т.І. Традиції барокко в системі українського романтизму. *Українське літературознавство*. 1993. Вип. 57. С. 3–11.
10. Лімборський І. Преромантизм в українській літературі (Особливості рецепції західноєвропейських впливів). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. № 4–5. С. 104–115.
11. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва та ін. К. : Академія, 1997. 752 с.
12. Свириденко О.М. А. Метлинський як теоретик літератури. *Вісник Запорізького державного університету*. 2007. № 1. С. 107–109.
13. Чижевський Д. Значення Харківського університету в українському духовному житті. *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового*. Київ: Смолоскип, 2005. Т. 2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії. С. 126–129.
14. Чижевський Д. Слов'янський романтизм. *Слово і час*. 2005. № 8. С. 51–65; № 9. С. 65–77.

15. Яценко М.Т. Українська романтична поезія 20-60-х років XIX ст. *Українські поети-романтики: Поетичні твори*. Київ: Наукова думка, 1987. С. 5–36.

Тема: Творчі пошуки Миколи Костомарова у драматичних жанрах

План

1. Художній світ драми «Сава Чалий». Відхід письменника від народнопоетичної традиції в зображенні гайдамацького руху.
2. Спроби Миколи Костомарова в жанрі романтичної трагедії («Переяславська ніч»), художні особливості твору.
3. Використання стилістичного прийому алюзії у драмі «Кремуций Корд».
4. Синтез класицистичного стилю та романтичної поетики в історичній драмі «Эллины Тавриды».

Завдання

- ✓ Зробити філологічний аналіз одного з драматичних творів Миколи Костомарова.

Література

1. Бойцун І. Драматургія першої половини XIX століття: різні варіанти вирішення одного соціально-побутового конфлікту. *Донецький вісник НТШ*. Т.5 / Відп. ред. В. Білецький. Донецьк: Східний видавничий дім, 2004. С. 371-375.
2. Гончар О. Драматичні жанри в українській літературі просвітительського реалізму *Радянське літературознавство*. 1986. №12.
3. Зеров М. М.І. Костомаров. Зеров М. Твори: В 2 т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличка. Київ: Дніпро, 1990. С. 80–86.
4. Івашків В.М. Українська романтична драма 30–80-х років XIX ст.; Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1990. 142, [1] с.
5. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): Підручник / П.Хропко, О. Гнідан, П. Орлика ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
6. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн.2: Навчальний посібник / За ред. М.Яценка. Київ: Либідь, 1995-1996.
7. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О.Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
8. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
9. Кейда Ф. Дорогою зради і покарання (образ Сави Чалого в українській літературі). *Пам'ять століть*. 1999. №. 6. С. 54–69.
10. Козачок Я. Художньо-стильові особливості романтичної творчості Миколи Костомарова харківського періоду. *Рідний край*. 2003. № 2 (9). С. 105–113.
11. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Гром'яка, Ю. Коваліва та ін.

- Київ: Академія, 1997. 752 с.
12. Працьовитий В. Українська історична драма. Львів: Ліґа-Прес, 2002. 173 с.
 13. Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова. *Костомаров М. Твори: В 2 т. Т.1: Поезії; Драми; Оповідання / Упоряд., авт. передм. та приміт.* Київ: Дніпро, 1990. С. 5-37.
 14. Смолій В.А., Пінчук Ю.А., Ясь О.В. Микола Костомаров: Віхи життя і творчості : енцикл. довід.; [вст. ст. і аг. ред. В.А. Смолія]. Київ: Вища школа, 2005. 543 с.
 15. Федченко П. Шевченко, Куліш і Костомаров у Кирило-Мефодіївському товаристві. *Радянське літературознавство*. 1989. №7.
 16. Чижевський Д. Значення Харківського університету в українському духовному житті. *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового.* Київ : Смолоскип, 2005. Т. 2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії. С. 126–129.
 17. Яценко М. Минуле проростає в сучасність. *Слово і час*. 1992. №5. С. 3–8.
 18. Яценко М. Романтизм як напрям в українській літературі. *Українська мова і література в школі*. 1989. №9.

Тема: Творчі пошуки Миколи Костомарова у прозових жанрах

План

1. Місце прозових творів у ранній прозі письменника (повість «Сорок лет», казки «Торба», «Лови»).
2. Драматизм повісті «Кудеяр».
3. Осмислення історичного минулого українського народу в повісті «Черниговка».
4. Праця «Мазепа» в контексті української мазепіани.
5. Оригінальність художнього замислу книжки прози «Рассказы И. Богучарова».

Завдання

- ✓ Скласти цитатний план до повістей «Кудеяр» і «Черниговка» Миколи Костомарова.

Література

1. Баран Є. Історична повість М.Костомарова «Чернігівка». *Дивослово*. 1994. №5–6.
2. Ганюкова К. Феномен «божого чоловіка» (На матеріалі історичної повісті XIX – поч. XX ст.). Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць / [редкол.: А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]. Київ: Твім інтер, 2001. Вип.9 : Матеріали Всеукр. наук.-теор. конф. «Українська література: духовність і ментальність (19–20 жовтня 2001 р., Кривий Ріг)». С. 185–192.
3. Дудко В. Із коментаря до «Воспоминания о двух малярах» Миколи Костомарова. *Київська старовина*. 1999. №4.
4. Зеров М. М.І. Костомаров. Зеров М. Твори: В 2 т. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличка. Київ: Дніпро, 1990. С. 80-86.

5. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): Підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орликта ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
6. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн.2: Навчальний посібник / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1995–1996.
7. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О. Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
8. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
9. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія : у 3 кн. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1 / [упоряд. М.П. Федченко, М.М. Павлюк, Т.В. Бовсунівська; за ред. П.М. Федченка]. 416 с.
10. Козачок Я. Ідейно-естетичний концепт національного в російськомовній прозі Миколи Костомарова (на матеріалі повісті «Кудеяр»). *Мандрівець*. 2004. № 2. С. 26–33.
11. Козачок Я. Національно-етичний компонент у повісті Миколи Костомарова «Син». *Рідний край*. 2004. № 1 (10). С. 87–95.
12. Логвин Г. Релігійний (християнський) романтизм і його вираження в літературі (проза П. Куліша, М. Костомарова, Я. Івашкевича). *Міф і ноосфера Українська мова і література в школі*. 2001. №6.
13. Петриченко Н.Г. Історична романістика М. Костомарова у світлі визначної української і російськомовної прози першої половини XIX століття. *Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В.А. Зарва]*. Київ: Освіта України, 2008. Вип. XIX : Лінгвістика і літературознавство. С. 206–211.
14. Поліщук Я. Найісторичніша і найглибша українська країна (М. Костомаров на Волині). *Слово і час*. 1993. №12. С. 45–47.
15. Скуратівський В. Микола Костомаров (1817–1885). *Сучасність*. 1992. №9.
16. Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова. Костомаров М. Твори: В 2 т. Т. 1: Поезії; Драми; Оповідання / Упоряд., авт. передм. та приміт. В. Смілянська. Київ: Дніпро, 1990. С. 5–37.
17. Смолій В.А., Пінчук Ю.А., Ясь О.В. Микола Костомаров: Віхи життя і творчості : енцикл. довід.; [вст. ст. і аг. Ред. В.А. Смолія]. Київ: Вища школа, 2005. 543 с.
18. Федченко П. Шевченко, Куліш і Костомаров у Кирило-Мефодіївському товаристві. *Радянське літературознавство*. 1989. №7.
19. Чижевський Д. Значення Харківського університету в українському духовному житті. *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового*. Київ: Смолоскип, 2005. Т. 2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії. С. 126–129.
20. Яценко М. Минуле проростає в сучасність. *Слово і час*. 1992. №5.
21. Яценко М. Романтизм як напрям в українській літературі. *Українська мова і література в школі*. 1989. №9.

Тема: Українська романтична поезія в Західній Україні:

Микола Устиянович, Антін Могилянський

План

1. Шляхи розвитку української романтичної поезії в Західній Україні.
2. Провідні мотиви поезії Миколи Устияновича («Верховинець»

(«Верховино, світку ти наш...», «Піснь опришків», «Хлібороб», «І старому придасться школа...», «Ужас на Русі при зближенню монголів...», «Похід Русі на Царгород»).

3. Утвердження Антоном Могильницьким української мови у «високих» жанрах («Рідна мова», «Радісне привітання...»).
4. Поема «Скит Манявський» Антона Могильницького: особливості поетики.

Завдання

✓ Виокреми романтичні мотиви у творах А.Могильницького.

Література

1. Айзеншток І. Українські поети-романтики. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* / Упоряд., підгот. текстів, біограф. довідки і приміт. С. Крижанівського; Вступ ст. І. Айзенштока. Київ: Дніпро, 1968. С. 7–64.
2. Бовсунівська Т. Двійництво в українському романтизмі. *Українська мова та література*. 1997. №36 (52).
3. Гулевич Л.О. Микола Устиянович і його творчість у контексті літератури українського романтизму: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Львів, 2008. 16 с.
4. Гулевич Лілія. Громадська та літературна діяльність М. Устияновича в оцінці І. Франка. *Франкознавчі студії* / [ред. кол. : Є. Пшеничний (гол. ред.) та ін.]. Дрогобич: Коло, 2004. Вип. 3. С. 156–167.
5. Гулевич Л. Бойківська тема у прозі М. Устияновича. *Слово і час*. 2006. №9. С. 40–44.
6. Гулевич Л. Романтична символіка у творах М. Устияновича. *Верховина: зб. наук. праць на пошану професора Олекси Мишанича з нагоди його 70-річчя* / Ред. кол.: М.Жулинський (голова) та ін. Дрогобич: Коло, 2003. С. 86–93.
7. Зеров М. Галицько-українське відродження. *Зеров М. Твори: В 2 т.* Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличка. Київ: Дніпро, 1990. – С. 129-135.
8. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст): Підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
9. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн.1: Навчальний посібник / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1995–1996.
10. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
11. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: у 3 кн. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1 / [упоряд. М.П. Федченко, М.М. Павлюк, Т.В. Бовсунівська ; за ред. П.М. Федченка]. 416 с.
12. Киселівський В.Ю. До історії шашкевичевської доби. *Маркіян Шашкевич на Заході* / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний. Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 51–59.
13. Кісіль І. «Другий видний талант старшої генерації» (Антін Могильницький в оцінці Івана Франка). *Франкознавчі студії* / [ред. кол.: Є. Пшеничний (гол. ред.) та ін.]. Дрогобич : Коло, 2004. Вип. 3. С. 186–202.
14. Крохмальний Р. Проблема трансформації релігійної свідомості в поемі Антона Могильницького «Скит Манявський». *Українське*

літературознавство. 2006. Вип. 67. С. 64–75.

15. Мальцев Валентин. Версифікаційні особливості сонетів Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича та Юрія Федьковича. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275: Слов'янські літератури. С. 100–104.
16. Могильницький А. Передмова до поеми «Скит Манявський». *Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 2 кн. Кн. I / Упоряд. П. Федченко, М. Павлюк, Т. Бовсунівська; за ред. П. Федченка*. Київ: Либідь, 1996. С. 181–186.
17. Нахлік Є. Поезія українського романтизму. Етапи, угруповання, тенденції (Закінчення). *Українська мова в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №3. С. 56–67.
18. Пахаренко В. Художнє слово (класицизм, романтика). *Українська мова і література в школі*. 2001. №3.
19. Пустова Ф. Формування в дев'ятикласників понять сентименталізм, романтизм і реалізм. *Українська мова і література в школі*. 1990. №7.
20. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
21. Яценко М. Українська романтична поезія 20-60-х років. *Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред. кол.: І. Дзевєрін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М. Гончарука; Вст. стаття М. Яценка; Ред. тому М. Яценко*. Київ: Наукова думка, 1987. С. 5–36.

Тема: Українські повісті Миколи Гоголя

План

1. Проблеми вивчення творчості Миколи Гоголя в українському літературознавстві.
2. Романтичний характер, яскравий національний колорит збірки «Вечера на хуторі близ Диканьки».
3. Збірка «Миргород»: проблематика, образи і засоби їх творення.
4. «Вій» – «український шедевр Гоголя-митця» (Ю. Луцький).
5. Змалювання героїчної історії України та її національних характерів у повісті «Тарас Бульба».

Завдання

- ✓ Переглянути екранізації, порівняти з літературним твором.

Література

1. Багрій Р. «Тарас Бульба». *Багрій Р. Шлях сера Вальтера Скотта на Україну. Переклад з англійської*. Київ, 1993.
2. Барабаш Ю. «Коли забуду тебе, Єрусалиме». Бінарна опозиція «батьківщина – чужина» в Гоголя і Шевченка. *Сучасність*. 1998. №1.
3. Барабаш Ю. Самотність Гоголя. *Сучасність*. 1995. №10.
4. Грабович Г. Гоголь і міф України. *Сучасність*. 1994. №9–10.
5. Гундорова Т. «Вечори на хуторі біля Диканьки»: диявольський контракт і

- культурна ініціація. *Гоголь М. Тарас Бульба*. Київ, 1998. С. 5–16.
6. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Феміна, 1995.
7. Задорожна С. Т. Шевченко і М. Гоголь (до проблеми генези романтичного світовідчуття). *Тарас Шевченко і європейська культура: зб. праць Міжнародної XXXIII наук. шевченківської конференції (Черкаси, 20–22 квітня 1999 року) / Відп. ред. В.С. Бородин*. Київ–Черкаси, 2000. С. 173–178.
8. Киченко О. Змістові функції міфопоетичних форм у літературному тексті (теоретичні підходи до проблеми реконструкції фольклорного прототипу у Гоголя і Шевченка). *Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців: Літературознавство / Упоряд. і відп. ред. В. Антофійчук*. Чернівці: Рута, 2003. Кн. 1. С. 133–136.
9. Крутікова Н.Є. Гоголь та українська література (30–80pp. XIX ст.). Київ, 1957.
10. Лімборський І. Традиції української літератури рококо в творчості українця М. Гоголя. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. №5. С. 38–41.
11. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва та ін. Київ: Академія, 1997. 752 с.
12. Луцький Ю. Микола Гоголь. Луцький Ю. *Між Гоголем і Шевченком. Переклад з німецької*. Київ, 1998.
13. Маланюк Є. Гоголь – Гоголь. *Слово і час*. 1991. №8.
14. Мацапура В.І. Полтавський «слід» в українських повістях Н.В. Гоголя (О впливнии В.А. Гоголя и И.П. Котляревского на творчество писателя). *М. Гоголь і Україна : зб. наук. праць / [ред. кол. : О.М. Ніколенко (гол. ред.) та ін.]*. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2009. С. 67–74.
15. Новиков А. Гоголівські традиції у творчості драматургів театру корифеїв. *Дивослово*. 2009. № 4. С. 51–55.
16. Поліщук Я. Микола Гоголь і українська література. *Дивослово*. 2005. № 11. С. 29–34.
17. Сирота Ю.О. Гоголівські традиції у творчості Є. Гребінки. *М. Гоголь і Україна : зб. наук. праць / [ред. кол. : О.М. Ніколенко (гол. ред.) та ін.]*. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. С. 49–54.
18. Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
19. Чижевський Д. Слов'янський романтизм. *Слово і час*. 2005. № 8. С. 51–65; № 9. С. 65–77.
20. Шаповаленко Ю.О. Гоголь в рецепції Пантелеймона Куліша. *М. Гоголь і Україна : зб. наук. праць / [ред. кол.: О.М. Ніколенко (гол. ред.) та ін.]*. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. С. 28–33.
21. Шкандрій М. Україна Микола Гоголя. *Шкандрій М. В обіймах імперії: Російська і українська літератури новітньої доби / Пер. П. Таращук*. Київ: Факт, 2004. С. 178–194.
22. Яременко В. Гоголівський період української літератури. *Післямова Гоголь М. Тарас Бульба*. Київ, 1998. С. 177–187.

Тема: Романтичні тенденції ранньої поетичної творчості Тараса Шевченка

План

1. Романтична концепція митця у творах Тараса Шевченка «Думи мої, думи мої», «Перебендя», «До Основ'яненка», їх жанрова своєрідність.

2. Рання історична міфологізація як вираження національної туги за героїчним минулим (поєми «Тарасова ніч», «Іван Підкова», «Гамалія»), їх герої, образ України, естетична роль антитези, романтичних пейзажів, багатство ритміки.

3. Джерела, сюжет і композиція романтичної героїко-історичної поеми «Гайдамаки».

4. Естетична природа романтизму Тараса Шевченка в наукових працях.

Завдання

✓ Зробити презентацію до одного з питань плану.

Література

1. Бовсунівська Т. Тема мовчазного пророка в українському романтизмі // *Дивослово*. 1997. № 3. С. 3–8.
2. Зеров М. Творчість Шевченка. "Кобзар". *Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличка. Київ: Дніпро, 1990.*
3. Зеров М. Шевченкова творчість. "Кобзар", "Гайдамаки". *Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко. Київ: Дніпро, 1990.*
4. Іван Франко. Шевченкознавчі студії / упоряд. М. Гнатюк. Львів: Світ, 2005. 472 с.
5. Історія української літератури ХІХ ст. У 3 кн. Кн. 2: Навчальний посібник / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1995-1996.
6. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини ХІХ століття: Підручник / За ред. О. Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
7. Історія української літератури ХІХ століття: у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
8. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія : у 3 кн. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1 / [упоряд. М.П. Федченко, М.М. Павлюк, Т.В. Бовсунівська ; за ред. П.М. Федченка]. 416 с.
9. Каленченко О. Ритуально-міфологічний підхід до інтерпретації поеми Т. Шевченка «Гайдамаки». *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2006. Вип. 8. С. 81–84.*
10. Камінчук О. Шевченко: реалістичний романтик чи романтичний реаліст? (Матеріали до уроків з теми: «Шевченко і романтична поезія»). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №1. С. 201–204.
11. Кейда Ф. «Знаю, за що гину і не жалію!..» (Постать гайдамацького полковника Івана Гонти в інтерпретації українських письменників). *Пам'ять століть*. 2000. №. 3. С. 115–129.
12. Клочек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація: Посібник для

- вчителя. Київ: Освіта, 1998. 238 с.
13. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка. Київ: Україна, 1994. – 173 с.
 14. Маланюк Є. Ранній Шевченко. *Маланюк Є. Книга спостережень*. Київ: Атіка, 1995.
 15. Неділько Г. Тарас Шевченко: Життя і творчість: Книга для вчителя. Київ: Рад. школа, 1988. 247 с.
 16. Пільгук І. Т.Г. Шевченко – основоположник нової української літератури. Вид 2-ге, перероб і доп. Київ: Рад школа, 1963.
 17. Скоць Андрій. Образ Кобзаря у «Кобзарі» Тараса Шевченка. *Дивослово*. 1996. №5-6.
 18. Скоць А. «Доба романтичного націоналізму» у творчості Тараса Шевченка. *Дивослово*. 1995. №3. С. 25–29.
 19. Скуратівський В. «Вічні образи» у Тараса Шевченка. *Сучасність*. 2000. № 3. С. 104–107.
 20. Смілянська В. Композиція ліро-епічних творів Шевченка. *Слово і час*. 2008. № 3. С. 33–39.
 21. Українська література: Посібник для старшокласників і абітурієнтів / За ред М. Наєнка. 2-ге вид. Київ: Либідь, 1996.
 22. Ушкалов Л.В. Моя шевченківська енциклопедія: із досвіду самопізнання. Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2014. 602 с.
 23. Франко І. Переднє слово (До «Перебенді» Т.Г. Шевченка) *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т.ХVII: Літературно-критичні статті.
 24. Франко І. Відповідь критикові «Перебенді». *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. ХVII: Літературно-критичні статті.
 25. Шевченківська енциклопедія: в 6 т. / [ред. кол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін.]. Київ, 2011–2014. Т. 1–4
 26. Шевченківський словник: У 2 т. Т. 1: А – МОЛ / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.
 27. Шевченківський словник: У 2 т. Т.2: МОЛ –Я / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.
 28. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін. Т. 2. Поезія. 1847 – 1861 рр. / Упоряд. та комент. В.С. Бородіна та ін.; Ред. тому В.С. Бородін. Київ: Наук. думка, 1989. Т. 2. 592 с.
 29. Яременко В. До проблеми історіософії Тараса Шевченка: методологічні підходи. *Слово і час*. 2007. № 3. С. 19–27.

Тема: Новаторство Тараса Шевченка в жанрі балади

План

1. Загальна характеристика баладної творчості Тараса Шевченка.
2. «Причинна» як рання поетична спроба митця.
3. Мотиви балади «Тополя».

4. Синтез романтизму й реалізму в баладі «Утоплена».

Завдання

✓ Виокремити риси байронічної балади в текстах Тараса Шевченка

Базова література

1. Бовсунівська Т. Художня концепція жінки у творчості Тараса Шевченка/ *Дивослово*. 1999. №11.
2. Боронь О. «От мені приснилося...» просторова поетика сну у творчості Тараса Шевченка. *Українська мова та література*. 2004. № 9 (361). С. 14–17.
3. Задорожна Л. Символіка "Причинної" Т. Шевченка. *Українська мова та література*. 1997. №19.
4. Іван Франко. Шевченкознавчі студії / упоряд. М. Гнатюк. Львів: Світ, 2005. 472 с.
5. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн.2: Навчальний посібник / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1995-1996.
6. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О. Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
7. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
8. Киченко О. Про своєрідність структурального аналізу ліро-епіки Шевченка (зі спостережень над художньою структурою балади «Причинна», поеми «Княжна»). *Тарас Шевченко і європейська культура: зб. праць Міжнародної XXXIII наук. шевченківської конференції (Черкаси, 20–22 квітня 1999 року) / Відп. ред. В.С. Бородін*. Київ–Черкаси, 2000. С. 153–160.
9. Ключек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація: посібник для вчителя. Київ: Освіта, 1998. 238 с.
10. Кравченко В. Образи-символи в баладах Шевченка. *Тарас Шевченко і європейська культура: зб. праць Міжнародної XXXIII наук. шевченківської конференції (Черкаси, 20–22 квітня 1999 року) / Відп. ред. В.С. Бородін*. Київ. Черкаси, 2000. С. 134–138.
11. Медведева О. Романтична балада в російській, українській та польській літературах. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. № 2. С. 37–42.
12. Мерзвинський В. В. Заголовки балад Т. Шевченка: поетика, семантика. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. 2008. № 1 (140) січень. С. 122–126.
13. Моклиця М. Покритка в творчості Шевченка (Психоаналітична інтерпретація). *Слово і час*. 2000. №3.
14. Нудьга Г. Розвиток жанру балади в українській поезії. *Українська балада: антологія / [упор., вст. ст. та прим. Г. А. Нудьги]*. Київ: Радянський письменник, 1964. С. 3–56.
15. Нудьга Г. А. Українська балада (З теорії та історії жанру). Київ: Дніпро, 1970. 257, [1] с.
16. Смілянська В. Композиція ліро-епічних творів Шевченка. *Слово і час*. 2008.

- № 3. С. 33–39.
17. Українська балада : антологія / [упор., вст. ст. та прим. Г. А. Нудьги]. Київ: Радянський письменник, 1964. 558, [1] с.
 18. Шупта-В'язовська О. Творчість Л. Боровиковського і Т. Шевченка: проблема літературного новаторства. *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін.* Київ: ВПЦ «Київський університет», 2007. Вип. 9. С. 64–68.
 19. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка. Київ: Україна, 1994. 173 с.
 20. Маланюк Євген. Ранній Шевченко. *Маланюк Є. Книга спостережень.* Київ: Атіка, 1995.
 21. Мерзвинський В.В. Заголовки балад Т. Шевченка: поетика, семантика. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.* 2008. № 1 (140) січень. С. 122–126.
 22. Неділько Г. Тарас Шевченко: Життя і творчість: Книга для вчителя. Київ: Рад. школа, 1988. 247 с.
 23. Пільгук І. Т.Г. Шевченко – основоположник нової української літератури. Вид 2-ге, перероб і доп. Київ: Рад школа, 1963.
 24. Шевченківський словник: У 2 т. Т.1: А – МОЛ / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.
 25. Шевченківський словник: У 2 т. Т.2: МОЛ –Я / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ., 1978.
 26. Шевчук В. Пани і люди. Ідея двоїстості людського суспільства в поезії Тараса Шевченка. *Українська мова та література.* 2000. № 23 (183). С. 1–23.
 27. Бондар Л. Універсум «Причинної». *Слово і час.* 2005. № 3. С. 3–15.

**Тема: Переосмислення романтичної традиції
в історичних поемах Тараса Шевченка періоду заслання**

План

1. Загальна характеристика поетичної творчості Т.Шевченка періоду заслання.
2. Особливе трактування образів історичних діячів у поемах «Заступила чорна хмара...», «У неділеньку у святую...», «Чернець» та ін.
3. Панорамний огляд та оцінка зламних моментів української історії у творах «Чернець», «Іржавець», «Сон» («Гори мої високії...»).
4. Морально-етична проблематика поем із життя XVIII ст. («Сотник», «Титарівна»).

Завдання

✓ *Скласти цитатний план до кожної з названих поем Тараса Шевченка.*

Література

1. Бовсунівська Т. Художня концепція жінки у творчості Тараса Шевченка.

Дивослово. 1999. №11.

2. Грабович Г. Поет як міфотворець: Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. Київ: Критика, 1998. 206 с.

3. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1995. 634 с.

4. Зеров М. Шевченкова творчість. "Невольнича муза". Останні поезії. *Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко*. Київ: Дніпро, 1990.

5. Івакін Ю.О. Коментар до «Кобзаря» Шевченка: Поезії 1847–1861 рр. Київ: Наукова думка, 1968. С. 72 – 97; 105 – 110

6. Івакін Ю.О. Поезія Шевченка періоду заслання. Київ: Наукова думка, 1984. 237 с.

7. Франко Іван. Шевченкознавчі студії / упоряд. М. Гнатюк. Львів : Світ, 2005. 472 с.

8. Ігнатенко М. Алюзія у словесній творчості Т.Г. Шевченка. *Дивослово*. 1999. №1. С. 2–6; №2. С. 5–8.

9. Історія української літератури XIX ст.: У 3 кн.: Навчальний посібник. Кн.2 / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1996. 384 с.

10. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О.Галича. Київ: Шлях, 2005. – 392 с.

11. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.

12. Лавренчук В. Постать Івана Мазепи у світовому письменстві (Художньо-естетичне освоєння життя й діяльності шетьмана в українській літературі XIX ст.). *Дивослово*. 2008. № 1. С. 39–43.

13. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка. Київ: Україна, 1994. 173 с.

14. Моклиця М. Покритка в творчості Шевченка (Психоаналітична інтерпретація). *Слово і час*. 2000. №3.

15. Новиков А. «Титарівна» Тараса Шевченка й Марка Кропивницького [Електронний ресурс]. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 3. Режим доступу : <http://www.ukr-in-school.edu-ua.net/>

16. Пустова Ф. Поема «Чернець» Шевченка. *Тарас Шевченко і європейська культура: зб. праць Міжнародної XXXIII наук. шевченківської конференції (Черкаси, 20–22 квітня 1999 року) / Відп. ред. В.С. Бородин*. Київ–Черкаси, 2000. С. 139–147.

17. Росовецький С. Шевченків «Іржавець» і його фольклорні зв'язки. *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2006. Вип. 8. С. 92–100.

18. Смілянська В. Композиція ліро-епічних творів Шевченка. *Слово і час*. 2008. № 3. С. 33–39.

19. Степанишин Б. Краса, велич і трагедія України (узагальнюючі образи Шевченкового «Кобзаря»). *Дивослово*. 1994. № 3. С. 13–21.

20. Шевченківський словник: У 2 т. Т.1: А – МОЛ / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.

21. Шевченківський словник: У 2 т. Т.2: МОЛ – Я / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.

22. Шевченко Т. Кобзар / Вступ. ст. та примітки Р.Полонського. Харків – Шевченкове: Майдан – Ярина, 1996. 736 с.

23. Шевченко Т. Твори: У 5 томах / Вступна стаття Є.Кирилюка. – К.: Дніпро, 1970. Т. 2: Поетичні твори 1847–1861.

24. Яременко В. До проблеми історіософії Тараса Шевченка: методологічні підходи. *Слово і час*. 2007. № 3. С. 19–27.
25. Яременко В. Історична основа поеми Т.Г. Шевченка «Чернець». *Українська мова і література в школі*. 1990. № 8. С. 8–12.
26. Шевчук В. Пани і люди. Ідея двоїстості людського суспільства в поезії Тараса Шевченка. *Українська мова та література*. 2000. № 23 (183). С. 1–23.

Тема: Драма «Назар Стодоля» Тараса Шевченка

План

1. Історія написання і публікації драми.
2. Синтез романтичних і реалістичних елементів.
3. Композиційно-сюжетні особливості твору.
4. Система образів.

Завдання

✓ *Виписати цитати для характеристики образу Назара Стодоли.*

Література

1. Бойцун І. Драматургія першої половини ХІХ століття: різні варіанти вирішення одного соціально-побутового конфлікту. *Донецький вісник НТШ*. Т.5. /Відп. ред. В. Білецький. Донецьк: Східний видавничий дім, 2004. С. 371–375.
2. Вериківська І. Театральний світ Тараса Шевченка (За рядками листів та щоденикових записів). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №1. С. 243–246.
3. Івашків В.М. Українська романтична драма 30–80-х років ХІХ ст.; Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1990. 142,[1] с.
4. Історія української літератури ХІХ ст.: У 3 кн.: Навчальний посібник. Кн.2 / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1996. 384 с.
5. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини ХІХ століття: Підручник / За ред. О. Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
6. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
7. Коломієць В. Драма Тараса Шевченка «Назар Стодоля» в контексті історії української літератури (Матеріал до оглядової лекції в 9 класі). *Дивослово*. 2004. № 10. С. 15–19.
8. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка. Київ: Україна, 1994. 173 с.
9. Шевченківський словник: У 2 т. Т.2: МОЛ–Я / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.
10. Шевченко Т. Твори: У 5 томах / Вступна стаття Є. Кирилюка. Київ: Дніпро, 1970. Т. 3: Драматичні твори. Повісті.
11. Шевчук М. Традиційні мотиви у драматургії Тараса Шевченка: структурно-жанровий аспект. *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін.* Київ: Київський університет, 2006. Вип. 8. С. 41–44.
12. Шубравський В.Є. Драматургія Т. Г. Шевченка. вид. 2-ге, доп. й перероб.

Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1961. 116, [2] с.

**Тема: Місце Пантелеймона Куліша
у формуванні української культури середини XIX ст.**

План

1. Особливості світогляду Пантелеймона Куліша.
2. Особливості філософських поглядів письменника. Хутірська філософія.
3. Внесок Пантелеймона Куліша в розвиток літературної критики.
4. Значення перекладацької діяльності Пантелеймона Куліша.

Література

1. Відоняк Надія. Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко і часопис «Основа». *Дивослово*. 2004. № 12. С. 15–16.
2. Владимірова В. «Етнографічна та історична істини» (два типи дискурсу П. Куліша). *Слово і час*. 1998. №11. С. 58-61.
3. Владимірова В. За суворим критерієм «народного духу» (давня й нова українська література в оцінці Пантелеймона Куліша). *Слово і час*. 2000. № 12. С. 28–58.
4. Гнідан О., Осьмак Н. Світогляд П. Куліша. *Українська мова і література в школі*. 1991. №10.
5. Дудко А. Стаття Пантелеймона Куліша «Полякам об українцях» (1862): генеза, контексти, інтерпретації. *Сіверянський літопис*. 2006. № 4. С. 167–172.
6. Євшан М. Шевченко і Куліш. *Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / Упор. Н. Шумило*. Київ: Основи, 1998.
7. Житецький І.П. О. Куліш про Кирило-Мефодіївське Товариство. *Україна. Науковий журнал українознавства / під ред. акад. М. Грушевського*. 1929. Березень–квітень. С. 65–69.
8. Жулинський М. «Розуміти високе значення людини»: Культурництво Пантелеймона Куліша як відповідь на виклик епохи. *Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження / Ред. кол.: М. Жулинський (відп. ред.) та ін.* Львів – Нью-Йорк, 2000.
9. Жулинський М.Г. Пантелеймон Куліш. *Жулинський М.Г. Із забуття - в безсмертя. Сторінки призабутої спадщини*. Київ, 1990.
10. Зеров М. Пантелеймон Куліш. Біографічні праці й канва. *Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко*. Київ: Дніпро, 1990.
11. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн.2. 712 с.
12. Івашків В. Маловідома Кулішева брошура 1846 року. *Слово і час*. 2009. №8. С. 90–96.
13. Івашків В. Пантелеймон Куліш та його «Ответ Г. Сенковскому на его рецензию “Истории Малороссии” Маркевича». *Слово і час*. 2006. № 1. С. 27–35.
14. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія : у 3 кн. Київ: Либідь, 1996. Кн.1 / [упоряд. М.П. Федченко, М.М. Павлюк, Т.В. Бовсунівська ; за ред. П.М. Федченка]. 416 с.
15. Ковальчук О. Історіософські пошуки П.Куліша: особливості моделювання

історії. *Київська старовина*. 1999. №6.

16. Козирський В., Шендеровський В. Перша Біблія українською мовою. Біблія і культура: Збірник наукових статей. Випуск 2 / За ред. А.Нямцу. Чернівці: Рута, 2000.

17. Куліш П. Твори: В 2 т. Київ: Наукова думка, 1994.

18. Куліш П. Хутірська філософія і віддалена від світу поезія. *Хроніка-2000*. 1993. №1–2, 3–4, 5, 6.

19. Куліш П. Щоденник. Київ, 1993.

20. Лазарева Валентина. Творчість П. Куліша як джерело національно-культурного відродження. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 4. С. 53–55.

21. Нахлік Є. Замаскована публікація біблійних переспівів у книзі П. Куліша «Хуторская философия и удаленная от света поэзия». *Київська старовина*. 1997. №6. С. 60-65.

22. Нахлік Є.К. Пантелеймон Куліш. До 170-річчя від дня народження. Київ, 1989.

23. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш. *Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М. Яценка*. Київ: Либідь, 1996. С. 272–316.

24. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія у 2 т. Київ: Український письменник, 2007. Т.2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша : Наукова монографія. 462 с.

25. Нахлік Є. Позитивізм в рецепції Пантелеймона Куліша. *Філософська і соціологічна думка*. 1994. № 11-12.

26. Нахлік Є. Україна між Сходом і Заходом, Азією і Європою: Погляд Пантелеймона Куліша. *Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження / Ред. кол.: М. Жулинський (відп. ред.) та ін.* Львів – Нью-Йорк, 2000.

27. Пахолок З. Молодий Панько Куліш. *Українська мова та література*. 2005. №9.

28. Пуліна В. Становлення естетичного світогляду Пантелеймона Куліша. *Сіверянський літопис*. 2006. № 4. С. 157–162.

29. Справа П.О. Куліша. *Кирило-Мефодіївське товариство: У 3 т.* Київ, 1990. Т. 2.

30. Терлецький Віктор. Штрихи до взаємин Пантелеймона Куліша із земляками. *Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження / Ред. кол.: М.Жулинський (відп. ред.) та ін.* Львів–Нью-Йорк, 2000.

31. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гасвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.

32. Федорук О. До питання про Шевченкові впливи на Пантелеймона Куліша (рік 1869). *Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження / Ред. кол.: М.Жулинський (відп. ред.) та ін.* Львів–Нью-Йорк, 2000.

33. Федченко П. Шевченко, Куліш і Костомаров у Кирило-Мефодіївському товаристві. *Радянське літературознавство*. 1989. №7.

34. Франко І. Хуторна поезія П.А. Куліша. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т.XVII: Літературно-критичні статті.

35. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. С. 418-424, 428-442.

36. Чижевський Д. П.О. Куліш – український філософ серця. *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового*. Київ: Смолоскип, 2005. Т.2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії.

С. 206–216.

37. Шкандрій М. В обіймах імперії: Російська і українська літератури новітньої доби / Пер. П. Таращук. Київ: Факт, 2004. 496 с.

38. Куліш П. Повість про український народ. Моє життя. Хутірська філософія і віддалена від світу поезія; [упорядкув., передм.. пер., прим. О. Шокало]. Київ: Ред. журналу «Український світ», 2005. 384 с.

39. Погрібний А. «Гарячий Куліш». *Пам'ять століть*. 2000. № 3. С. 26–35.

Тема: Ліро-епічні твори Степана Руданського

План

1. Традиції та новаторство Степана Руданського у збиранні, обробці та використанні уснопоетичних надбань українського народу.
2. Романтизм балад: народні першооснови, художня специфіка.
3. Художньо-тематичні особливості епічних поем історичної тематики («Мазепа, гетьман український», «Кость – князь Острозький», «Павло Полуботок»).
4. Відбиття світогляду українського народу в поемі «Байки світовії». Апокрифічні джерела твору.
5. Оригінальні авторські етнологічно-історичні гіпотези в алегоричній поемі «Цар Соловей». Символіка твору.

Література

1. Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка / упоряд. І. Франко ; [післямова і прим. М. Ільницького]. – репринт. вид. з дод. Київ: Веселка, 2005. 349, [1] с.
2. Бондар М. Степан Руданський. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1996.
3. Герасименко В.Я. Степан Руданський: Життя і творчість. Київ: Наукова думка, 1985. 180 с.
4. Гончарук М. Народний поет. Руданський С. Співомовки: Пісні. Приказки. Дитячі приказки / Упоряд., авт. передм. та приміт. М. Гончарук. Київ: Дніпро, 1988.
5. Гончарук М.Л. Недрукований твір С.Руданського. *Слово і час*. 1990. № 9. С. 83–86.
6. Історія української літератури XIX ст.: У 3 кн. / За ред. М.Т. Яценка. Кн. 2. Київ. Либідь, 1996. С. 165–182.
7. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.
8. Киричок П. Романтичний образ гетьмана патріота (про поему С.В. Руданського «Мазепа, гетьман український»). *Слово і час*. 1993. № 8. С. 36–40.
9. Колесник П. Степан Руданський: Літературний портрет. Київ: Дніпро, 1971. 110 с.
10. Лавренчук В. Постать Івана Мазепи у світовому письменстві (Художньо-естетичне освоєння життя й діяльності шетьмана в українській літературі XIX ст.). *Дивослово*. 2008. № 1. С. 39–43.

11. Нудьга Г. Розвиток жанру балади в українській поезії. *Українська балада : антологія / [упор., вст. ст. та прим. Г. А. Нудьги]*. Київ: Радянський письменник, 1964. С. 3–56.
12. Нудьга Г. А. Українська балада (З теорії та історії жанру). Київ: Дніпро, 1970. 257, [1] с.
13. Охріменко О. Українська романтична балада (20–60-ті роки ХІХ ст.). *Радянське літературознавство*. 1986. №5.
14. Руданський С. Костьо – князь Острозький. *Слово і час*. 1990. №9.
15. Руданський С. Співомовки: Пісні. Приказки. Дитячі приказки / Упоряд., авт. передм. та приміт. М. Гончарук. Київ: Дніпро, 1988.
16. Руданський С. Твори / Підгот. текстів та вступ ст. В. Герасименка. Київ, 1956.
17. Українська балада : антологія / [упор., вст. ст. та прим. Г. А. Нудьги]. Київ: Радянський письменник, 1964. 558, [1] с.
18. Франко І. До студій над Ст.Руданським/ Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін. Київ, 1955. Т. ХVІІ: Літературно-критичні статті.
19. Франко І. Студії над Ст.Руданським. Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін. Київ, 1955. Т.ХVІІ: Літературно-критичні статті.
20. Цеков Юрій. Із сузір'я класиків (До 150-річчя з дня народження Степана Руданського). *Українська мова і література в школі*. 1984. №3.
21. Кримський А.Ю. Твори : в 5 т. ; ред. кол. І.К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1972. Т. 2 : Художня проза. Літературознавство і критика. 717, [1] с.
22. Пирогова К.М. Інтерпретація історичних постатей у поемі Степана Руданського «Павло Полуботок». *Вісник Запорізького державного університету*. 2007. № 1. С. 132–136.

**Тема: Прозовий доробок Пантелеймона Куліша:
жанрові різновиди, проблематика**

План

1. Опрацювання Пантелеймоном Кулішем українських народних казок і фантастичних переказів. Романтична притча («Огненный змей»).
2. Оповідання-ідилія «Орися»: джерела, сюжетна канва, проблематика.
3. Історичний роман «Михайло Чарнышенко, или Малороссия восемьдесят лет назад»: синтез вальтерскотівського історико-етнографічного коментаря з гоголівським протиставленням героїчного минулого сучасності.
4. Сучасно-побутова і психологічна проблематика російськомовної прози 1850–60-х рр.
5. Жанрові модифікації малої прози Пантелеймона Куліша 1860-х рр.

Завдання

- ✓ Зробити порівняльний аналіз оповідань «Орися» і «Дівоче

серце» Пантелеймона Куліша.

Література

1. Бернадська Н.І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : монографія. Київ: Академвидав, 2004. 368 с.
2. Гуляк А. Становлення українського історичного роману. Київ: Міжнар. фін. агенція, 1997. 293с.
3. Єременко О.В. Аморфність жанрової матриці як різновид синкретизму малої прози П. Куліша і Марка Вовчка. *Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст. / Відп. ред. В.А. Зарва*. Київ– Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. Вип. XII: Лінгвістика і літературознавство. С. 253–261.
4. Зеров М. Куліш: "Михайло Чарнишенко" та "Україна". *Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко*. Київ: Дніпро, 1990.
5. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.
6. Івашків В. "Оріся" П.Куліша в контексті творчих пошуків письменника 1840-х років. *Слово і час*. 2004. №5.
7. Ільєнко Л. Пантелеймон Куліш – послідовник Вальтера Скотта. *Урок української*. 2002. №3.
8. Історія української літератури ХІХ ст. У 3 кн. Кн.2: Навчальний посібник / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1995-1996.
9. Ковальчук О. Історіософські пошуки П. Куліша: особливості моделювання історії. *Київська старовина*. 1999. №6.
10. Козачок Я. Невичерпне джерело для романів історичних (з творчої лабораторії Пантелеймона Куліша). Тернопіль, 1997. 16 с.
11. Куліш П. Твори: В 2 т. Київ: Наук. думка, 1994.
12. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш. *Історія української літератури ХІХ ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М.Яценка*. Київ: Либідь, 1996. С. 272-316.
13. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія у 2 т. Київ: Український письменник, 2007. Т. 2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша : Наукова монографія. 462 с.
14. Пінчук С. П. Куліш – основоположник українського історичного роману. *Творчі та ідейні шукання П.О. Куліша в контексті сьогодення: Збірник наукових праць до 180-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша / За заг. ред. П. Кононенка та І. Плюща*. Київ: МП Лілея, 2000.
15. Владимірова В. "Етнографічна та історична істини" (два типи дискурсу П.Куліша). *Слово і час*. 1998. №11. С. 58-61.
16. Логвин Г. Релігійний (християнський) романтизм і його вираження в літературі (проза П. Куліша, М. Костомарова, Я. Івашкевича). Міф і ноосфера. *Українська мова і література в школі*. 2000. №6.
17. Охрименко О. Пантелеймон Кулиш и русская литература. *Русский язык и литература*. 1997. №5.
18. Сізова К. Дві «Орісі»: семантичні паралелі та зв'язок із фольклорною традицією. *Слово і час*. 2007. № 7. С. 83–85.
19. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. С. 418-424, 428-442.
20. Шкандрій М. В обіймах імперії: Російська і українська літератури

новітньої доби / Пер. П. Тарашук. Київ: Факт, 2004. 496 с.

**Тема: Творчі пошуки Пантелеймона Куліша й Олекси
Стороженка у драматичних жанрах**

План

1. Загальна характеристика розвитку української драматургії середини XIX ст.
2. Характер творчих взаємин Пантелеймона Куліша й Олекси Стороженка.
3. Дебютні п'єси Пантелеймона Куліша («Колії», «Іродова морока», «Хуторянка»).
4. Опрацювання художніх форм шекспірівської драми у «Драмованій трилогії» Пантелеймона Куліша.
5. П'єса «Гаркуша» Олекси Стороженка як продовження традицій української романтичної драматургії.

Завдання

✓ *Зробити повний філологічний аналіз одного з названих вище драматичних творів.*

Література

1. Владимірова В. "Етнографічна та історична істини" (два типи дискурсу П.Куліша). *Слово і час*. 1998. №11. С. 58–61.
2. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Феміна, 1995.
3. Зеров М. Олекса Стороженко. *Зеров М. Твори: В 2-х т.* Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко. Київ: Дніпро, 1990.
4. Івашків В.М. Українська романтична драма 30–80-х років XIX ст.; Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1990. 142, [1] с.
5. Історія української літератури. XIX століття: У 3 кн. Кн.2: Навч. посібник / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1996.
6. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.
7. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
8. Іщук А. Олекса Стороженко. *Стороженко О. Твори: В 2 т. Т.1 / Вступ. стаття і впорядкування А. Іщука.* Київ, 1957.
9. Ковальчук О. Історіософські пошуки П. Куліша: особливості моделювання історії. *Київська старовина*. 1999. №6.
10. Ковпик С. Духовність драматургії Пантелеймона Куліша : монографія. Київ: Акцент, 2004. 184 с.
11. Ковпик С. Духовність п'єси П. Куліша «Петро Сагайдачний».

Літературознавчі обрії. Праці молодих учених / Відп. ред. Я. Цимбал. К.: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2005. Вип. 8. С. 162–167.

12. Ковпик С.І. Монолог та діалог як засоби вираження духовності у вертепній драмі XVIII століття та в п'єсі П. Куліша «Іродова морока». *Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст. / Відп. ред. В.А. Зарва. Київ. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. Вип. XII: Лінгвістика і літературознавство. С. 237–244.*

13. Куліш П. Твори: В 2 т. Київ: Наук. думка, 1994.

14. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш. *Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М.Яценка. Київ: Либідь, 1996. С. 272–316.*

15. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія у 2 т. Київ: Український письменник, 2007. Т.1: Життя Пантелеймона Куліша: Наукова біографія. 463 с.

16. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія у 2 т. Київ: Український письменник, 2007. Т.2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша: Наукова монографія. 462 с.

17. Стороженко О. Твори: В 2 т. / Вступ. стаття і впорядкування А. Іщука. Київ, 1957.

18. Хропко П. Творчість Олекси Стороженка в контексті української прози і літературно-критичної думки. *Радянське літературознавство. 1988. №9. С. 15–23.*

19. Шкандрій М. В обіймах імперії: Російська і українська літератури новітньої доби / Пер. П. Таращук. Київ: Факт, 2004. 496 с.

20. Куліш П. Повість про український народ. Мое життя. Хутірська філософія і віддалена від світу поезія; [упорядкув., передм.. пер., прим. О. Шокало]. Київ: Ред. журналу «Український світ», 2005. 384 с.

21. Кримський А.Ю. Твори : в 5 т.; ред. кол. : І.К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1972. Т.2 : Художня проза. Літературознавство і критика. 717, [1]с.

Тема: Повість Олекси Стороженка «Марко Проклятий»: жанрова та художня специфіка

План

1. Джерела повісті «Марко Проклятий». Типологічна характеристика народного переказу, віршованого оповідання XVII ст. та повісті. Історія написання та видання.

2. Структурно-композиційні особливості повісті «Марко Проклятий».

3. Образ Марка проклятого: архаїчні витоки, засоби характеротворення.

4. Романтичне зображення образів-персонажів у повісті «Марко Проклятий» (Кривоніс, Єремія Вишневецький, запорожець Кобза, княгиня Четвертинська).

5. Синкретизм стилю повісті «Марко Проклятий».

Завдання

- ✓ Виписати цитати до образу Марка Проклятого.

Література

1. Балущок В. Архаїчні витоки образу Марка Проклятого. *Слово і час*. 1996. № 11–12. С. 73–76.
2. Бойцун І.Є. Співець козаччини Олекса Стороженко. *Слобожанщина: літературний вимір : зб. наук. праць / [редкол. : О.Галич (голова) та ін.]*. Луганськ: Знання, 2004. Вип. II. С. 3–9.
3. Гончар О.І. Проза. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2. Київ: Либідь, 1996. С. 182–208.
4. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Феміна, 1995.
5. Зеров М. Олекса Стороженко. *Зеров М. Твори: У 2 т. Т.2*. Київ: Дніпро, 1990. С. 219–224.
6. Іщук А.О. Олекса Стороженко. *Стороженко О. Твори: У 2 т. Т.1*. Київ: Держлітвидав України, 1957. С. 5–26.
7. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
8. Коломієць В. Дзвонар народного пробудження (маловідома проза журналу «Основа»). *Дивослово*. 1994. № 1. С. 45–49.
9. Крутікова Н.Є. Гоголь та українська література (30–80-ті роки XIX ст.). Київ: Держлітвидав України, 1957. 243 с.
10. Лімборський І. Західноєвропейський готичний роман і українська література. *Всесвіт*. 1998. № 8. С. 23–27.
11. Мішук Р.С. Українська оповідна проза 50–60-х років XIX ст. Київ: Наукова думка, 1978. 280 с.
12. Новик О.П. Проблема культурної парадигми простору у творчості українських романтиків (на матеріалі творів Олекси Стороженка). *Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В.А. Зарва]*. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2009. Вип. XX : Лінгвістика і літературознавство. С. 96–106.
13. Погребенник В. Традиційна українська культура у творчості Олекси Стороженка. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 4. С. 2–7.
14. Пойда Оксана. Міф про анахронізм та асоціальність Олекси Стороженка. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених / [відп. ред. Я. Цимбал]*. Київ, 2004. Вип. 6. С. 50–56.
15. Пойда О.А. Роман «Марко Проклятий». *Слово і час*. 1995. № 11–12. С. 23–27.
16. Приходько І. Козацький дух Олекси Стороженка. *Березіль*. 2000. №3-4.
17. Решетуша С. «Марко Проклятий» – роман-експеримент (міфологічний аспект). *Слово і час*. 2006. № 9. С. 34–39.
18. Свириденко О. Проза Олекси Стороженка: діалог художнього тексту із міфологією. *Діалогічне прочитання української літератури : монографія / Г. Токмань, М. Корпанюк, Г. Мазоха та ін. ; [за ред. Г. Токмань]*. Київ: Міленіум, 2007. С. 142–165.
19. Хропко П. Яскравий представник романтичної прози (Ознайомлення з творчістю Олекси Стороженка в 9 класі). *Дивослово*. 1995. №8.
20. Хропко П.П. Творчість Олекси Стороженка в контексті української прози і літературно-критичної думки. *Радянське літературознавство*. 1988. № 9. С. 15–23.

21. Свириденко О. Творчість О. Стороженка у діалозі зі спадщиною Е.Т.А. Гофмана (поетика характеротворення). *Теоретична й дидактична філологія : зб. наук. праць*. Київ: Міленіум, 2008. Вип. 3. С. 94–103.

22. Свириденко О. Творча самобутність О. Стороженка в епістолярному діалозі з сучасниками. *Теоретична й дидактична філологія : зб. наук. праць*. Київ: Міленіум, 2008. Вип. 5. С. 125–135.

23. Моціяка О.М. Кордоцентризм україномовної творчості Олексі Стороженка. *Література та культура Полісся*. Ніжин, 2007. Вип. 35.

24. Кримський А.Ю. Твори : в 5 т.; ред. кол. : І.К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1972. Т. 2: Художня проза. Літературознавство і критика. 717, [1] с.

25. Кравченко В.О., Воробйова О.Г. Літературна специфіка зображення козацьких характерів у романі О. Стороженка «Марко Проклятий» / В.О. Кравченко, О.Г. Воробйова. *Вісник Запорізького державного університету*. 2007. №1. С. 96–99.

26. Ганюкова К.О. Розвиток образу вимисленого героя в українській історичній повісті XIX–початку XX ст. *Вісник Запорізького державного університету*. 2001. № 3. С. 48–51.

27. Ганюкова К.О. Прокляття чи безсмертя? («Вічний» герой в інтерпретації О. Стороженка і П. Загребельного). *Вісник Запорізького державного університету*. 2000. № 1. С. 39–44.

Тема: Художні особливості лірики Леоніда Глібова

План

1. Педагогічна та культурно-просвітницька діяльність Леоніда Глібова.
2. Мотиви першої збірки «Стихотворения Леонида Глебова 1845–1846»).
3. Світ інтимних переживань у ліриці другої половини 1840-х рр. («В глазах ее чудных, могучих и ясных...», «Вечер», «Встреча», «Простите мне, я виноват пред вами...», «Я не забыл ее и позабыть не в силах...»).
4. Українські поезії пісенно-романтичного плану («Пісня» («Скажіть мені, добрі люди»), «Думка» («Як за лісом, за пролісом»), «Пісня» («Летить голуб понад полем»), «Журба», «Зіронька», «Моя веснянка», «Ой не цвісти калиньніці»).
5. Жанрове розмаїття поезії для дітей Леоніда Глібова.

Завдання

- ✓ Вивчити напам'ять поезію «Журба» Леоніда Глібова.

Література

1. Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка / упоряд. І. Франко ; [післямова і прим. М. Ільницького]. репринт. вид. з дод. Київ: Веселка, 2005. 349, [1] с.
2. Бондар М. Леонід Глібов. *Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 /*

За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1996.

3. Глібов Л. Байки. Поезії / Авт. передм. С. Зубков. Київ: Дніпро, 1991. 269 с.
4. Глібов Л. Вибрані твори / Автор передм. і упор. текстів Б. Гур'єв. Київ, 1955.
5. Глібов Л. Твори / Впорядк., підг. текстів, вступ. ст. та примітки Б. Гур'єва. Київ: Дніпро, 1964.
6. Глібов Л. Твори: У 2 т. / Ред. кол.: Є. Кирилюк (голова) та ін.; Упорядк. та приміт. О. Мишанича, В. Смілянської, Н. Клименко; Вступ. ст. П. Колесника. Київ: Наук. думка, 1974. Т. 1: Байки. Поезії. Твори для дітей. Російська поезія.
7. Глібов Л. Твори: У 2 т. / Ред. кол.: Є. Кирилюк (голова) та ін.; Упорядк. та приміт. О. Мишанича, В. Смілянської, Н. Клименко; Вступ. ст. П. Колесника. Київ: Наук. думка, 1974. Т.1: Російська поезія. Драматичні твори. Статті. Фейлетони. Театральні рецензії. Листи.
8. Гур'єв Л. Леонід Глібов. Літературний портрет. Київ: Дніпро, 1965.
9. Гушинець Олена. "Правдива перлина української лірики". Аналіз поезії Л. Глібова "Журба" у 8-му класі. *Українська мова та література*. 2001. №4.
10. Деркач Б. Леонід Глібов. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1982. 252 с.
11. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Феміна, 1995.
12. Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко. Київ: Дніпро, 1990.
13. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.
14. Колесник П. Творчість Леоніда Глібова / Глібов Л. Твори: У 2 т. / Ред. кол.: Є. Кирилюк (голова) та ін.; Упорядк. та приміт. О. Мишанича, В. Смілянської, Н. Клименко; Вступ. ст. П. Колесника. Київ: Наук. думка, 1974. Т. 1: Байки. Поезії. Твори для дітей. Російська поезія.
15. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва та ін. Київ: Академія, 1997. 752 с.
16. Мовчун А. Леонід Глібов та його твори у шкільному вивченні. *Дивослово*. 2000. №2.
17. Новик О. Традиції курйозної поезії в акровіршах Леоніда Глібова. *Українська мова та література*. 2008. № 22–24. С. 50–51.
18. Побідаш І. Педагогічні питання на сторінках «Черниговського листка». *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2003. № 3. С. 209–211.
19. Побідаш І.Л. Леонід Іванович Глібов – письменник, педагог, журналіст / Ірина Леонідівна Побідаш. Київ: Парламентське видавництво, 2004. 71 с.
20. Українська література ХІХ століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
21. Ходанич Л. Феномен Леоніда Глібова. *Українська література в ЗОШ*. 2002. №1.

Тема: Поетичний хист Юрія Федьковича – «співця Буковини»

План

1. Естетичні погляди митця.
2. Мотиви лірики поета (завдання митця і мистецтва, трагічна доля жовніра, засудження колоніальної політики, ідея соборності українських земель).

3. Проблематика і поетика поем Юрія Федьковича: («Новобранчик», «Дезертир», «Лук'ян Кобилиця», «Циганка», «Свекруха»).

4. Творчість Юрія Федьковича в інтерпретації Івана Франка та Лесі Українки.

Завдання

✓ Виписати приклади з поетичних Юрія Федьковича, де яскраво використані фольклорні образні засоби.

Література

1. Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка / упоряд. І. Франко ; [післямова і прим. М. Ільницького]. репринт. вид. з дод. Київ: Веселка, 2005. 349, [1] с.
2. Білецький Л. Осип Федькович. *Дивослово*. 2007. № 6. С. 51–56.
3. Бунчук Б. Федьковичеві відлуння в поезії І. Франка (аспект форми). *Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці : Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури*. С. 65–69.
4. Вознюк В. «Мій Довбуш». Довбуш очима Юрія Федьковича. *Українська мова та література*. 2001. № 12 (220). С. 4.
5. Історія української літератури ХІХ ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1996. С.319–351.
6. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.
7. Кирилюк С. Поняття «душа», «дух» у поетичній творчості Юрія Федьковича в контексті його життєвих і творчих шукань. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 75–81.
8. Кісіль І. Сонет Юрія Федьковича «До нашого батька Могильницького». *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2005. Вип. 274–275: Слов'янські літератури. С. 95–99.
9. Ковалець Л. Вірші, писані серцем. Любовна лірика Юрія Федьковича в контексті його життєвих і творчих шукань. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 70–75.
10. Ковалець Л. Дитинство Осипа Гординського (Юрія Федьковича) як пора sui generis (соціокультурний і психологічний аспекти). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. № 12. С. 10–14.
11. Ковалець Л. Леонід Білецький про Федьковича. *Дивослово*. 2007. № 6. С. 49–50.
12. Ковалець Л. Новознайдени вірші Юрія Федьковича. *Слово і час*. 2009. № 8. С. 97–100.
13. Ковалець Л. Поетична Шевченкіана Юрія Федьковича (до питання про генезу і творчу своєрідність). *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін.* Київ: ВПЦ «Київський університет», 2007. Вип. 9. С. 72–78.
14. Ковалець Л. Читаючи вірш Юрія Федьковича «Пречиста Діво, радуйся, Маріє!». *Українська мова та література*. 2005. № 11 (411). С. 18–20.

15. Ковалець Л. Юрій Федькович у царині своєї лектури. *Слово і час*. 2006. № 1. С. 36–50.
16. Криштанович О. Юрій Федькович – фольклорист. *Українська мова та література*. 2001. № 12 (220). С. 21.
17. Мальцев В. Версифікаційні особливості сонетів Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича та Юрія Федьковича. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 100–104.
18. Мельничук Б. Про «не один красний епізод» з життя Юрія Федьковича у художній літературі. *Українська мова та література*. 2001. № 12 (220). С. 2–3.
19. Нечиталюк Михайло. Буковинський кобзар. *Федькович Ю. Твори: В 2 т. / Підготовка текстів, передмова та примітки М. Нечиталюка*. Київ: Дніпро, 1984. Т.1: Поезії.
20. Охріменко О. Українська романтична балада (20–60-ті роки ХІХ ст.). *Радянське літературознавство*. 1986. №5.
21. Півторак В. Про форму німецькомовних поетичних творів Юрія Федьковича. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 109–113.
22. Погребенник Ф. Юрій Федькович. *Федькович Ю. Твори*. Київ: Наукова думка, 1985.
23. Українка Леся. Малорусские писатели на Буковине.' *Українка Леся. Збір творів: У 12 т.* Київ: Наукова думка, 1977. Т.8. С. 164–189.
24. Федунь М. Особа та «національний поетично-письменницький талант» Юрія Федьковича крізь призму мемуарів першої половини ХХ століття. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275: Слов'янські літератури. С. 139–144.
25. Федькович Ю. Твори: В 2 т. / Підготовка текстів, передмова та примітки М. Нечиталюка. Київ: Дніпро, 1984. Т. 1: Поезії.
26. Франко І. Молодий вік Осипа Федьковича. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. ХУІІ: Літературно-критичні статті.
27. Франко І. Осип-Юрій Федькович. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. ХУІІ: Літературно-критичні статті.
28. Франко І. Перше повне видання творів Федьковича. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. ХУІІ: Літературно-критичні статті.
29. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. С. 266-287.
30. Чернописька Л. Своєрідність псаломних переробок Юрія Федьковича. *Біблія і культура: Збірник наукових статей. Випуск 2 / За ред. А. Нямцу*. Чернівці: Рута, 2000. С. 39-42.
31. Шалата М. Юрій Федькович. Життєвий і творчий шлях. Київ: Дніпро, 1984. 239 с.
32. Юрій Федькович: життя і творчість. *Українська мова та література*. 2001. № 12 (220). С. 22–23.

**Тема: Особливості зображення історичного минулого
в романі «Чорна рада» Пантелеймона Куліша**

План

1. Шляхи формування та розвитку історичного роману в

українській літературі.

2. Історія написання та видання роману «Чорна рада».
3. Система образів роману.
4. Особливості композиції твору, природа конфліктів.
5. Проблематика роману «Чорна рада».

Завдання

✓ Скласти цитатні плани для характеристики головних образів роману «Чорна рада».

Література

1. Бернадська Н.І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : монографія. Київ: Академвидав, 2004. 368 с.
2. Владимірова В. За суворим критерієм «народного духу» (давня й нова українська література в оцінці Пантелеймона Куліша). *Слово і час*. 2000. № 12. С. 28–58.
3. Владимірова В. «Етнографічна та історична істини» (два типи дискурсу Пантелеймона Куліша). *Слово і час*. 1998. № 11. С. 58–61.
4. Гнідан О., Осьмак Н. Світогляд П. Куліша. *Українська мова і література в школі*. 1991. №10.
5. Гончар О. Роман «Чорна рада» П.Куліша. *Слово і час*. 1992. №9. С. 3–11.
6. Гречанюк Ю. Пригодницько-любовна інтрига в романі П.Куліша «Чорна рада»: історична ймовірність чи авторська вигадка? *Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців: Літературознавство / Упоряд. і відп. ред. В.Антофійчук*. Чернівці: Рута, 2003. Кн. 2. С. 56–58.
7. Гуляк А.Б. Становлення українського історичного роману. Київ: Міжнародна фінансова агенція, 1997. 294 с.
8. Гурдуз А. «Чорна рада» П. Куліша: роман як знакова система. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. № 7. С. 10–11.
9. Жулинський М. «У праці каторжний, в трагічній самоті...». *Куліш П.О. Твори: В 2 т.* Київ: Дніпро, 1989. Т.1. С. 5–30.
10. Зборовська Н.В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури : монографія. Київ: Академвидав, 2006. 504 с. (Монограф).
11. Зеров М. Куліш: "Чорна рада". *Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко*. Київ: Дніпро, 1990.
12. Івашків В. Деякі особливості художнього мислення П.Куліша в 1840-х роках. *Записки НТШ*. Львів, 1992. С. 71–88.
13. Івашків В. До питання про художню концепцію роману П. Куліша "Чорна рада". *Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження / Ред. кол.: М.Жулинський (відп. ред.) та ін.* Львів–Нью-Йорк, 2000.
14. Історія української літератури : у 12 т. / редкол. : В. Дончик, Л. Скупейко, Н. Бойко, М. Бондар, С. Гальченко, І. Дзюба, М. Жулинський, Н. Зборовська, А. Кравченко, Ю. Кузнецов, Н. Левчик, Р. Мовчан, Л. Мороз, Є. Нахлік, Ю. Пелешенко, О. Поліщук, Г. Сивокінь, В. Сулима, М. Сулима, Н. Шумило. Київ : Наукова думка, 2013–2014. Т.3–4.
15. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред.

- М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.
16. Ковальчук О. Історіософські пошуки П. Куліша: особливості моделювання історії. *Київська старовина*. 1999. №6.
 17. Козачок Я. Невичерпне джерело для романів історичних (З творчої лабораторії Пантелеймона Куліша). Тернопіль, 1997. 16 с.
 18. Кравченко В.О. Аперцепція характерів у романі «Чорна рада» П. Куліша. *Вісник Запорізького державного університету*. 2001. № 2. С. 52–55.
 19. Кравченко В.О., Костюк О.В. Пантелеймон Куліш – автор першого українського історичного роману. *Вісник Запорізького державного університету*. 2002. № 2. С. 42–43.
 20. Куліш П. Чорна рада: Хроніка 1663 року; Оповідання / Післямова Л. Бикової. Київ: Основа, 1990. 272 с.
 21. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Гром'яка, Ю.Коваліва та ін. Київ: Академія, 1997. 752 с.
 22. Нахлік Є. Українська романтична проза 20–60-х років XIX ст. Київ, 1988.
 23. Нахлік Є. Апокаліпсис Пантелеймона Куліша. *Вітчизна*. 1990. №10. С. 67–84.
 24. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш // Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1996. С. 272–316.
 25. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія у 2 т. Київ: Український письменник, 2007. Т.2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша : Наукова монографія. 462 с.
 26. Петров В. Романи Куліша. Київ, 1994.
 27. Пінчук С. П. Куліш – основоположник українського історичного роману. *Творчі та ідейні шукання П.О.Куліша в контексті сьогодення: Збірник наукових праць до 180-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша / За заг. ред. П.Кононенка та І.Плюща*. Київ: МП Лілея, 2000. С. 51–60.
 28. Похила Л. Ранні історичні твори П.Куліша: "Україна" і "Книга о ділах народу українського і славного війська козацького запорізького". *Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження / Ред. кол.: М.Жулинський (відп. ред.) та ін.* Львів – Нью-Йорк, 2000.
 29. Слоньовська О. «Гетьмани, гетьмани, якби-то ви встали» // *Дивослово*. – 1994. – № 12. – С.2-3.
 30. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гасвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
 31. Храброва Н. Письменницький ідеал справедливої української держави. *Українська мова та література*. 1999. № 29 (серпень).
 32. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. С. 418 – 424, 428 – 442.
 33. Шкандрій М. В обіймах імперії: Російська і українська літератури новітньої доби / Пер. П.Таращук. Київ.: Факт, 2004. 496 с.
 34. Шуть Л. Трактатування питань національної історії в романах «Чорна рада» П.Куліша і «Хмари» І.Нечуя-Левицького. *Українська мова і література в школі*. 1999. №4. С. 20-33.
 35. Яценко Н. Історизми в романі П.Куліша "Чорна рада". *Дивослово*. 1998. №5

Тема:Медитативна лірика Тараса Шевченка 1847–1857 рр.

План

1. Літературознавче визначення поняття «медитативна лірика», відмінність між власне медитативною та медитативно-зображальною поезією.

2. Рефлексивно-психологічні медитації Тараса Шевченка «казематного» циклу («Мені однаково, чи буду...», «В неволі тяжко, хоча й волі...», «Чи ми ще зійдемося знову?»).

3. Концепція творчо-психологічного буття в ліриці митця («Думи мої, думи мої...», «А нумо знову віршувать...», «Неначе степом чумаки...», «Лічу в неволі дні і ночі...», «О думи мої! О славо злая!», «То так і я тепер пишу...», «Мов за подушне оступили...», «Заросли шляхи тернами...»).

4. Інтимно-психологічна медитативна лірика («Ми восени такі похожі...», «Один у другого питаєм...», «Дурні та гордії ми люди...», «Мені здається, я не знаю...»).

5. «Лірика спогадів» Тараса Шевченка («Мені тринадцятий минало...», «Не гріє сонце на чужині...», «Сон (Гори мої високі)», «І виріс я на чужині...», «У наших краї на землі...», «І золотої, й дорогої...», «І станом гнучим, і красою...»).

6. Пісенно-медитативна лірика Тараса Шевченка («Ой гляну я, подивлюся...», «Та не дай, Господи, нікому...», «І широкою долину...», «Заросли шляхи тернами...», «Закувала зозуленька...», «Не тополю високою...», «Ой чого ти почорніло...»).

Завдання

✓ Зробити повний філологічний аналіз (письмово) поезії «Чи ми ще зійдемося знову?» Тараса Шевченка.

Література

1. Аврахов Г. Поезія трагічної перестороги та її інтерпретатори. *Слово і час*. 1991. № 9. С. 59–61.
2. Барабаш Ю. «...Людей і Господа любить» (любов як ментальна й поетична константа творчості Тараса Шевченка). *Слово і час*. 2007. № 3. С. 3–18.
3. Боронь О. «От мені приснилось...» просторова поетика сну у творчості Тараса Шевченка. *Українська мова та література*. 2004. № 9 (361). С. 14–17.
4. Даниленко І. Молитва в ліриці Тараса Шевченка. *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін.* Київ: ВПЦ «Київський університет», 2007. Вип. 9. С. 16–20.
5. Даниленко І. Молитва в поетичному дискурсі Тараса Шевченка. *Слово і час*. 2006. № 6. С. 15–20.
6. Зеров М. Шевченкова творчість. "Невольничча муза". Останні поезії. *Зеров М. Твори: В 2-х т.* Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І.Кочура, Д. Павличко. Київ: Дніпро, 1990.
7. Івакін Ю.О. Коментар до «Кобзаря» Шевченка : Поезії 1847–1861 рр. Київ: Наукова думка, 1968. С.72 – 97; 105 – 110

8. Івакін Ю.О. Поезія Шевченка періоду заслання. Київ: Наукова думка, 1984. 237 с.
9. Іван Франко. Шевченкознавчі студії / упоряд. М. Гнатюк. Львів : Світ, 2005. 472 с.
10. Ігнатенко М. Алюзія у словесній творчості Т.Г.Шевченка. *Дивослово*. 1999. № 1. С. 2 – 6; № 2. С. 5 – 8.
11. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини ХІХ століття: Підручник / За ред. О. Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
12. Історія української літератури ХІХ ст.: У 3 кн. Кн. 2. / За ред М.Т. Яценка. Київ: Либідь, 1996. 384 с.
13. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ : Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
14. Камінчук О. Шевченко: реалістичний романтик чи романтичний реаліст? (Матеріали до уроків з теми: «Шевченко і романтична поезія»). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №1. С. 201–204.
15. Карпенко Г. Поетичні твори Тараса Шевченка ("Мені тринадцятий минало", "На Великдень, на соломі...", "Сон"). *Українська мова та література*. 2004. №37.
16. Ключек Г. Поезія Тараса Шевченка «Мені тринадцятий минало...». *Дивослово*. 2007. № 3. С. 48– 53; № 5. С. 56–61.
17. Ключек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація: Посібник для вчителя. Київ: Освіта, 1998. 238 с.
18. Ключек Е. Енергія художнього слова : зб. ст. Кіровоград, 2007. 448 с.
19. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка. Київ: Україна, 1994. 173 с.
20. Мовчанюк В.П. Медитативна лірика Т.Шевченка. Київ: Наукова думка, 1993. 147 с.
21. Неділько Г.Я. Тарас Шевченко: Життя і творчість: Книга для вчителя. Київ: Рад. школа, 1988. С. 154–190.
22. Смілянська В. Стиль поезії Шевченка. Київ: Наукова думка, 1981. 254 с.
23. Степанишин Б. Краса, велич і трагедія України (узагальнюючі образи Шевченкового «Кобзаря»). *Дивослово*. 1994. № 3. С. 13–21.
24. Тарасова М. Образ хати-пустки у поезіях Тараса Шевченка: живописне начало. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 7–8. С. 2–5.
25. Ткаченко О. Шевченкові елегії часів неволі. *Слово і час*. 2002. №3.
26. Хропко П. Шевченко й українська поезія ХІХ століття. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №1. С. 192–200.
27. Чижевський Д. Історія української літератури(від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. 414 с.
28. Шевченківський словник: У 2 т. Т.1: А – МОЛ / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.
29. Шевченківський словник: У 2 т. Т.2: МОЛ – Я / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.

Тема: Жанрово-тематичні модифікації малої прози Юрія Федьковича

План

1. Біографічні відомості про автора. Естетичні погляди Юрія Федьковича.
2. Сюжетно-композиційні особливості малої прози.
3. Роль любовної колізії в оповіданнях «Люба – згуба», «Серце не навчити».
4. Ідеалізація гуцульських звичаїв як лицарського кодексу честі («Побратими», «Безталанне закохання», «Стрілець», «Хто винен?», «Сафат Зінич», «Таліянка»).
5. Внутрішні пошуки головного героя у творах «Дві пісні рожеві», «Присягався», «Богачева», «На зеленій млаковині», «Черемська цариця», «Сокільська княгиня».
6. Презентація жовнірського життя («Три як рідні брати», «Штефан Славич»).

Завдання

- ✓ Законспектувати статтю: Українка Леся. Малорусские писатели на Буковине. *Леся Українка Зібр. Творів : у 12 т. /; ред. кол. : Є.С. Шаблійовський (голова) та ін.* Київ: Наукова думка, 1977. Т. 8 : Літературно-критичні та публіцистичні статті. С. 62–75.
- ✓ Зробити повний філологічний аналіз одного з названих оповідань Юрія Федьковича.

Література

1. Гнатюк М. Юрій Федькович та Іван Франко: два етапи в розвитку української літератури на західноукраїнських землях. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 16–21.
2. Добржанський О. Юрій Федькович і початки українського національного відродження на Буковині. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 7–10.
3. Євшан М. Юрій Федькович в світлі нових матеріалів. *Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / Упор. Н.Шумило*. Київ: Основи, 1998.
4. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Феміна, 1995.
5. Зушман М. Мала проза Богдана Лепкого та Юрія Федьковича: спроба порівняльно-типологічного прочитання. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 135–138.
6. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1996. С. 319–351.
7. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.
8. Ковалець Л. Дитинство Осипа Гординського (Юрія Федьковича) як пора *sui generis* (соціокультурний і психологічний аспекти). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. № 12. С. 10–14.

9. Ковалець Л. Леонід Білецький про Федьковича. *Дивослово*. 2007. № 6. С. 49–50.
10. Ковалець Л. Юрій Федькович у царині своєї лектури. *Слово і час*. 2006. №1. С. 36–50.
11. Криштанович О. Юрій Федькович – фольклорист. *Українська мова та література*. 2001. № 12 (220). С. 21.
12. Мельничук Б. Про «не один красний епізод» з життя Юрія Федьковича у художній літературі. *Українська мова та література*. 2001. № 12 (220). С. 2–3.
13. Нечиталюк М. Буковинський кобзар. *Федькович Ю. Твори: В 2 т. / Підготовка текстів, передмова та примітки М.Нечиталюка*. Київ: Дніпро, 1984. Т. 1: Поезії.
14. Огуй О. Юрій Федькович та його епоха: історико-психологічні штрихи до національного формування творчої особистості. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. С. 13–53.
15. Погребенник Ф. Юрій Федькович. *Федькович Ю. Твори*. Київ: Наукова думка, 1985.
16. Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
17. Ткачук М. Наративна своєрідність прозових творів Юрія Федьковича. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 8. С. 59–63.
18. Українка Леся. Малорусские писатели на Буковине. *Леся Українка Збір. Творів : у 12 т. /; ред. кол. : Є.С. Шаблювський (голова) та ін.* Київ: Наукова думка, 1977. Т. 8 : Літературно-критичні та публіцистичні статті. С. 62–75.
19. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
20. Федькович Ю. Твори: В 2 т. / Підготовка текстів, передмова та примітки М. Нечиталюка. Київ: Дніпро, 1984. Т.1: Поезії.
21. Федькович Ю. Твори: В 2 т. / Підготовка текстів, передмова та примітки М. Нечиталюка. Київ: Дніпро, 1984. Т.2: Повісті. Оповідання. Казки. Драматичні твори. Листи.
22. Франко І. Перше повне видання творів Федьковича. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. XVII: Літературно-критичні статті.
23. Франко І. Молодий вік Осипа Федьковича. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. XVII: Літературно-критичні статті.
24. Франко І. Осип-Юрій Федькович. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. XVII: Літературно-критичні статті.
25. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. С. 266–287.
26. Шалата М. Юрій Федькович. Життєвий і творчий шлях. Київ: Дніпро, 1984. 239 с.
27. Юрій Федькович: життя і творчість. *Українська мова та література*. 2001. № 12 (220). С. 22–23.
28. Юрійчук М. Національна ідея у творчості Юрія Федьковича. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 274–275: Слов'янські літератури. С. 36–42.

Тема: Художня своєрідність поетичної спадщини Пантелеймона Куліша

План

1. Поезія Пантелеймона Куліша в оцінці українських літературознавців (І. Франко, М. Зеров, Є. Нахлік).
2. Теми, мотиви, образи поетичних творів Пантелеймона Куліша (збірки «Досвітки», «Хуторна поезія», «Дзвін»).
3. Фольклорний характер поеми «Україна», її художня специфіка.
4. Особливості трактування історичного минулого в поемах Пантелеймона Куліша.
5. Поема «Куліш у пеклі» в контексті історіософії автора.

Завдання

- ✓ Вивчити напам'ять поезію «Заспів» зі збірки «Досвітки» Пантелеймона Куліша.

Література

1. Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка / упоряд. І. Франко ; [післямова і прим. М. Ільницького]. репринт. вид. з дод. Київ: Веселка, 2005. 349, [1] с.
2. Вертій О. Народні джерела концепції національного характеру в творчості Пантелеймона Куліша. *Дивослово*. 1995. № 2. С. 42–46.
3. Вороний М. Пантелеймон Куліш. *Вороний М. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика; [ред. кол. : І. О. Дзеверін (голова) та ін. ; авт. вст. ст. і ред. тому Г. Д. Вервес ; упор. і прим. Т. І. Гундорової]*. Київ : Наукова думка, 1996. С. 566–572. – (Бібліотека української літератури).
4. Гнідан О., Осьмак Н. Світогляд П. Куліша. *Українська мова і література в школі*. 1991. №10.
5. Дзюба Т. Хутірська концепція Пантелеймона Куліша. *Слово і час*. 1998. № 4–5. С. 43–46.

6. Допоміжна література

7. Євшан М. Шевченко і Куліш. *Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / Упор. Н.Шумило*. Київ: Основи, 1998.
8. Жулинський М. "Розуміти високе значення людини": Культурництво Пантелеймона КУліша як відповідь на виклик епохи. *Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження / Ред. кол.: М. Жулинський (відп. ред.) та ін.* Львів–Нью-Йорк, 2000.
9. Жулинський М. «У праці каторжній. В трагічній самоті...». *Куліш П. Твори: В 2 т.* Київ: Дніпро, 1989. Т. 1. С. 5–30.
10. Зеров М. Поетична діяльність Куліша. *Зеров М. Твори: В 2 т.Т.2.* Київ: Дніпро, 1990. С. 247–293.
11. Зеров М. "Досвітки". Літературна діяльність Куліша в 70–90-х рр. *Зеров М. Твори: В 2-х т.* Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко. Київ: Дніпро, 1990.
12. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 712 с.

13. Камінчук О. Поет і його доба (Еволюція художньої структури лірики П.Куліша). *Слово і час*. 1996. № 1. С. 60–64.
14. Ковальчук О. Історіософські пошуки П.Куліша: особливості моделювання історії. *Київська старовина*. 1999. №6.
15. Куліш П. Хутірська філософія і віддалена від світу поезія. *Хроніка-2000*. 1993. №1-2,3-4, 5, 6.
16. Лавренчук В. Постать Івана Мазепи у світовому письменстві (Художньо-естетичне освоєння життя й діяльності шетьмана в українській літературі XIX ст.). *Дивослово*. 2008. № 1. С. 39–43.
17. Мельник Я. Поема Пантелеймона Куліша «Куліш у пеклі» і традиції апокрифічної літератури. *Українське літературознавство*. 2002. Вип. 65. С. 108–114.
18. Нахлік О. «Любов ... благословляю» (особистісна лірика П.Куліша). *Дзвін*. 1995. № 10. С. 147–149.
19. Нахлік Є. Замаскована публікація біблійних переспівів у книзі П. Куліша «Хуторская философия и удаленная от света поэзия». *Київська старовина*. 1997. № 6. С. 60–65.
20. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш. *Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М.Яценка*. Київ: Либідь, 1996. С. 272–316.
21. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія у 2 т. Київ: Український письменник, 2007. Т. 2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша : Наукова монографія. 462 с.
22. Погребенник В. «...Святиня вища, Богові миліша...». *Українська мова та література*. 1999. № 29 (серпень).
23. Погребенник В. Образ України в поезії Пантелеймона Куліша. *Творчі та ідейні шукання П.О.Куліша в контексті сьогодення: Збірник наукових праць до 180-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша / За заг. ред. П.Кононенка та І.Плюща*. Київ: МП Лілея, 2000. С. 41–45.
24. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
25. Франко І. Хуторна поезія П.А. Куліша. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т.XVII: Літературно-критичні статті.
26. Хропко П. Шевченко й українська поезія XIX століття. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колеґіумах*. 1999. №1. С. 192–200.
27. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. С. 418–424, 428–442.
28. Чижевський Д. П.О. Куліш – український філософ серця. *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового*. Київ: Смолоскип, 2005. Т. 2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії. С. 206–216.
29. Шкандрій М. В обіймах імперії: Російська і українська літератури новітньої доби / Пер. П. Таращук. Київ: Факт, 2004. 496 с.
30. Щур І.І. Літературні взаємини Пантелеймона Куліша і Тараса Шевченка (на матеріалі поезії П. Куліша). *Вісник Запорізького державного університету*. 2001. № 2. С. 139–143.
31. Ясь О. Історичне письмо пізнього П. Куліша як предтеча консервативного проекту української історіографії початку XX ст. (До 200-річчя від дня народження). *Укр. іст. журн.*. 2019. № 4. С. 61–87.

Тема: Українська романтична балада: мотиви, образи, художня своєрідність

План

1. Жанрова своєрідність української романтичної балади.
2. Мотиви й образи балад Левка Боровиковського («Маруся», «Чарівниця», «Вивідка», «Ледащо», «Молодиця»).
3. Тематична специфіка балад Амвросія Метлинського («Смерть бандуриста», «Підземна церква», «Козачая смерть»).
4. Художнє осмислення минулого у творах Миколи Костомарова («Пан Шульпіка», «Співець Митуса», «Брат з сестрою», «Ластівка», «Наталя»).

Завдання

- ✓ Скласти порівняльну таблицю «Поетичні обробки сюжету про прихід мертвого нареченого», скориставшись текстами балад «Ленора» Г.-А. Бюргера, «Світлана» В. Жуковського, «Маруся» Л. Боровиковського, «Наталя» М. Костомарова.
- ✓ Зробити порівняльний аналіз балад «Ледащо» Л.Боровиковського та «Підземна церква» А. Метлинського.

Література

1. Айзеншток І. Українські поети-романтики. *Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. / Упоряд., підгот. текстів, біограф. довідки і приміт. С.Крижанівського; Вступ. ст. І.Айзенштока.* Київ: Дніпро, 1968. С. 7-64.
2. Арендаренко І. По дорозі й назустріч (англійська та українська романтичні поезії: порівняльна типологія і поетика). Київ: Фоліант, 2004. 216 с.
3. Арендаренко І. Порівняльно-генологічний аналіз літературних пісень англійських та українських поетів-романтиків. *Вісник Львівського університету. – Серія філологічна.* Вип. 33. Львів, 2004. Ч. 2: Теорія літератури та порівняльне Літературознавство. С. 206–213.
4. Береза І. Парадигма солярних образів в українській писемності I половини XIX століття. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* Вип. 33. Львів, 2004. Ч. 2: Теорія літератури та порівняльне Літературознавство. С. 9–14.
5. Бовсунівська Т. Двійництво в українському романтизмі. *Українська мова та література.* 1997. №36 (52).
6. Бовсунівська Т. Й. Міхневич і становлення українського романтичного мислення. *Філософська думка.* 1999. – №3.
7. Бородінова М.В. «Код» Біблії в поезії М. Костомарова. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.* 2008. № 1 (140) січень. С. 28–34.
8. Гнідан О.Д. Історія української літератури XIX–початку XX століття : практичні заняття. Київ: Вища школа, 1987. 160 с.
9. Гординський С. Український романтизм і його зв'язки із Західним світом. *На переломі епох. Літературознавчі статті, огляди, есеї, рецензії, спогади /*

Святослав Гординський ; [упор., наук. ред., післямова Р. Лубківського]. Львів : Світ, 2004. С. 121–129. (Ad Fontes – До джерел).

10. Допоміжна література

11. Зеров М. Твори: В 2 т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличка. Київ: Дніпро, 1990.
12. Зленко Г. Коли помер Амвросій Метлинський? *Слово і час*. 1999. №1.
13. Зленко Г. Ціна однієї помилки, або як ім'я Михайла Петренка стало псевдонімом Амвросія Метлинського. *Слово і час*. 2000. №2.
14. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.). Підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
15. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 1, 2: Навчальний посібник / За ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1995-1996.
16. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О. Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
17. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
18. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія : у 3 кн. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1 / [упоряд. М.П. Федченко, М.М. Павлюк, Т.В. Бовсунівська ; за ред. П.М. Федченка]. 416 с.
19. Качуровський І. Англійська балада як улюблений жанр романтиків. *Дзвін*. 2000. №7.
20. Качуровський І. Генерика і архітектоніка : у 2 кн. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн. II. 376 с.
21. Козачок Я. Художньо-стильові особливості романтичної творчості Миколи Костомарова харківського періоду. *Рідний край*. 2003. № 2 (9). С. 105–113.
22. Комаринець Т.І. Традиції барокко в системі українського романтизму. *Українське літературознавство*. 1993. Вип. 57. С. 3–11.
23. Коцаренко Т. А. Метлинський – дослідник українських народних пісень. *Слово і час*. 2006. № 11. С. 77–80.
24. Коцаренко Т. Думка як голос душі (Діяльність Амвросія Метлинського на фольклористичній і літературній нивах). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2007. №2. С. 114–117.
25. Крижанівський С. Амвросій Могила та Ієремія Галка. *Могила Амвросій, Галка Ієремія. Поезії* / [ред. кол. : М.П. Бажан та ін. ; вступ. ст. С.А. Крижанівського ; упор. та прим. Н.О. Вишневіської]. Київ : Радянський письменник, 1972. С. 3–32.
26. Нудьга Г. Розвиток жанру балади в українській поезії / Григорій Нудьга // *Українська балада : антологія* / [упор., вст. ст. та прим. Г.А. Нудьги]. Київ: Радянський письменник, 1964. С. 3–56.
27. Нудьга Г. А. Українська балада (3 теорії та історії жанру). Київ: Дніпро, 1970. 257, [1] с.
28. Охріменко О. Українська романтична балада (20–60-ті роки XIX ст.). *Радянське літературознавство*. 1986. №5.
29. Павлюк М. Вірші Яна Коллара та М.Костомарова про слов'янське єднання. *Слово і час*. 1993. №12. С. 3-8.
30. Пахаренко В. Художнє слово (класицизм, романтика). *Українська мова і література в школі*. 2001. №3.
31. Поезія українського романтизму ; [укл. Та передмова О. І. Борзенка]. Київ: Елібре, 2008. 480 с.

32. Ротач П. Джерело міфу про Марусю Чурай і сучасна інтерпретація цього образу. *Народна творчість та етнографія*. 2001. №5-6.
33. Скуратівський В. Микола Костомаров (1817-1885). *Сучасність*. 1992. №9.
34. Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова. *Костомаров М. Твори: В 2 т. Т. 1: Поезії; Драми; Оповідання / Упоряд., авт. передм. та приміт.* Київ: Дніпро, 1990. С. 5–37.
35. Смолій В.А., Пінчук Ю.А., Ясь О.В. Микола Костомаров: Віхи життя і творчості: енцикл. довід. / В.А. Смолій, Ю.А. Пінчук, О.В. Ясь ; [вст. ст. і аг. Ред. В.А. Смолія]. Київ: Вища школа, 2005. 543 с.
36. Сондерс Д. Микола Костомаров і творення української етнічної ідентичності. *Київська старовина*. 2001. №5.
37. Українська балада : антологія / [упор., вст. ст. та прим. Г. А. Нудьги]. Київ: Радянський письменник, 1964. 558, [1] с.
38. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н. М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
39. Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. / Упоряд., підгот текстів, біограф. довідки і приміт. С. Крижанівського; Вступ. ст. І. Айзенштока. Київ: Дніпро, 1968.
40. Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред.кол.: І. Дзеверін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М. Гончарука; Вст. стаття М. Яценка; Ред. тому М. Яценко. Київ: Наукова думка, 1987.
41. Франко І. Адам Міцкевич в українській літературі. *Твори : в 20 т.; редкол. : О.С. Корнійчук та ін.* Київ: Держ вид. худ. Літератури, 1955. Т.: XVII : Літературно-критичні статті. С. 113–118.
42. Франко І. Дещо про «Марусю» Л. Боровиковського та її основу. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. XVII: Літературно-критичні статті.
43. Франко І. Олександр Степанович Афанасьєв-Чужбинський. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 26–43 : Література і мистецтво*. Київ : Наукова думка, 1983. Т. 39 : Літературно-критичні праці (1911–1914).
44. Франко І. Переднє слово [до збірки О. Афанасьєва-Чужбинського «Українські поезії»]. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 26–43 : Література і мистецтво*. Київ: Наукова думка, 1983. Т. 39 : Літературно-критичні праці (1911–1914).
45. Хропко П. Ідея відновлення державності в українській поезії XIX ст. *Дивослово*. 2001. №10.
46. Хропко П. Шевченко й українська поезія XIX століття. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №1. С. 192–200.
47. Чижевський Д. Значення Харківського університету в українському духовному житті. *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового*. Київ: Смолоскип, 2005. Т.2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії. С. 126–129.
48. Шевченко В.О. Балада як жанр в українській та англійській літературах. *Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В.А. Зарва]*. Київ: Освіта України, 2008. Вип. XVI : Лінгвістика і літературознавство. С. 161–165.
49. Шупта-В'язовська О. Творчість Л. Боровиковського і Т. Шевченка: проблема літературного новаторства. *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін.* Київ: ВПЦ «Київський університет», 2007. Вип. 9.

С. 64–68.

50. Яценко М. Минуле проростає в сучасність. *Слово і час*. 1992. №5.
51. Яценко М. Романтизм як напрям в українській літературі. *Українська мова і література в школі*. 1989. №9.
52. Яценко М. Українська романтична поезія 20-60-х років. *Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред. кол.: І.Дзевєрін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М.Гончарука; Вст. стаття М. Яценка; Ред. тому М. Яценко*. Київ: Наукова думка, 1987. С. 5–36.

Тема: Романтичні риси в художній прозі ХХ століття

План

1. Неоромантизм індивідуального стилю, образи-символи, фольклорні засоби поетики.

2. Романтичні риси кіноповістей О.Довженка.

3. Сильний тип української людини – головний герой прози І.Багряного. Поняття “багрянівська людина”.

4. Національна ідея та її художнє втілення у романі І.Багряного “Тигролови”. Жанрова своєрідність твору - авантюрний, пригодницький роман, його риси: напружений сюжет; мотив гонитви; “розкиданість” експозиції; екзотика далекосхідної природи.

5. Риси романтичного світобачення О.Гончара. Продовження традицій О.Довженка у пристрасному прагненні до краси й ідеалу. Зображення героїв за ціннісно-сисловою установкою, рівнем духовності і моральності. Контрастне змалювання образів персонажів-творців краси і “апостолів руїництва”. Тяжіння до символізації образів, роль символів-асоціонімів.

6. Романтична піднесеність оповіді, ліричні та публіцистичні відступи в творах Олесь Гончара. Роман “Твоя зоря” як вершинне досягнення автора у створенні проблемно-філософського роману. Актуальність проблематики “планетарного звучання”.

Література

1. Галич В.М. Публіцистична творчість Олесь Гончара: історія, поетика, прагматика : Автореф. дис... д-ра філол. наук: **10.01.08**. Київ, 2004. 36 с.
2. Генік-Березовська З. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм/ Г. Сиваченко (пер. з чес.); М. Коцюбинська (вступ. ст.), Київський слов'янський університет. Інститут літератури ім. Тараса Шевченка НАН України. Київ: Гелікон, 2000. 368с.
3. Гижа Л.Б. Неоромантична проза Джозефа Конрада і Юрія Яновського : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05. Тернопіль., 2009. 20 с.
4. Майборода Н.В. Традиції романтизму у парадигмі українського модернізму : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.06. Донецьк, 2008. 19 с.

5. Насенко Михайло Кузьмович. Романтичний епос: Ефект романтизму і українська література [Текст]. 2-е вид., зі змінами й доп. Київ : Видавничий центр "Просвіта", 2000. 378 с.
6. Наливайко Д. Романтизм как эстетическая система. Вопросы литературы. 1982. № 11. С. 164–165.
7. Павличко С. Український романтизм: тяглість наряду як естетичний тупик. *Павличко С. Теорія літератури*. Київ: Вид-во Соломії **Павличко** "Основи", 2002. С. 491–496.
8. Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль : ТНПУ, Медобори, 2007. – 464 с.
9. Кавун Лідія Іванівна. Літературне об'єднання ВАПЛІТЕ й художньо-естетичні шукання в українській прозі 20-х років XX століття [Текст] : автореф. дис. ... д-ра філол. наук. 10.01.01, 10.01.06 ; КНУ ім.Т. Шевченка. Київ, 2007. 36 с.
10. Савченко З.В. "Романтика вітаїзму" (активний романтизм) в українській прозі першої половини XX століття : Автореф. дис... канд. філол. наук: **10.01.01**. Київ, 1999. 20 с. укр.
11. Гудзенко О.П. Романтичні засади української драматургії 20-х років XX століття (І.Дніпровський, Я.Мамонтов, М.Куліш) : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2002. 19 с.

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

Зробити виписки до теми «Байронічна течія в українському романтизмі: мотиви, настрої, герої» з праці: Арендаренко І. По дорозі й назустріч (англійська та українська романтичні поезії: порівняльна типологія і поетика). Київ: ПЦ «Фоліант», 2004. 216 с. підтвердити прикладами з творів.

Написати реферат на тему: Роль «Історії Русів» у становленні преромантизму в Україні.

Знайти елементи поетики романтизму в баладі П. Гулака-Артемовського «Твардовський», порівняти з баладами А. Міцкевича

Законспектувати працю: Чижевський Д. Значення Харківського університету в українському духовному житті. *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового.* Київ: Смолоскип, 2005. Т.2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії. С. 126–129.

Вивчити напам'ять романс, одну пісню поетів романтиків (на вибір)

Зробити філологічний аналіз тексту однієї поезії П.Куліша, показати риси романтизму

Вивчити напам'ять поезії: «В'язонько» А.Метлинського.

Скласти порівняльну таблицю «Поетичні обробки сюжету про прихід мертвого нареченого», скориставшись текстами балад «Ленора» Г.-А. Бюргера, «Світлана» В. Жуковського, «Маруся» Л. Боровиковського, «Наталя» М. Костомарова.

Зробити порівняльний аналіз балад «Ледащо» Л. Боровиковського та «Підземна церква» А. Метлинського.

Законспектувати статтю: Шерех Ю. Інший романтик, інший романтизм

Підготувати комп'ютерну презентацію до теми: Українська романтична балада

Зробити комп'ютерну презентацію до теми: «Романтизм у творчості Тараса Шевченка».

Опрацювати статтю: Зеров М. «Непривітаний співець» (Я. Щоголів)». *Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті.* Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2007. С. 292–321.

Зробити повний філологічний аналіз одного з оповідань Юрія Федьковича, вказати риси романтизму у творі.

Зробити порівняльний аналіз оповідань «Орися» і «Дівоче

серце» Пантелеймона Куліша.

Зробити повний філологічний аналіз п'єси «Гаркуша»
О. Стороженка.

Зробити філологічний аналіз твору Данила Мордовця «Козаки і море»

Скласти за 3 останні роки бібліографію до тем:

Романтизм у літературознавстві

Українська романтична проза

Українська романтична драматургія

Українська романтична поезія

Український романтичний ліро епос

Перекладна література в українському романтизмі

Питання для самоперевірки

1. Європейський романтизм: основні риси, течії, школи
2. Преромантизм в українській літературі.
3. Шляхи розвитку преромантизму. «Історія русів» як джерело романтичних поглядів на історію.
4. Стильова своєрідність поеми Івана Котляревського “Енеїда”. Риси преромантизму у творі.
5. С. Козак про український преромантизм.
6. Шляхи розвитку українського романтизму.
7. М.Наєнко про романтичний епос української літератури.
8. Український романтизм в оцінці Д.Чижевського.
9. Елементи поезики романтизму в баладах П. Гулака-Аретмовського «Твардовський» та «Рибалка».
10. Романтичні настрої в поезії Амвросія Метлинського. Романтичні образи у ліриці митця: могила, степ, кінь, шабля, ворон, вітер, буря, море тощо.
11. Романсова лірика Олександра Афанасьєва-Чужбинського.
12. Елегійна лірика Віктора Забіли.
13. Медитативна лірика Михайла Петренка.
14. Художній світ поезії М.Костомарова.
15. Місце прозових творів у ранній прозі М.Костомарова (повість «Сорок літ», казки «Торба», «Лови»).
16. Драматизм повісті «Кудеяр» М.Костомарова.
17. Осмислення історичного минулого українського народу в повісті «Чернігівка» М.Костомарова.
18. Оригінальність художнього замислу книжки прози «Оповідання І.Богучарова» М.Костомарова.
19. Художній світ драми М.Костомарова «Сава Чалий». Відхід письменника від народнопоетичної традиції в зображенні гайдамацького руху.
20. Спроби М.Костомарова в жанрі романтичної трагедії («Переяславська ніч»), художні особливості твору.
21. Жанрова своєрідність української романтичної балади.
22. Мотиви й образи балад Л.Боровиковського («Маруся», «Чарівниця», «Вивідка», «Ледащо», «Молодиця»).
23. Тематична специфіка балад А.Метлинського («Смерть бандуриста», «Підземна церква», «Козачая смерть»).
24. Художнє осмислення минулого у баладах М.Костомарова («Пан Шульпіка», «Співець Митуса», «Брат з сестрою», «Ластівка»).
25. Передумови національно-культурного відродження й становлення нової української літератури в Західній Україні.
26. Шляхи розвитку української романтичної поезії в Західній Україні.

27. «Руська трійця» і початок розвитку нової української літератури в Галичині.
28. Тематичне багатство альманаху «Русалка Дністровая», його суспільно-культурне значення.
29. Тематично-жанрові різновиди та художня специфіка творчості Маркіяна Шашкевича.
30. Літературна й фольклористична діяльність Якова Головацького.
31. Художній світ поезії Івана Вагилевича.
32. Провідні мотиви поезії Миколи Устияновича.
33. Утвердження Антоном Могильницьким української мови у «високих» жанрах. Особливості поетики твору «Скит Манявський».
34. Загальна характеристика ранньої творчості Т.Шевченка.
35. Осмислення історичного минулого в ранній творчості Т.Шевченка.
36. Концепція творчо-психологічного буття митця у ліриці Т.Шевченка періоду заслання.
37. «Лірика спогадів» у поезії Т.Шевченка періоду заслання.
38. Інтимно-психологічна основа медитативної лірики Т.Шевченка періоду заслання.
39. «Щоденник» Т.Шевченка як джерело філософських, суспільних та естетичних поглядів письменника.
40. Античні образи та мотиви у творчості Т.Шевченка.
41. Тарас Шевченко і польський романтизм
42. Проблематика роману П.Куліша «Чорна рада».
43. Мала проза П.Куліша, її художня специфіка.
44. Теми, мотиви, образи поетичної творчості П.Куліша.
45. Загальна характеристика драматургії П.Куліша.
46. Особливості трактування історичного минулого в поемах П.Куліша.
47. Значення перекладацької діяльності П.Куліша.
48. Загальна характеристика лірики С.Руданського петербурзького періоду. Традиції Т.Шевченка в художній спадщині поета.
49. Романтичні балади С.Руданського: народні першооснови, художня специфіка. Художньо- тематичні особливості епічних поем письменника.
50. Оригінальність сюжетних задумів поем С.Руданського «Цар Соловей» та «Лірникові думи», художня своєрідність творів.
51. Поєднання побутово-етнографічного зображення з химерним світом повір'їв та легенд в оповіданнях О.Стороженка «Закоханий чорт», «Чортова корчма» та ін.
52. Ідеалістичне змалювання козацтва у малій прозі О.Стороженка.
53. Легендарно-поетична основа повісті О.Стороженка «Марко Проклятий». Історія написання та видання твору.
54. Структурно-композиційні особливості повісті О. Стороженка «Марко Проклятий».

55. Ідейно-тематичне багатство поезії Ю.Федьковича.
56. Західноєвропейська готична проза та українська література першої половини XIX ст.
57. Формування та розвиток у прозі Марка Вовчка принципу художнього психологізму.
58. Історико-героїчна тема у творчості Марка Вовчка, особливості її художнього втілення.
59. Художній світ поетичної творчості Л.Глібова.
60. Жанрово-тематичні особливості малої прози А.Свидницького.
61. Традиції та новаторство Ю.Федьковича у прозі.
62. Специфіка опрацювання теми кохання в прозі Ю.Федьковича. Стильовий еклектизм творів.
63. Всебічність розкриття «жовнірської» тематики у прозі Ю.Федьковича.
64. Художня оригінальність драматургії Ю.Федьковича.
65. Український романтизм у рецепції Ю.Шереха.
66. Школи українського романтизму. Харківська школа романтики в дослідженнях А.Шамрая.
67. Романтичний характер, яскравий національний колорит збірки «Вечера на хуторі близ Диканьки» Миколи Гоголя.
68. П'єса «Гаркуша» Олекси Стороженка як продовження традицій української романтичної драматургії.
69. Проблема формування художнього стилю неоромантизму в середовищі письменників-вісниківців, які об'єднувалися навколо націоналістичного журналу "Вісник" (у 1922 - 1932 рр. - "Літературно-науковий вісник") у дослідженнях О.Багана
70. Порівняльні дослідження української, польської, російської романтичної літератур Д.Наливайка, Є.Нахліка, Т.Дзядевич, Р.Радишевського, В.Вавжинської та інших вчених.
71. Дослідження Т.Бовсунівської про український романтизм.
72. Проблеми українського романтизму в історико-теоретичній спадщині Івана Франка.
73. «Непривітаний співець» Яків Шоголев як пізній романтик.
74. П'єса К.Тополі «Чари»: преромантичні риси, психологізм твору
75. Естетика українського романтизму в працях Д.Чижевського, Т.Бовсунівської, Т.Комаринця.
76. . Євген Гребінка як поет-романтик («Скала», «Песня», «Очи черные», «Українська мелодія», «Казак на чужбині» та ін.).
77. Опрацювання художніх форм шекспірівської драми у «Драмованій трилогії» Пантелеймона Куліша.
78. Неоромантизм індивідуального стилю, образи-символи, фольклорні засоби поезики. Сильний тип української людини – головний герой прози

І.Багряного. Поняття “багрянівська людина”

79. Риси романтичного світобачення О.Гончара. Продовження традицій О.Довженка у пристрасному прагненні до краси й ідеалу. Зображення героїв за ціннісно-сисловою установкою, рівнем духовності і моральності. Контрастне змалювання образів персонажів-творців краси і “апостолів руїництва”. Тяжіння до символізації образів, роль символів-асоціонімів

80. Пісенна лірика українських романтиків.

СПИСОК ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ЧИТАННЯ

Історія Русів

Котляревський Іван. Енеїда. Наталка Полтавка.

Гулак-Артемівський Петро. Рибка. Твардовський. Рибалка.

Гребінка Євген. Човен. Українська мелодія. Козак на чужбині. Признание. Чёрные очи. Чайковский. Нежинский полковник Золотаренко. Рассказы пырятинца.

Боровиковський Левко. Маруся. Бандурист. Козак. Чарівниця. Вивідка. Чорноморець.

Метлинський Амвросій. Бандура. До вас. Спис. Чарка. Старець. Глек. Смерть бандуриста. Рідна мова. Сирітка. Підземна церква.

Срезневський І. Запорожская старина.

Костомаров Микола. Пан Шульпіка. Пісня моя. Грецька пісня. Брат з сестрою. Ластівка. «Діти Слави, діти Слави...». На добраніч. Співець Митуса. Сава Чалий. Переяславська Ніч. Кремуций Корд. Чернігівка. Сорок літ. Торба. Лови. Кудеяр.

Афанасьєв-Чужбинський Олександр. Шевченкові. Пісня. Є.П.Гребінці. Над гробом Т.Г.Шевченка. Прощання.

Забіла Віктор. Соловей. Гуде вітер вельми в полі. Сирота. Зовсім світ перевернувся. Туга серця.

Петренко Михайло. Небо. Слов'янськ. Минулися мої ходи.

Думитрашко Константин. Твори

Падура Тимко. Твори

Шашкевич Маркіян. Слово до читателів руського язика. О Наливайку. Хмельницького обступленіє Львова. Згадка. Веснівка. Підлисса. Побратимові... Олена.

Вагилевич Іван. Мадей. Жулин і Калина. Думи. Твори польською мовою (на вибір студента).

Головацький Яків. Весна. Туга за родиною. Два віночки. Пам'ять Маркіяну-Руслану Шашкевичу.

Устиянович Микола. Верховинець. Піснь опришків. Рекрутка. Мість верховинця.

Могильницький Антін. Рідна мова. Скит Манявський.

Шевченко Тарас. Кобзар. Назар Стодоля. Журнал. Поєми. Пізня лірика.

Куліш Пантелеймон. Україна. Збірки «Досвітки», «Хуторна поезія», «Дзвін». Чорна рада. Циган. Оріся. Гордовита пара. Дівоче серце. Сіра кобила. Півпівника. Січові гості. Потомки українського гайдамацтва. Мартин Гак. Колії. Іродова морока. Драмована трилогія. Маруся Богуславка. Магомет і Хадиза. Куліш у пеклі.

Глібов Леонід. Поезії.

Руданський Степан. Поезії. Балади. Поєми. Байки світові (Лірникові думи). Цар Соловей.

Марко Вовчок. Кармелюк. Невільничка. Дев'ять братів і десята сестриця Галя. Маруся. Живая душа. Максим Гримач.

Стороженко Олекса. З народних уст. Оповідання Грицька Ключника. Українські оповідання. Споминки про Микиту Леонтійовича Коржа. Закоханий чорт. Чортова корчма. Сужена. Кіндрат Бубненко-Швидкий. Прокіп Іванович. Дорош. Мірошник. Марко Проклятий. Гаркуша. Рассказы из народного быта малороссиян. Братья-близнецы.

Федькович Ю. Поезії. Поєми. Новобранчик. Люба – згуба. Серце не навчити. Побратими. Хто винен? Три як рідні брати. Безталанне кохання. Черемська цариця. Сокільська княгиня. Сафат Зінич. Штефан Славич. Таліанка. Опришок. Панич. Сватання на гостинці. Керманич, або Стрілений Хрест. Довбуш. Хмельницький.

Мордовець Данило. Поєма. Казки у обробці письменника. Ні собі, ні людям. Дзвонар. Сагайдачний.

Гоголь Микола. Вечори на хуторі біля Диканьки

Щоголів Яків. Поезія.

Михайло Старицький Виклик

Леся Українка Поєми

Хвильовий Микола. Я (Романтика)

Гончар Олесь. Твоя зоря

Довженко О. Кіноповісті

Багряний Іван. Тигролови.

Яновський Юрій. Вершники. Поезія

Частина друга

2.1. Матеріали до курсу

2.1.1. Риси романтизму в оповіданні Марка Вовчка «Максим Гримач»

Романтизм — це «розімкнута й рухлива жанрова система, відкрита взаємодії різних літературних родів і жанрів, а всіх їх — з іншими мистецтвами й фольклором, спрямована на створення синтетичних жанрів і форм» [11, 27]. Оскільки на перший план в романтизмі виходить «розкриття глибини й багатства духовногодушевного світу особистості, її «внутрішньої безкінечності»» [11, 27], збільшується розмаїття ліричних жанрів і жанрових форм, відбувається «пре валювання лірики в романтичній літературі та її інтенсивна дія на інші роди й жанри та їх ліризація» [11, 27]. Тож поява в творчості Марка Вовчка такої жанрової модифікації як баладне оповідання, є цілком закономірною.

М. Зеров свого часу зробив спробу розподілити твори Марка Вовчка з хронологічного погляду. Зокрема, першу групу найраніших творів, що ввійшли до Кулішевого видання 1858 року, учений групує таким чином: «Це — «Викуп», «Отець Андрій», «Одарка», «Козачка», «Горпина» («Панська воля») — п'ять оповідань, присвячених «сваволі та немилосердю поміщиків»; троє оповідань, так само побутових, але про життя вільних людей — «Сестра», «Чумак», «Сон»; і троє, навіяних переказами, легендами: «Максим Гримач», «Данило Гурч», «Свекруха»; до цієї ж групи стосується оповідання «Чари», в основі якого лежить народне повір'я про обертання людини на інші істоти — мотив метаморфози» [9, 226–227]. За жанрами М. Зеров подає іншу, більш виважену, на думку О. Єременко [7], класифікацію, зауважуючи, що «оповідання Вовчкові можна розбити на три групи: а) оповідання побутові з певною публіцистичною [...] тенденцією, б) оповідання побутові з наголосом на психології дійових осіб; в) оповідання на народнопоетичній основі» [9, 227–228]. О. Дорошкевич називає оповідання Марка Вовчка народною літературною формою, «...побудованою на стилі українського пісенного фольклору», і пропонує поділ текстів на оповідання казково-фантастичного типу («Чари», «Максим Гримач», «Свекруха») ... оповідання яскраво реалістичного типу («Сестра», «Козачка», «Одарка») [6, 90–91]. М. Ткачук, характеризуючи наратив прози авторки, звертає увагу на те, що художній дискурс оповідань Марка Вовчка поєднав реалістичне змалювання світу з елементами романтизму й сентименталізму, що «зумовлює ліризм наративу, який підсилюють народнопісенні інтонації та образи» [13, 81]. У мистецтві романтичний тип духовного опанування життя склався у вигляді особливих, властивих лише романтизму принципів відтворення характерів та обставин, а саме, як стверджує І. Волков, за допомогою художнього відтворення

індивідуального характеру як абсолютно самоцінного та внутрішньо незалежного від оточуючих його життєвих обставин [3, 147–150].

В українському романтизмі вчені виокремлюють чотири основні тематично-стильові групи творів чи течії: фольклорно-побутову, фольклорно-історичну, громадянську і психологічно-особистісну. Розвиток цих течій не завжди має лінійний, асинхронний характер, вони часто співіснують у літературі одного і того ж періоду, у творах того самого письменника [10, 273]. Романтики намагалися передати всю повноту внутрішнього життя особистості, зображеної у творі, прагнули відтворити найтонші рухи душі. В українській романтичній особистісно-психологічній прозі найвиразніше окреслюються три типи особистості: герой, який (часто жертвовно) співвідносить свої вчинки з інтересами коханої людини; романтично-просвітительський, етичний, але малодійовий герой; власне романтичний (баладний) герой, який, нехтуючи моральними нормами свого середовища, домагається реалізації своїх пристрасей [10, 307–310].

У різних творах Марка Вовчка ми можемо віднайти всі три типи романтичного характеру. О.Є. Засенко зазначає, що портрети своїх героїнь Марко Вовчок змальовує лаконічно, здебільшого вдаючись до влучних, яскравих, широко вживаних у живій народній мові порівнянь. Так само стисло, переважно у формі традиційних для народної творчості словеснообразних означень, емоційних окликів і запитань, говорить письменниця про душевні достоїнства своїх героїнь [8, 189]. Типовим у цьому сенсі є портрет і характеристика Наталі (оповідання «Данило Гурч»): «А дівчина виходилась у неї хороша, як маківочка повненька, свіжа, як ягода лугова, а весела, мов та пташка співоча; а що вже правдива та щира душа! Зроду-віку не чули, щоб кого обмовила чи осудила; така вже люб'яча істота була! Щоб там посвариться з ким, як другі, то ні в світочку! Чи на вечорницях, чи в танку, чи дома — до всіх привітна й веселенька, як ясочка» [2, 101]. Портретних рис тут вказано тільки три, надто загальні, близькі до фольклорної традиції: хороша, повненька, свіжа, все інше розкриває психологічні та моральні риси персонажа (правдива, привітна, веселенька, любляча).

Порівняймо інші портретні характеристики жіночих образів із творів Марка Вовчка. Образ Оксани («Отець Андрій»): «Піднялась висока дівчина, ставна, хороша: коси її аж до пояса; і така ласкава, привітна, ввічлива!» [2, 93]; Ганна з оповідання «Свекруха»: «Молода в золотому очіпку; намітка — як дим, тонесенька; червоні коралі аж до пояса. Всі задивились на неї: як повна рожа!» [2, 88]; в оповіданні «Чумак»: «стояла дівчина — хороша, як зоря ясна; руса коса нижче пояса.» [2, 59]. Нарешті, образ Катрі («Максим Гримач»): «Сорочка тоненька і плахта шовкова, пояс сріблом цвіткований, черевички високі; дрібно-дрібнесенько русу косу

заплела, і золотий перстень блищить на правій руці» [2, 99]. Убрана як до вінця, Катря збирається здійснити страшний крок і підходить до батька немов за благословенням: «Увечері ввійшла до батька й поцілувала його в руку. Старий схопив її за голову: – Катре, дочко моя нещаслива! Нехай тебе Божа мати помилує!» [2, 99]. На думку О.Є. Засенка, закономірно, що образи в оповіданнях Марка Вовчка змальовано дуже схоже до образів дівчат у творах Григорія Квітки-Основ'яненка, Тараса Шевченка та інших українських письменників XIX ст., бо всі ці типи українських селянських дівчат і жінок спостережені письменниками в житті, в народі, тільки змальовані ними по-різному, у дусі своїх ідейно-художніх вимог, індивідуальної мистецької манери, сили і самобутності обдаровання [1, 39]. Характерною рисою, що також об'єднує всі ці образи, є використання фольклорних художніх засобів для змалювання героїнь, зокрема, й Катрі та її сестри в оповіданні «Максим Гримач». Увиразнюючи таку рису творів Марка Вовчка, М. Зеров щодо стилю авторки писав: «Вона немов колекціонує у своїх писаннях поетичні образи, народні приказки, рідкісні слова й граматичні форми, а звідси прянощі, поетична на пруженість, піднесеність її стилю» [9, 229].

Герой оповідання Максим Гримач, іменем якого названо твір, — козак, натура цілісна, відкрита: «Такий то багатир! Ходив у жупанах, та в сап'янцях, та в атласах. І хороший був: повновидий, чорнобровий, чорноусий; а веселий, а жартовливий! Було, як вийде в неділю поміж люди, то так його і обступлять. Дуже його любили». Водночас характер у козака рішучий: «А такий був: нехай тільки станеться кому з нашого села пригода — головою ляже, а врятує; нехай зачепить хто чужий, то й не збудеться лиха: налетить, як той вихор нагальний, доценту викорчує. Колись шляхтич да зайняв козацьке поле, то він і хату його спалив, і попіл розвіяв, і самого протурив за Дніпро. Коли жив, то, може, й досі пам'ятає, які нагайки-дротянки плелися в пана Максима Гримача» [2, 95]. Знали всі, що Максимове тверде слово козацьке, тому Катря навіть не робила спроби переконувати, просити, коли батько сказав: «Слухай лишень, моя дитино: я тебе не буду за них силувати, та й за бурлаку не віддам; нехай він хоч і місяця з неба схопить. Не оддам, дочко! Як тобі кажу, так і буде. Слово в мене батьківське, кріпке, сама знаєш» [2, 96]. О. Засенко вважає, що саме «освячена патріархальними традиціями селянського побуту покірливість дітей волі батьків призвела до загибелі вродливу, з сильним і цільним характером дівчину Катрю («Максим Гримач»): після смерті коханого парубка Семена своє даліше життя Катря вважала безцільним і втопилася в Дніпрі» [8, 213]. Беззастережно прийняти таку думку не можна, оскільки воля батька була тільки поштовхом до подальшого розвитку подій, Марко Вовчок підпорядковує розгортання сюжету твору романтичній поетиці й доля Семена вирішується сліпою стихією. Максим Гримач є люблячим

батьком, що дуже страждає, співчуваючи доньці, а потім горюючи після її смерті: «Тетянка плаче, старий Гримач без шапки ходить, розхристаний та все питає: – Де моя Катря? Де моя дитина люба? Зачинився старий Гримач, аж п'ять років не виходив за свої ворота. Одцурався й отамана, й здобичі. Посивів, як той голуб сивий» [2, 99]; «Сумно старому Максиму самому в хаті; глянув тоді на Дніпро та й згадав старшу дочку, а сльози йому покотились на сивий ус. – Катрю! Катрю! Дитино моя хороша! Загубив я твій вік молоденький!» [2, 100]. Образ батька змальовано психологічно обґрунтовано, бачимо тут риси романтичної концепції особистості. О.І. Гончар, покликаючись на дослідження І. Денисюка та Є. Нахліка, пише, що «горді, вольові, експресивні натури з народу, формування яких письменниця пов'язує з традиціями бурхливих і суворих часів козаччини, виступають у драматичних родинних стосунках в оповіданнях «Максим Гримач» (за фабульною схемою близькому до Квітчиної «Марусі») та «Данило Гурч». Указуючи на соціальну зумовленість трагедій героїв, письменниця обстоює ідею не спотвореного родинним деспотизмом і майновими розрахунками родинного щастя. Ці твори, а ще більшою мірою оповідання «Чари» та «Свекруха» з наявними в них елементами народної фантастики, мають романтично-баладний характер. У зображенні сильних і гордих натур із народу в «баладних» оповіданнях відчувається пошук письменницею активного позитивного героя» [4, 577].

Фабульна основа твору «Максим Гримач» дійсно перегукується з «Марусею» Квітки-Основ'яненка, але характери героїв істотно різняться. Василь в «Марусі» скоряється волі обставин, а Семен їде в подорож з власної доброї волі, щоб досягти своєї мети – стати вільним козаком і одружитися з Катрею. Різняться і жіночі характери: Катря не змогла змиритися зі смертю коханого і вкоротила собі віку, Маруся ж із однойменного твору Квітки-Основ'яненка богобоязлива і смиренна натура. Характерно, що розлучниками закоханих в обох творах виступають батьки, які прагнуть для своїх дітей життя в достатку.

Доля в баладному оповіданні Марка Вовчка постає жорстокою і непередбачуваною: Семен загинув, уже повертаючись до коханої, – не на війні, а в Дніпрі, під час страшної бурі. Те, що герої твору «Максим Гримач» є козаками, цілком закономірно. Соломія Павличко, характеризуючи історію українського народу як компонент романтичності, зауважувала, що «козаччина з часів романтизму стала найбільш інтригуючою, романтичною стихією, хоча не всіма ідеалізованою» [12, 493]. Коханий Катрі – сміливий козак, що як справжній романтичний герой готовий на все, заради свого кохання і прагне виконати вимогу Максима Гримача до майбутнього зятя: «Вільного козака, дочко, щоб сам собі паном був, нікому не кланявся – от якого!». Зовнішність змальовано кількома штрихами, з використанням народнопісенної поетики:

«Найчастіше припливав молодий козак Семен, уродливий парубок, хисткий, як очеретина, смілий, як сокіл» («Максим Гримач») [2, 95].

В іншому романтичному творі Марка Вовчка – повісті «Маруся» – теж постає низка образів козаків. Усі вони змальовані як романтичні герої, гіперболізовано зображення сили і мужності, це вродливі й рішучі чоловіки. Для романтиків було характерним прагнення показати характери героїв у взаємозв'язку з природою, часто пейзаж використовувався як засіб психологічного паралелізму для відтворення душевного стану героя. У текстах «Народних оповідань» Марка Вовчка немає зображення бурхливої природи, єдиний пейзаж такого типу – опис бурі на Дніпрі в оповіданні «Максим Гримач»: «Дуби так з кореня й вивертає; дощ комиші позсікав, як шаблею; Дніпро — аж пісок зо дна викидає... Ніч темна – темна, тільки блискавка блискає. А як грім гримне, то наче всі гори наддніпрянські луснуть» [2, 97]. Така грізна стихія є передвісником чогось трагічного в житті героїв твору. Плинність часу також виражено за допомогою змалювання змін у природі: «Скресла крига, пройшла. Шумить Дніпро, сивіє й чорніє, і плескає в береги; розвивається верба, зеленіють комиші. Весела наша Катря ходить собі да поглядає. Зацвіли вишні, прокувала сива зозуля. Красно в садочку! Послався зелений барвінок, голубо зацвів; червоніє зірка; повився горобиний горошок; вовча ступа попустила широке листя; цвіте□процвітає мак повний: і сивий, і білий, і червоний; розкинувся по землі синій ряст; розрослась зелена рута. Поміж тим квітом сама, як найкращий квіт, походжає Катря, походжає та з синього Дніпра ясних очей не зводить, а тільки зійде місяць та посипле іскорцями у темну воду, Катря вже й під старою вербою на березі. Пильно дивиться вона, придивляється, чи не пливе хибкий човен, чи не править тим човном ставний та любий козак» [2, 97]. Інший пейзаж твору є навпаки статичним, але для Катерини він водночас є тривожним: «Якось сидить вона під вербою, а ніч зорешлива та тиха; тільки соловейко свище, та гуде Дніпро» [2, 97]. У тексті кілька традиційних образів є стрижневими. Так, часто в творах романтиків ми бачимо місяць. В оповіданні «Максим Гримач» саме місяць виступає німим свідком і щастя закоханих, і останніх хвилин життя героїні: «Там, під кучерявою вербою, і освітив її місяць, хорошу й смутну, у маковому вінку. Як заіскрився місяць у воді. «Уже ясний місяць зійшов», каже (а то було, як любилися із Семеном, місяць зійде — він і пливе до неї) — та й ступила на вербову віть...» [2, 99]. Ще один персоніфікований образ, що супроводжує долі героїв протягом всього твору, — Дніпро. Саме Дніпром здобуває своє багатство старий козак, біля Дніпра зустрічаються закохані, Дніпром вирушає Семен здобувати собі волю, в бурі на Дніпрових порогах гинуть човни, біля ріки чекає коханого Катря, в Дніпрі вона знаходить свою смерть, і, дивлячись на Дніпро, батько сумує за дочкою і розкаюється в своїх вчинках. Маковий вінок, який плете дівчина,

дівнавшись про смерть нареченого, є і символом кохання Катрі, весільним вінком для вінчання зі смертю, і водночас стає символом смутку для рідних після смерті дівчини. Стара верба, соловейко, зозуля, ряст, зорі, – образи, які часто трапляються в народній творчості й у творчості романтиків, не оминає їх увагою й Марко Вовчок. І. Денисюк, аналізуючи твори Марка Вовчка, зауважує, що проза письменниці – поетична проза, лірична проза, її пісенність завдячують своєю появою не тільки збиранню фольклору, а й особистій налаштованості на ліризм, на оновлення жанру суспільно- проблемного оповідання. Характерними рисами текстів романтичних оповідань авторки вчений називає баладність, яка вимагає більше епіки, бурхливий розвиток, катастрофічний обрив, манеру пісенної композиції [5, 26–27].

В оповіданні «Максим Гримач» пейзажі чергуються з діалогами, образ оповідача не виокремлюється, як в інших творах Марка Вовчка, тільки одна фраза свідчить про причетність оповідача до дії: «А такий був: нехай тільки станеться кому з нашого села пригода...» (виділення моє — О.Н.) [2, 95]. Час дії в оповіданні окреслено досить широко: «Не за вас се діялось, – давно колись, як панувала на Україні удвозі Польща і Московщина» [2, 95]. Місце дії подано більш точно: «Саме проти Черкас, нижче Домонтова сидів хутором над Дніпром Максим Гримач...» [2, 95]. У тексті використовуються не лише елементи фольклорної поетики, але й описуються козацькі звичаї, наприклад, у розповіді козака про лихо, заподіяне бурею: «Позавчора перед бурею, опівночі, горіла береза (а козаки, було, як треба дати звістку, що йдуть, то й запалять березу або друге яке дерево над Дніпром); от ми й примічали та вчора й виїхали назустріч...» [2, 97].

Твір Марка Вовчка «Максим Гримач» містить риси романтичного твору, романтичні характери героїв, жанрові ознаки баладного оповідання. Загалом більшість творів авторки літературознавці вважають реалістичними, проте низка текстів «Народних оповідань» мають риси романтизму, що свідчить про розвиток цього стилю в середині XIX століття.

Література

1. Вовчок М. Статті і дослідження: Збірник наукових праць / За редакцією О.Є. Засенка. Київ: Видавництво АН УРСР, 1957. 360 с.
2. Вовчок Марко. Твори: В 2-х т. Т. 1: Оповідання; Повісті / Упоряд. і приміт. О. Білявської, передм. О. Засенка. Київ: Дніпро, 1983. 439 с.
3. Волков И.Ф. Творческие методы и художественные системы. Москва: Искусство, 1978. 264 с.
4. Гончар О.І. Марко Вовчок. *Історія української літератури XIX століття: У 2 кн., Кн. 1: Підручник / За ред. акад. М.Г. Жулинського*. Київ: Либідь, 2005. С. 569–594.
5. Денисюк І.О. Розвиток української малої прози XIX–поч. XX ст. Київ : Вища школа, 1981. 215 с.

6. Дорошевич О. Реалізм і народність української літератури XIX ст. Київ : Наукова думка, 1986. 309 с.
7. Єременко О.В. Аморфність жанрової матриці як різновид синкретизму малої прози П. Куліша і Марка Вовчка. *Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. статей / Відп. ред. В.А. Зарва*. Київ–Ніжин : Аспект–Поліграф, 2007. Вип. XII : Лінгвістика і літературознавство. С. 253–261.
8. Засенко О.Є. Марко Вовчок. Життя, творчість, місце в історії літератури. Київ : Видавництво АН УРСР, 1964. 655 с.
9. Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2007. 568 с. (Cogito: навчальна класика)
10. Історія української літератури. XIX століття: У 3 кн. : Навч. посібник / За ред. М.Т. Яценка. Кн. 1. Київ : Либідь, 1995. 368 с.
11. Наливайко Д.С. Шахова К.О.. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму: підручник. Київ. : Заповіт, 1997. 464 с.
12. Павличко С. Український романтизм: тяглість наряду як естетичний тупик. *Павличко С. Теорія літератури*. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. С. 491–496.
13. Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства / М.П. Ткачук. – Тернопіль : ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
14. Три долі : Марко Вовчок в українській, російській та французькій літературі / Віра Агеєва (упоряд.). Київ : Факт, 2002. 368 с. (Літ. проект «Текст + контекст». Знакові літ. доробки та навколо них).

2.1.2. Імагологічний вимір простору Слобожанщини в творах Олекси Стороженка

Проза Олекси Стороженка найчастіше розглядається в контексті художніх творів українських письменників-романтиків XIX століття. Важливим аспектом дослідження творчості цього автора є особливості відображення Слобожанщини в його художніх текстах. Будучи дослідником і збирачем усної народної творчості, Олекса Стороженко знав і любив багату фольклорну спадщину цього регіону, записував розповіді про епоху козацької вольниці. Вплив фольклору яскраво виражений у творчості письменника. Спробуємо розглянути, як співвідноситься зображення Слобожанщини з романтичним світоглядом автора і як відображається імагологічний вимір простору.

У вступному слові до збірки оповідань Олекси Стороженка Михайло Рудницький подав міркування стосовно проблеми співвіднесення творчості цього письменника зі стилями епохи, в яку той жив. На наш погляд, зазначені твердження можна поширити на творчість інших українських авторів-романтиків XIX століття. Риси таланту багатьох “звеличників козацької бувальщини” (М. Рудницький), тверезий погляд на життя і романтична мрійливість, – а отже, як вважає вчений, риси ці сполучаються досить своєрідно, в боротьбі, саме в українських письменників. “Ні одну з тих прикмет не можна брати без застережень або дослівно. Відомо, що так звані (деякими нашими старшими критиками): “реалізм у світогляді” і романтизм українського люду, сполука реалізму і романтизму у наших письменників т.зв. “романтичної” доби – не мають нічого спільного з тими термінами в значінню західньо-європейським. Вони майже лежать у самій вдачі справжнього Українця-козака і хитаються між супокійно-зрівноваженою вдачею (не без нахилу до лінивства) і між потребою часто бунтуватися проти цієї сонної рівноваги: пережити щонебудь незвичайне, без льогіки, пляну, мети, щоб здивувати світ і себе самого” [10, 3].

Саме таке накладання рис європейського романтизму на питоמו українські риси вдачі і надає змогу говорити про розмитість стилів і напрямів в українській літературі середини XIX століття. Понад те, М. Рудницький приходить до наступних висновків: “І психологічно не важко роз’яснити: чому наші письменники впадали в цей лірично-співучий тон, який позваляв їм безслідно розливатись у зворушеннях, позваляв бути “об’єктивними” так, як вони об’єктивність розуміли. І українська природа, і герої бувальщини чи теперішності були для них постатями, супроти яких їх “ідейне становище” було заздалегідь з’ясоване. У стилі Стороженка відчувається цей ідилічний спокій, який дає змогу письменникові ставитись супроти своїх героїв і їх ідеології так, неначеби ні сам автор ні читачі не

мали ніяких сумнівів щодо солідарності з ними. Ось чому означення “реалізму” чи “романтизму” стають дуже небезпечні при характеристиці письменників, для яких різниці літературних напрямків не існували як різниці світогляду” [10, 6].

Слобожанщина – Слобідська Україна – заселений поселенцями Дикий степ у 17–18 столітті, на перетині з межами Росії, Речі Посполитої і Кримського ханства, сучасних Харківської, Сумської, Донецької, Луганської областей та Белгородської, Воронезької, Курської областей Росії. Характеристику Слобожанщини дав свого часу Дмитро Багалій, який вивчав історію України та Слобожанщини з 1882 року, у роботі «Історія Слобідської України (1918)» [1].

Простір і час, на думку Ф. Федорова, включає ідеологію певного художнього тексту в суспільно-історичний і культурний контекст, і крім того, пов’язує цей текст із «позатекстовим» світом. Таким чином, система просторово-часових уявлень, виражених у художньому тексті, дозволяє визначити місце цього тексту в культурі [9, 18]. Саме «мова просторових відносин» зручна для побудови різного роду художніх типологій і для виявлення генетичних зв’язків. Реалізація ж різних елементів і відносин цієї мови, як зазначає З. Мінц, є одним із важливих способів створення індивідуально-неповторних особливостей твору [9, 19]. Імагологічний підхід до вивчення національних образів в літературі розглянули В. Будний, Д. Наливайко [2; 5].

Слобожанщина є місцем дії в багатьох оповіданнях Олекси Стороженка, зображується з масою дрібних деталей, наповнює тексти своїми топонімами. Автор, який цікавився козацтвом, збирав матеріал про XVII-XVIII століття, знав усну народну творчість, закономірно стає співаком національної культури. Простір окремих оповідань письменника дуже складний, оскільки об’єднує зображення земного і небесного, святих місць і пекла, Запорізької Січі та Слобожанщини початку XIX в. Художній світ творів Олекси Стороженка об’єднують і топос дороги, і оповідачі – жителі Слобожанщини.

Для романтиків характерна орієнтація на минуле і негативна оцінка сучасності. Водночас час те минуле, що відроджують українські романтики у своїх творах, відображає історичні події козацьких часів. Минуле і сучасне не розділяються, а взаємодіють, творячи незвичайний хронотоп, характерний і для української барокової літератури та живопису, і для народницької традиції романтизму. Творчість Олекси Стороженка демонструє романтичну течію в українській культурі XIX століття, яка поєднувала як фольклорні традиції, так і традиції письменників-попередників у створенні парадигми історії культури. Використання елементів народної фантастики, вмиле переплетення реалістичної і казково-фантастичної площин у творчості письменника є продовженням в

українській літературі традицій Миколи Гоголя, Пантелеймона Куліша та інших авторів романтичної прози. Особливо це стає зрозумілим при прочитанні розповіді Олекси Стороженка «Спогад», в якому описаний Микола Гоголь.

Н. Копистянська зазначає, що хронотоп як поняття і як образ, як структурний і ідейно-філософський фактор є жанро – і системотворча. Внаслідок цього встановлюється зв'язок: «хронотоп – жанр – жанрова система – художній напрям, і в зворотній послідовності: естетика напрямку – жанрова система – жанр – хронотоп» [3, 249]. Хата відьми Одарки в оповіданні Олекси Стороженка «Закоханий чорт» віє пусткою, оскільки порожнеча оселилася в душі господині дому. Рідна домівка стає «чужим» простором не тільки для козака, але й для самої Одарки. Антиномією до цієї порожнечі виступає печера пустельника в святих горах, наповнена спокоєм і світлом. Простір стає «своїм» для відьми, душа якої бажає каяття, проте залишається «ворожим» для чорта, що боїться церкви. Символічно, що до печери, де жив старець-пустельник, веде стежка, – шлях по вертикалі, до високого, – шлях до порятунку душі Одарки. Від щирої молитви «темна церковця і засвітилася, ніби хтось світло засвітив». Антиномія просторів (хата – келія, чорт – праведник, грішне – врятоване), яку автор використовує при зображенні шляху до порятунку дівчини козаком-запорожцем, розмежовується ще одним незвичайним простором – Січчю. Січ зображена місцем, де запорожець служить на лицарській сторожі православної віри і де йому навіть сам чорт змушений служити, для козака цей простір такий само «свій», як і простір Слобожанщини, а для чорта такий само «ворожий», як і простір церкви.

Вставна розповідь столітнього діда про його долю демонструє, як свій простір стає чужим, навіть ворожим, через вторгнення на запорізькі землі панства. Чорноморія не просто не стала своєю, але й загубила всю родину козака. Рідна земля попри всі негаразди залишається для старого святим місцем предків: «По Чорноморії я вештався тридцять п'ять літ; бився з черкесом, плавав по Чорному морю; а там потягло мене знов у рідну сторону: схотілось ще побачить батьківську хату і поклонитись батьківській і матчиній могилі. Прийшов – й не пізнав нашого хутора: де була наша хата, там розкинувся панський сад; а де було кладовище, там стояв шинок. Вийшов я на вигон, глянув на слободу і округи, згадав молодий вік, батька, матір, жінку, дітей – заплакав та й пішов собі світ за очима. От уже тридцять літ, як тут вештаюсь, а три-тридцять, як живу, – а бреше вона, батьківської хати не забув. Було як заспіваю, то мені здавалось, що я сиджу біля своєї хати і мене слухають батько, мати, жінка й діти!» [6, 53]. Пісня є тим місточком, що єднає з рідним простором козака-вигнанця, слугує символом минулих часів.

Часопросторова організація оповідання «Закоханий чорт» дуже складна, оскільки поєднує зображення «свого», «чужого», «ворожого» просторів, відповідно: земного і небесного, святих місць і пекла, Запорізької Січі епохи козацтва і Слобожанщини початку ХІХ сторіччя. Об'єднується все це і за допомогою топосу дороги, і за допомогою нарації різних оповідачів. При цьому дорога (рівна, але така, що веде в невідомість) виступає втіленням долі, а столітній дід-оповідач – провідником між різними часами і просторами. Подорож героя оповіді, що вкладається в простір дороги з Січі на Слобожанщину, підпорядковується меті, що пов'язує твір із численними ліричними героями романтичної поезії, – пошук вірного товариша – коня: «Раз у схватці з татарами убили під дідом коня. Жаль йому того коня, як рідного брата: одно – надійний був, а друге – такого не знайти і на Запоріжжі. От дід і пішов у слободи пошукать лицарського коня. Тоді не так, як тепер: скрізь була пустиня – і діду довелось простувать по степах навмання, питаючи дороги то у сонця, то у зізд» [6, 54]. Напівказковий дикий степ, яким мандрує козак, не є для нього «чужим» або «ворожим», цей простір є звичним для героя, тим паче, що козак-характерник не боїться ні реального світу, ні світу «чужої» містичної сили, населеного відьмами і чортами.

Простір Слобожанщини автором змальовується як простір Батьківщини, України загалом: «Хоч і лучалось мені деколи навідуваться у рідну Україну, так чи довго ж то спочинеш під теплим її крилом?.. І знов на край світа мандруєш до чорта з рогами! Зате ж літ у шість, а може, й більше, як із Курської губернії уїдеш у Харківську, то так тобі стане легенько, мов на крилах тебе підняло!» [6, 48]. Поруч із цим простір Московщини сприймається не просто як «чужий», а навіть як «ворожий», що вторгається «кабациною», намагаючись зруйнувати цілісність «свого» простору «божогої сторони»: «Та з цього боку Харкова ще не так: з Липець наша Україна теперечки якось Московщиною дивиться – намість шинків проклята кабащина, постоялі двори на московський звичай; скрізь по дорозі тягнуться московські однокінні телеги, одна до другої попричеплювані як фіги на личку; куди не глянь – усе пилюпи з рудими бородами, у лаптях, аж занудить, на них дивлячись. Так, бачите, з цього боку, кажу, ще не так, а от як перехопишся через річку Харків, то хто б не сказав, що се божої сторона!» [6, 48]. Річка Харків виступає своєрідним кордоном, що розмежовує два простори. «Чужим» простір стає через нав'язування чужих звичаїв, чужої архітектури, чужої віри, зрештою, зумовлюється модою на все чуже. Олекса Стороженко, який ідеалізує козацьку старовину, сприймає таке нав'язування як спробу змінити «свій» простір на «чужий».

Простір Основи схарактеризовано через образи людей, які його заселяють: згадка про Григорія Квітку-Основ'яненка, який «збив собі з

своїх повістей такий міцний човен, що до віку вічного буде плавать по плюгавій річці Леті»; міщанство, козацтво; лакейство «у фраках та у сюртуках – мов та німота». Ліс постає не просто пейзажною замальовкою, а простором, який викликає у автора почуття замилювання, радості, душевної гармонії: «Здається, сама рідна наша Україна вийшла тобі назустріч: то спогляне на тебе гарячим сонцем, то притулиться пахучим холодком із темного лісу, то промовить піснею, то озветься соловейком, жайворонком, то неначе грається з тобою: затурчить у вухо горлицею, залоскоче тихесенько вітерцем. Так тобі весело, так легенько, мов у раю!.. Душа мліє, серце труситься, токотить, буцім що до тебе промовляє; не розбереш, що воно розкажує, а слухаєш – не наслухаєшся, як не наслухається мати своєї дитини, бо та мова солодша для неї од медової речі найрозумнішої людини» [6, 49]. Подібним чином простір степу подається як «свій», такий що постає символом козацької вольниці: «Сивіє старенький, як море, мріє-мріє, поки не зійдеться з небом, а небо з землею. Гуляйте очі, гуляйте думи, як колись гуляло по сьому степу вольне козацтво» [6, 50]. Згадка про давні часи і вторгнення «чужих» у рідний простір є і при змалюванні торгового шляху: «Протоптала сей шлях ще татарва, як колись ходила на наше безголов'я під Москву, палити городи і забирати у неволю хрещений люд» [6, 49].

Композиція оповідань Олекси Стороженка часто нагадує складне хитросплетіння барокових комбінацій, у якому монолог виступає основним носієм художньої інформації. Це можна пояснити й тим, що в барокову епоху високо цінувалося мистецтво живого слова. У прозі Олекси Стороженка ж нарація, як правило, передбачає присутність слухача або читача. В оповіданні «Розумний бреше, щоб правди добути» таких слухачів три. У творі «Сотник Петро Серп» події розгортаються в декількох часових і просторових площинах. Реальні топоси: слобода, де живе кохана Петра, а потім живуть його дочка і прийомний син; Січ, куди відправляють набратися життєвого досвіду молодих юнаків (напрошується паралель з «Тарасом Бульбою» Миколи Гоголя), – все це поєднується зі світом примарно-романтичним: видіння Петра, але всі ці простори є своїми, рідними для героїв.

У «Спогадах про Микиту Леонтійовича Коржа» автор через розповідь запорожця зображує культурний пласт минулої епохи. Пейзажні замальовки в тексті поєднуються з поетичними пейзажними описами і зображенням запорізьких слобід, козацьких могил, історією походження певних географічних назв. По суті, цей твір є своєрідною енциклопедією побуту, звичаїв українського козацтва XVIII–XIX ст. Простір козацької минувшини постає своїм, рідним не тільки для старого козака, але й для тих, хто сприймає його оповідь.

Творчість українського письменника Олекси Стороженка – це явище, яке демонструє романтичний струмінь в українській культурі XIX ст., де поєднувалися як фольклорні традиції, так і авторські досягнення попередників задля створення художньої парадигми історії культури. Використання елементів народної фантастики, змішування реально-побутової та казково-фантастичної площин у творчості письменника є продовженням традицій романтичної літератури. При цьому романтичний опис природи надає читачеві пейзажні замальовки різних місць України. В оповіданнях, де події розгортаються на Слобожанщині, автор майстерно зображує природу цих місць, за допомогою бачення своїх персонажів – оповідачів, вживаючись в образ оповідача, з любов'ю описує навколишній світ, змальовує простір, що є своїм для героїв. Ще один важливий механізм відтворення «свого» простору Слобожанщини у розповідях Олекси Стороженка, – колоритна мова творів. Персонажі-оповідачі вживають безліч виразів, характерних саме для цієї місцевості, автор вводить діалектну лексику, слобожанський фольклор, топоніміку.

Будучи романтиком, письменник не оминає і насущних соціальних проблем простих жителів Слобожанщини. Наприклад, в оповіданні «Голова собі на умі» зображено не просто хитрого вертлявого сільського голову, який завжди може вийти сухим із води, ще й прибуток витягти з чужих проблем, але за допомогою відтворення одиничного випадку автор відтворює соціальний фон середини XIX ст. Простір ярмарку-базару в тексті «Не в добрий час» Олекса Стороженко описує вустами простакуватого чоловіка, що вперше виїхав за межі звичного простору свого рідного села: «Ну та й базар же у тому селі! Такий майдан – з наші Савинці, і весь вкритий народом; чого там не було: і скотини, і старці, ще й кацап з богами розташувався. Купив я в'язку бубликів, причепив до пояса та й пішов у трахтир, коли зирк, аж ведуть ведмедів. Люди кругом обступили, дивляться; і я дивлюсь, та так задивився, що й забув, де наш трахтир» [8, 107]. Своєрідний простір ярмарку, що захоплює, заворожує людину розмаїттям барв, людей і речей, за межами якого, – інший світ, куди можна й не потрапити, в оповіданні Олекси Стороженка «Не в добрий час» нагадує використання межового простору в текстах Миколи Гоголя «Зачароване місце», «Зникла грамота» тощо. В іншому ж творі Олекси Стороженка – «Лісовий дідько і непевний» – очима панича служивого бачимо ярмарок на Петра й Павла [8, 32]. Мотив ярмарку тут другорядний і дає автору можливість змалювати ще одну зустріч головних героїв у невимушеній обстановці веселощів і натовпу, простір ярмарку попри строкатість, є «своїм» для персонажів оповідання.

Простір роману Олекси Стороженка «Марко Проклятий» є дуже дивним, як і герой цього твору. Проклятий покійним батьком «на тім і на сім світі», Марко щотижня мусить помирати і знову поставати у світі

земному задля покутування своїх і чужих гріхів, тягаючи за плечима торбу з відсіченими головами мерців, а в алегоричному сенсі, – тягар гріхів: „Проклинаю і я тебе, сину, з того світу; не прийме тебе ні земля, ні пекло: будеш ти оглушений, як той Каїн, блукати по світу до страшного суду, аж поки добрими ділами та щирим покаяттям не спасеш своєї душі і загублених тобою душ!.. Носися ж по світу з тяжкою твоєю совістю і сими головами; щосуботи божої будемо до тебе приходять !.. з останнім словом кинув він мені одсічені голови й зник...” [8, 352]. Приречений на вічне блукання світом, Марко втрачає «свій» простір, увесь світ стає «чужим» простором. Проте щире каяття головного героя дає йому можливість віднайти втрачену «свою» землю. Автор у дусі готики змальовує чужих, ворожих людей, простір, що їх оточує, таке зображення поєднується й із підходом до творення образів іноземців як чужих, а то й ворожих людей.

«Чужим» постає і простір пекла, потойбіччя, «іншого» світу у романі «Марко Проклятий». Картини пекла у змалюванні Олекси Стороженка є характерними для української міфології та давньої літератури: „Отак осідала підо мною земля, осідала, аж поки не стукнувся я об пекельні ворота. Були вони дуже товсті і широкі, і од великого жару потріскались. Глянувши у щілину, так мені і блиснуло у вічі се пекло. Якраз підо мною стояв залізний стіл, так розпалений, що аж побілів, неначе сонце сяє. Кругом того стола сиділа чортяча старшина, а самий найстарший сатана розлігся на високому дзиглику. Побіля старшини товпились чорти і чортенята... А тут дивлюся – неначе вулиця яка, усе казани, казани з гарячою смолою і сіркою, а в тих казанах киплять грішники” [8, 354–357]. Герой, що мандрує до “чужого» світу, мусить виконати низку традиційних умов, зокрема, знайти провідника. Такі провідники між світами вочевидь є «іншими» для обох світів, їх приймають простори і світу живих і світу мертвих. Порівняймо: Сивілла у Івана Котляревського: “Як вийшла бабище старая, / Крива, горбатая, сухая, / Запліснявіла, вся в шрамах... / “Я кумська зовусь Сивілла, / Ясного Феба попадаю, / При його храмі посиділа, / Давно живу на світі я !” [4, 62], і баба-яга у Олекси Стороженка: “Довгенько-таки блукав я по галицькій землі, поки знайшов тамечки таку бабу-ягу і превелику чарівницю, що добре знала дорогу у пекло, бо й самій доводилось не раз там бувати” [8, 354]. Обидві провідниці отримують гроші за послугу і дають героям настанову не озиратись у дорозі (згадаймо міф про Орфея, де непослух героя призвів до того, що Еврідіка залишилась у пеклі). Примарний зв'язок зі своїм світом може бути втраченим лише одним поворотом голови.

Простір, у який потрапляють герої творів завдяки провідницям, не стає для них своїм, залишається ворожим. Картини пекла у змалюванні Олекси Стороженка є характерними для української міфології та барокової літератури: “Отак осідала підо мною земля, осідала, аж поки не стукнувся

я об пекельні ворота. Були вони дуже товсті і широкі, і од великого жару потріскались. Глянувши у щілину, так мені і блиснуло у вічі се пекло. Якраз підо мною стояв залізний стіл, так розпалений, що аж побілів, неначе сонце сяє. Кругом того стола сиділа чортяча старшина, а самий найстарший сатана розлігся на високому дзиглику. Побіля старшини товпились чорти і чортенята... А тут дивлюся – неначе вулиця яка, усе казани, казани з гарячою смолою і сіркою, а в тих казанах киплять грішники” [8, 354–357]. Схожим є й образ пекла в Івана Котляревського: „Смола там в пеклі клекотіла / І грілася все в казанах, / Живиця, сірка, нефть кипіла; / Палав огонь, великий страх! / В смолі сій грішники сиділи / І на огні пеклись, горіли, / Хто, як, за віщо заслужив” [4, 77].

Окрім творів, де так чи інакше автор використовує простір Слобожанщини, Олекса Стороженко змальовує інші місця України і поза її межами. Хронотоп «Примари Несвізького замку» завдяки прийому введення сну дає можливість автору поєднати різночасові пласти, показати як змінюється «свій/чужий» простір для різних представників одного роду. Такий прийом, як видіння, дуже часто використовували в барокових текстах, особливо в агіографічній прозі та в творах інших жанрів, де вони функціонували як вкраплення у текстах. Видіння перемишлювалися з мотивами чуда, передачею сну-польоту, ширяння над хмарами, різними оніричними елементами. Проте зміст оповідання, завдяки поєднанню різних часових і просторових пластів, набуває набагато глибшого сенсу, виходить за рамки означеного жанру. У творі Олекси Стороженка локальний простір, обмежений стінами замку, в ході полілогу представників князівського роду Радзивілів із управителем розширюється до кордонів країни, а простір готичний зі сну-видіння стає локальним континуумом, що має обриси художнього простору автора-оповідача [7, 182]. У тексті існує новий світ, де поєднується двосвіття реального і фантастичного, показано великий хронологічний проміжок існування роду Радзивілів, відтворюється і міжконфесійний розбрат, і руйнація держави внаслідок міжусобиць, і недалекоглядність правителів.

Хронотоп творів Олекси Стороженка завдяки поєднанню різних просторових пластів вписує тексти в історичний та культурний контекст. «Позатекстовий» світ, із яким пов’язано простір творів Олекси Стороженка, робить оповідання письменника оригінальним поєднанням традицій попередньої епохи, романтичної культури та фольклорних елементів. Автор, який цікавився козацтвом, збирав матеріал про історію XVII-XVIII століть, знав фольклор, в багатьох творах закономірно відображає традиції національної культури, а саме культури Слобожанщини. Простір Слобожанщини в оповіданнях Олекси Стороженка постає середовищем, яке поєднує різні етнотипи персонажів. Категорії «свій/чужий» стосовно простору творів письменника є змінними.

Тексти наповнені різноманітними етнотипами, містять багатий матеріал для імагологічного дослідження.

Література

1. Багалій Д.І. Історія Слобідської України / Передмова, коментар В.В. Кравченка; Художник, упоряд. іл. В.О. Рієка. Харків : Дельта, 1993. 256 с.
2. Будний В. Розгадка чарів Цирцеї: національні образи та стереотипи в освітленні літературної етноімагології. Слово і Час. 2007. № 3. С. 52–63.
3. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
4. Котляревський І.П. Енеїда : поема. Наталка Полтавка : п'єса / передм. та приміт. О.І. Гончара; післямова В.О. Шевчука.. Київ: Веселка, 2000. 327 с.
5. Наливайко Д. Літературна імагологія: предмет і стратегії. *Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика*. Київ: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2006. С. 91–103.
6. Стороженко О.М. Закоханий чорт. Історико-фантастичні повісті та оповідання. Київ : Дніпро, 2001. 336 с.
7. Стороженко Олекса. Примари Несвізького замку *Стороженко Олекса. Твори: [у 4 т.]. Т. 4 [ред. і вступні статті А. Шамрая]. Видання друге. Праці інституту Тараса Шевченка*. Повісті, оповідання і біографічні та бібліографічні матеріали. Харків : Література і мистецтво, 1931. С. 181–189.
8. Стороженко Олекса. Твори [в 2-х томах]/ вступ. стаття і впорядкування А.О. Іщука. Київ: Держвидав худ. літ., 1957. Том 1. 438 с.
9. Федоров Ф.П. Романтический художественный мир: пространство и время. Рига, 1988. 456 с.
10. Рудницький М. Вступне слово. *Стороженко Олекса. Твори. Кн. 1. Оповідання. Частина перша*. Київ : Накладом видавництва «Серп і молот», Друкарня українського наукового товариства, 1918. С. 3–6.

2.1.3. Романтичне переосмислення мотиву раю в поезії Михайла Петренка

Переосмислення біблійних мотивів раю і божої благодаті в українському романтизмі, як і в європейському, накладалося на потужне підґрунтя християнської традиції в українській літературі. Українські поети-романтики часто зверталися до традиційних мотивів задля наближення свого слова до народної пісні, проте мотив раю не був часто вживаним у творах більшості з них.

Юрій Шерех про розуміння сну в романтизмі писав: “...романтизм був ніщо інше, як нове шукання реалізму. Література перед романтизмом не знала, наприклад, світу снів і видив. Романтизм уважав, що це є вищий реалізм, ніж описувати пласку видиму реальність. Що це сягає глибше в людську душу і в істоту світу” [17, 463]. Можемо, звісно ж, подискутувати з тезою, оскільки світ снів і видив був поширеним у літературі давно, зокрема, і в не дуже віддаленому від романтиків у часі бароковому письменстві. Д. Чижевський писав про “окремий літературний ґатунок” доби Бароко – “О чотирьох послідніх річах чоловіка” (зображення смерті, Страшного Суду, пекла та раю): Смотри, чоловіче, і ужасайся / кожної години смерти сподівайся / Ходить бо тайно, наглядає, / і діл твоїх розсмотряє, / как би ти жив» [14, 9]. Проте романтики також не забували про ці чотири речі, та, хоча й розглядали їх дещо в іншому аспекті, – християнське підложжя філософії життя в українському романтизмі залишалося досить впливовим.

Кожна доба вносить у літературу щось оригінальне, оскільки саме такі новаторські риси надають колориту епосі. Юрій Шерех подає власне бачення причин новаторства: “Бачення світу змінюється, і змінюється наше бажання пізнати світ і відбити його. Воно ніколи не буде адекватне, але в натурі людини і в натурі мистецтва – бажання йти так глибоко, як тільки можна” [17, 464]. Саме таким чинником вчений пояснює те, що всяка історія літератури складається з “безперестанних хвиль новаторства, що набігають на старе і його змивають” [17, 464]. При цьому автор зауважує, що хвилі новаторства змивають старе не начисто, а вбираючи його в себе.

І. Айзеншток писав про Тараса Шевченка не як про початок, а як про кінець того короткого шляху, який пройшла українська література в перші десятиліття XIX ст.: “Шевченко довершив, а не почав. Своєю творчістю він ніби синтезував канон, створений попередньою літературою. Придивляючись до творів української літератури, попередньої й сучасної Шевченкові, ми легко викриваємо в окремих авторів, в окремих творах знайомі риси Шевченкової поетики. Недурно ж деякі вірші М. Петренка,

В. Забіли, О. Афанасьєва-Чужбинського сучасники вважали за Шевченкові” [1, 18].

Сучасні дослідники (Є. Лебідь) застосовують до прочитання творчості Тараса Шевченка поняття “метатекст” у широкому “як сукупність поетичних творів митця (метаповідь), де визначено провідні можливості усієї попередньої української літературної традиції” [5, 13] та у вузькому значенні. Попри таку позірну схожість поезії романтиків, творчість Михайла Петренка є оригінальною і містить чимало рис спільних із романтизмом європейським. Досить глибоко цю своєрідність творчості митця розглянув саме Юрій Шерех, порівнявши вірші Михайла Петренка і Тараса Шевченка у праці «Інший романтик, інший романтизм» [16]. Літературознавець наголошує на загостреному переживанні внутрішнього конфлікту в душі ліричного героя поезії Михайла Петренка. “У Шевченка – концепція поета, що підпорядковує свої думки і свою творчість своїй країні. Крізь особисту лірику проходить і вибивається на поверхню національно-історична романтика. Цьому Петренко протиставить концепцію суб’єктивної і тим самим загальнолюдської лірики. Вступний вірш його стверджує те, що є патосом усієї його відомої нам творчості: не колектив, а я, моя душа, мої переживання універсальної людини, мій світ, що є світом універсальної людини; не драма національної субстанції в конкретних історичних обставинах, а трагедія внутрішнього конфлікту, закладеного в самій істоті людської душі» [16, 47].

Мотив раю розпадається на низку різних за відтінками образів та дрібніших мотивів, які, поєднуючись з іншими мотивами породжують нові смислові відтінки традиційного християнського поняття. Рай виступає як втілення вічності, вічного життя для праведної душі, поєднується із мотивами спокою, божої благодаті, ласки, любові, щастя.

Д. Чижевський писав, що романтики полюбляли символіку, яка “висновується на предметах і явищах природи, стаючи персоніфікацією навколишньої дійсності і познакою того, як то ведеться людині в ній. Море – символ душевного неспокою, руху, плинності... Природа – стихія, безодня, в якій до того всього безчинствує й хаос, з котрим братається хаос людської душі – усіляко потокаючи йому” [15, №8, 55–56]. Завдяки частому використанню порівняння «рай – це небо» вибудовується ланцюг понять, які прямо чи опосередковано виражають прагнення поета-романтика розкрити його духовні поривання. До образу неба долучаються «політ душі», «птах», «спів». Птах у християнській літературній традиції часто асоціюється з душею, яка летить, яка є «пташком» (І.Леванда).

Григорій Ключек, досліджуючи поетику візуальності у Тараса Шевченка, пише про піднесену тональність голосу автора у поемі «Марія»: «Схвильовано-піднесена тональність, з якою той голос автора прозвучав у зачині поеми («Все упованіє моє на тебе, мій пресвітлий раю...»),

ритмомелодійно варіюється протягом усієї поеми, набуваючи то розповідних, то описово-зображальних, то піднесено ліричних модуляцій. Цей голос є чи не найфункціональнішим чинником цілісності поеми» [4, 211]. Подібним чином голос автора у вірші Михайла Петренка «Рай цілий радості і пекло мук...» також набуває різних модуляцій, передає відтінки душевних поривань ліричного героя. І хоча мотив раю в обох творах є другорядним, раєм у Петренка виступає не поняття біблійне, а: «Рай цілий радості і пекло мук / Пісні слов'янські, голос з того світа, / Невідомий од серця і для серця гук, / Душа дівоча без привіта!» [9, 424]. Оксюмороном пекельних мук і радості раю автор намагається висловити весь спектр почуттів, що переповнюють душу ліричного героя, який слухає українську пісню. Рай увиразнюється сталим порівнянням із радістю, а пекло – з муками. Саме пісня постає такою страшною силою, яка здатна змусити і радіти, і страждати, яка дає душі очищення, а очам сльози: «О, ні, замучений до сліз піснями, / Я радість горем запивав» [9, 425]. Катарсис як сходи́нка до раю тут проектується на відтворення душевного стану ліричного героя романтичної поезії, який не знаходить свого місця в світі реальному, прагне до пошуку духовної рівноваги, але наразі знаходить тільки страждання. Характерним є й епітет «святії», що використовується поетом щодо пісень.

Поети-романтики, які плекали свою творчість на народній пісні, не могли обійти увагою твір Семена Климовського, який став народним. «Своє почуття любові романтики вбирали в пишні шати виплеканої під добу бароко народної пісні. “Козаченько”, “дівчинонька”, “кінь вороненький”, “зіронька ясна”, “чужа сторононька”, “сизий голуб”, “доленька” та сила-силенна інших усталених образів, що складають іконосферу романтичної любовної лірики, зокрема поезії Левка Боровиковського, Степана Писаревського, Михайла Петренка, Миколи Костомарова, Якова Щоголева, роблять кохання не лишень прикметно мінорним та шляхетним, але й надають йому відтінок національної туги та стрімкого пориву *ins Blau*» [12, 6]. Оце поривання в небесну блакить поєднує мотиви кохання, туги, особистої трагедії з мотивом раю в поезії, яка ґрунтується на народнопісенній традиції і традиціях європейського романтизму.

Прийоми використання видінь притаманні і бароковим авторам, і письменникам-романтикам, зокрема, коли використовується фантазмагоричне видіння ширяння у піднебессі. Таке видіння, сприймання світу з висоти пташиного польоту, бачимо, наприклад, у віршах Івана Орновського, який подає уявні картини подорожі [6, 649]. У поетиці Митрофана Довгалецького однією з настанов щодо написання ліричних творів є така: “Десятий спосіб: якщо поет пише, що він завдяки якомусь невідомому натхненню був спрямований або піднесений до небес і не знає,

де він є, що говорить, що бачить” [3, 204]. Отже, очевидно, що літературний прийом, яким виступає ширяння за хмарами у Митрофана Довгалецького, є предтечею оновленого у романтичній естетиці польоту за хмари, духовного піднесення над світом буденним.

У Михайла Петренка “далекее небо, – моя сторона” кличе поета там знайти душевну рівновагу: “Коли б мені крилля, орлячі ті крилля, / Я землю б покинув, і на новосілля / Орлом бистрокрилим у небо польнув, / І в хмарах навіки од світу втонув!” [11, 419]. Порівняймо з рядками Афанасьєва-Чужбинського: “Мовби серце хто ворухить, / В небо переносить, / Душа кличе, дає крила, / Геть од землі просить” [11, 314]. У тексті Маркіяна Шашкевича “Туга за милою” також використовується образ соколиних крил, але вони використовуються не задля втечі від світу, а в мріях про кохану: “Коби мені крильця мати, / Соколом злетіти, / Тяжку тугу из серденька / При милій / розбити!” [10, 77]. Юрій Федькович використовує прийом змалювання польоту, але польоту душі: “Лети, душе моя, небого, / Кудя направилаєь літатъ; / Лети! Щаслива ти дорога!” [13, 179–180].

Окрім перерахованих мотивів та образів, з якими поєднується мотив раю в поезії Михайла Петренка, в християнській традиції є поєднання образів-символів раю і саду. Сад, вертоград могли поставати і в сюжетах, які асоціювалися з мотивом раю як гріхопадіння Адама і Єви, вигнання грішників, втрачений рай, тощо. Образ саду в давній українській літературі та літературі XIX ст. досить поширений. Зокрема, образ «саду-раю» використано й у віршах Тараса Шевченка [див. про це : 2].

У поезії Михайла Петренка таке відгалуження мотиву раю представлено слабше, хоча пекло як антипод раю використовується, як і традиційне християнське тлумачення земних мук як шляху до раю («Мою любов, земнії скорбі, / І язви серця показать...» [8, 438]). Поет використовує слово «рай» і на означення нездійсненої, недосяжної мрії, надаючи творам ореолу романтичної світової туги, неможливості щастя у світі земному. Ліричний герой віршів постає закоханим творцем, який страждає не тільки від нерозділеного кохання, але й від того, що трагічною є його любов до Батьківщини, до цілого світу. Фатум, доля, для якої ліричний герой є чужим, ще більше переконує його в тому, що «далекее небо, – моя сторона», а єдина втіха для стражденої душі в іншому над небесному світі: «Душа моя в небі, як ніч, простяглася, / Глибоко, глибоко змією впилася / І п’є, не нап’ється і серцем, й очами / Тій радості вволю, що вище над нами» [7, 420]. Рай асоціюється ще й з рідним краєм: «Коли ж, коли, великий Боже, / Мене пошлеш на рідний край, / Де мав я радість, мав я рай» [9, 426]. Туга за щасливими роками дитинства та юності ліричного героя набуває унаочнення завдяки тому, що автор використав у поезії порівняння радісних років перебування вдома з раєм.

Дослідження мотивів творчості окремих поетів-романтиків уможлиблює відтворення цілісної картини художнього світу українського романтизму, виявлення національної ідентичності у доборі метафор при використанні певних мотивів.

Михайло Петренко використовує мотив раю у руслі християнської традиції української та європейської літератури романтизму, проте оригінальним є наповнення образами, конкретизація метафорами, які доповнюють ядро мотиву раю в поезії українського автора. Цей мотив органічно вплітається в концепцію «суб'єктивної лірики» Михайла Петренка, про яку писав Юрій Шерех, наближає творчість до розуміння загальнолюдських цінностей, допомагає розкрити переживання ліричного героя. Мотив раю у Михайла Петренка поєднує традиційний біблійний мотив із романтизованою трансформацією в мотив нездійсненої мрії, пошуку власного шляху ліричного героя у світі прагнень і почувань.

Список використаних джерел

1. Айзеншток І. Котляревщина. *Українські пропілеї. Котляревщина. Том 1. Єремія Айзеншток – редакція, вступні статті, примітки.* Харків: Держвидав України, 1928. С. 7–121.
2. Боронь О. Образ саду у творчості Тараса Шевченка: генеза та семантика. *Слово і час.* 2008. № 5. С. 57–63.
3. Довгалевський М. Поетика (Сад поетичний): [переклад, прим. та словник імен і назв В.П. Маслюка]. Київ: Мистецтво, 1973. 434 [1] (Пам'ятки естетичної думки).
4. Клочек Г. Поетика візуальності Тараса Шевченка: монографія. Київ: Академвидав, 2013. 256 с. (Серія «Монограф»).
5. Лебідь Є.М. Метатекст поезії Т. Шевченка і українська література: давня та нова доба: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Київ, 2010. 18 с.
6. Орновський І. Із книги «Скарбниця дорогого каміння». *Слово багатоцінне. В 4 кн.* Київ: Видавництво «Аконіт», 2006. Кн. 3. С. 648–650.
7. Петренко М. Небо. *Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст.* Київ: Вид. худ. літ. «Дніпро», 1968. С. 419–421.
8. Петренко М. Недуг. *Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст.* Київ: Вид. худ. літ. «Дніпро», 1968. С. 435–438.
9. Петренко М. Слов'янськ. *Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст.* Київ: Вид. худ. літ. «Дніпро», 1968. С. 422–426.
10. Русалка Дністрова (Фотокопія з видання 1837 р.) / вступ. ст. О.І. Білецького. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1950. 133, [2] с.
11. Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. Київ: Вид. худ. літ. «Дніпро», 1968. 635 с.
12. Ушкалов Л. Слобожанська візія любові. *Слобожанська муза: Антологія любовної лірики XVII–XX століть.* Харків: Майдан, 2000. С. 5–8.
13. Федькович Ю.А. Твори: В 2 т.. Т.1: Поезії / упоряд., передм. і приміт М.Ф. Нечиталюк. Київ: Дніпро, 1984. 462, [1] с.
14. Чижевський Д. Поза межами краси (До естетики барокової літератури). Нью-Йорк: Українсько-американське видавниче товариство, 1952. 22 с.

15. Чижевський Д. Слов'янський романтизм. *Слово і час*. 2005. №8. С. 51–65; №9. С. 65–78.
16. Шевельов Юрій. Інший романтик, інший романтизм. *Шевельов Ю. Вибрані праці: У 2 кн. Кн. II. Літературознавство / Упоряд. І. Дзюба*. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 45–57.
17. Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. Київ: Дніпро, 1993. 590 с.

2.1.4. Дім у творчості Левка Боровиковського

Дім у творчості українських поетів-романтиків виступає і як мотив, і як образ. Вивченню мотиву дому в російському романтизмі присвячено низку дисертацій [2; 8]. Як зазначає О.В. Мамонова, теоретична розробка поняття дім в російській класичній літературі міститься в працях В.Ф. Переверзева, Ю.М. Лотмана, В.Г. Щукіна, локус дім у німецькому романтизмі розробляв Ф.П. Федоров тощо. [7; 12]. О. Мамонова цілком слушно пропонує розглядати дім в кількох іпостасях: дім як сім'я, дім як Батьківщина, дім як Царство небесне, і ширше, – дім як метафізична категорія, певний духовно-історичний стрижень.

Дослідження мотиву дому в текстах українських письменників-романтиків здійснювалося досить побіжно, зазвичай науковці розглядають дім у ракурсі хронотопу творів. Спробуємо окреслити коло мотивів і образів, які групуються навколо поняття “дім” у текстах українських поетів-романтиків, зокрема в текстах Левка Боровиковського, виділити традиційні та сакральні мотиви.

М. Кодак, розглядаючи авторську свідомість Левка Боровиковського [4, 46–49], пише, що художні хронотопи в поетичній системі цього романтика “ізоморфно посилюють суб'єктогенний пафос виняткового героя” [4, 48]. На думку вченого, в зображуваному романтиком довкіллі “завжди присутній вияв установки на екзотичність топосу, відрефлексовується момент міфогенної штучності в організації простору: “Під Києвом ліс є над самим Дніпром, Ніхто ним пройти не посміє, і сумно в тім лісі, і сумно кругом: Огнь в нім серед ночі тліє, Щось плаче, мов діти, гуде вечірком, і виє щось, мовби собаки, А що найстрашніше – в тім лісі гніздом Давно завелись гайдамаки”. Світовсотуюча інтенція романтичного суб'єкта виражає установку на експансивність: “Як-то любо розкинутися серед степів! Я розкинувся тілом і руки розняв, і, здається, світ з Сходу на Захід обняв: Моя думка в повітрі літає і рветься Вище, вище і вище – аж в небо несеться», – перекладає він Міцкевичевого “Фариса”. Пейзажне рондо початку і кінця “Молодиці” – “Ватагами ходили хмари” – творить просторовий резонанс екстатичній акції героїні” [4, 48–49]. Характерним для романтичного простору М. Кодак називає семантичні символи “чужина” (“чужина”, “чужа сторона”), “кінь”, “птах”, “вісті”.

Стосовно індивідуального стилю Левка Боровиковського висловлено багато влучних думок, зокрема й така: “Тексти письменника відзначаються композиційною манерою, що зраджує готичність (адже передусім все це малюнки забобонів, часто із акцентом на викриття й повчання (“Маруся”, “Фарис”, “Людська ненатля”, “Гайдамаки”)), тонкий гумор (здебільшого так будується розв'язка (“Маруся”, “Ледащо”)). Почасти можна говорити про ухил у фрагментарність. На тлі багатьох своїх сучасників поет

ощадний у словах, схильний закріплювати ідею містким образом-символом, та частіше розгорнутим стилізованим мотивом. Л. Боровиковський ретельно й уважно добирає образи в ряди паралелізмів. Вони здебільшого не разять літературщиною.” [10, 43]. До стилізованих мотивів, про які пише Р. Тхорук, належить і мотив дому в творчості Левка Боровиковського.

Ю.М. Лотман простежує зв'язок архетипу *дім* в літературі ХІХ століття з фольклорною традицією, де житло містить низку антитез: дім-ліс, своє-чуже, земне-небесне. Ця традиція, як стверджує вчений, є стійкою й продуктивною в творчості письменників ХІХ століття. Як приклад дослідник наводить творчість О.С. Пушкіна, М.В. Гоголя, Ф.М. Достоевського. Важливу роль для розуміння мотиву дому в текстах Левка Боровиковського відіграє розмежування простору на “свій” і “чужий”, “ворожий”. Вторгнення ворожих сил в сакральний простір дому стає можливим не тільки насильно, а й завдяки тому, що ліричний герой сам прагне спілкування з чужим світом, як то Маруся в однойменній баладі, або ж чоловік у творі “Ледащо”. Такий взаємозв'язок сакрального в мотиві дому перегукується з сакральним простором душі персонажів.

Аналізуючи твір Левка Боровиковського “Подражаніє Горацію”, Р. Крохмальний наголошує на вагомості фрази: “Щасливий в світі той, хто так уміє жити, // Як наші прадіди живали...” “Смисловий код цієї фрази передає одну з граней сутності людського земного щастя: спадкоємність хліборобських традицій українського роду, образне втілення мирного, тихого, спокійного життя, насиченого щоденними клопотами й турботами, які змінюють свій плин залежно від пори року, від складності й інтенсивності сільськогосподарських робіт. Герой твору відчувається комфортно у своєму невеликому замкнутому світику, номінованому “хутір”. Кохана дружина й чималий гурт діточок, що обсіли його, як гамірний бджолиний рій матку, чудово акомпанують мелодії внутрішнього світу” [6, 79]. Образ дому тут переходить в інший споріднений образ, – образ хутора, який набуде у пізнього романтика Пантелеймона Куліша поглибленого філософського змісту.

Р. Крохмальний стосовно Левка Боровиковського пише й про те, що поет замилюваний усестороннім обдаруванням людини, її натхненністю у праці, співтворчістю з природою, спорідненістю з її квітучим світом, “захоплено розповідає про те, як герой оре, сіє, садить, плекає сад (“дорідні вишеньки кохає”); як уміло доглядає пасіки і насолоджується працею своїх підопічних (“в лип'янку мед сочить”); як він “з овечок вовницю зстригає”, як він, “Розлігшись на траві, в сопілочку сурмить // І за волами наглядає”... Життя хуторянина сповнене гармонійного ритму: кожної пори року в нього свої особливі радощі й турботи, кожен день, насичений працею, завершується відпочинком у затишному сімейному колі. Гімн щасливому

трудівникові Л. Боровиковський завершує поглядом у майбутнє – “Як завтра весело покине свій курінь // І знову до роботи кине!...” [6., 80]. Такі пасторальні мотиви лунали в багатьох текстах українських авторів барокової доби.

Ідилічні мотиви праці контрастують із мотивами козацької вольниці. Січ теж є свого роду домом, проте мотив «рідного» для козацтва у текстах романтиків, зокрема й Левка Боровиковського, кардинально різниться від мотиву “рідного” для гречкосіїв. Цінності переосмислюються і ліричний герой шукає іншої домівки як у вірші “Розставання”: “Крихто Марусю! Білу постелю / Сніг, завірюха у полі постелють; / Серцем сирітським, щирими словами / Буду балакати з буйними вітрами” [1, 86]. Домівка козацька постає як широкий степ, а житло мале відходить на задній план, повернення додому для козака мислиться чимось нереальним: «Тоді я буду додому вертатися, / Як буде шука с голубом кохатися; / Як Дніпро наш буде синє море пити / Та буде хвилю назуспять котити... / Треба вірненько Дніпрові служити, / Прийдеться в полі головку зложити!...” [1, 86]. Цей же мотив і в поезії “Палій”: “Сидіть дома, на покої, / Не пристало козакові. / Склич, козаче, склич дружину, / Иди, Палій, в Ляхівщину” [1, 88].

Ще одна важлива антиномія, що зустрічається в текстах Левка Боровиковського: дорога – дім. Мотив мандрів у творах письменника розглянув М.Ткачук [9]. Дорога, що була одним із центральних мотивів у романтизмі цілком закономірно протиставлялася іншому мотиву – мотиву дому. Мотив мандрів, характерний для вираження романтичного світогляду відречення від сталих форм і явищ, водночас не був новаторським в українській літературі. Значно раніше з’явився мотив життєвих мандрів, життєвого шляху, блукань у дочасному земному світі, а також зберігалися і традиції паломницької прози.

Пишучи про часопростір барокової поезії, Богдана Криса зауважує, що в творах першої половини XVII ст. багато говориться “про вічність як про справжню батьківщину, до якої має прагнути кожен, але в них мало ознак переживання дійсності. Дем’ян Наливайко, звертаючи увагу на непомітне вступання часу в позачасовість, розглядає у часі те, що впливає на позачасове буття. На перший план тут виступає співмірність між земним життям та “небесними житлами», яку визначає собі сама людина. Традиційне бажання досягнути цих жител має виразну часову регламентацію: Єгда от мира сего и тѣлеси моего изыйду, / тогда съпутник ми буди, да, идеже желаю, дойду. / В жилища мя небесная с святыми ти всели, / И вѣчных благ причастиєм душу мою възвесели” [5, 20–21]. Дочасне життя може мати тільки примарні ілюзорні розкоші, а житло може бути тимчасовим пристанищем, про що йдеться у творі Кирила-Транквіліона Ставровецького “Пѣснь вдячная при банкетах панских”. Як вважає Богдана Криса, “це характерна барокова спроба провести межу між

буттям і небуттям людини, поза якою картини життя, та сама “марність світу”, що її згадано з немалою насолодою, тратять свою реальність, викликаючи одне-єдине запитання: де?” [5, 20–21]. Мотив дому в бароковій поезії переплітається з мотивом серця: «Кто, як художник сердце созидает, / чисто в дому ся ему устрояет, / К сему приходит, якоже сын мнимий / архитектора во ушных славимый» [11, 36]. Мотив прагнення досягти вічності, божої благодаті як дому-пристаннища для праведної людської душі лунає і в творах українських романтиків. Трансформація мотиву пошуку небесного житла у творі “Велетень” Левка Боровиковського пов’язана з мотивами гордині, Божої кари і філософським ствердженням того, що небо за життя нам не дається [1, 196].

Романтичне забарвлення поезії “Заманка (Пісня русалок, уривок з балади)” поет увиразнює змалюванням дому русалок: “На дні дніпровським наші світлиці:/ Там-то русалки, наші сестриці./ Ліжка в світлицях шовком покриті – / Та ні з ким ліжка нам поділити...” [1, 79]. Уявлення про житло русалок подається у фольклорній традиції. Зовсім іншого характеру набуває мотив дому в поезії “Волох”, де автор, акцентуючи на тому, що герой прагне насамперед волі, оспівує кочовий спосіб життя: “Без хліба – сит, без хати – пан./ Густий туман – його жупан” [1, 84]. Таке ілюзорне житло дає значні переваги господарю: “Зате ж татарин, німець, лях / Не гріли рук в його шатрах” [1, 84]. Мотив дому тут перетинається, як і в оспівуванні козацької вольниці, з мотивом свободи.

Творчість Левка Боровиковського демонструє коло мотивів та образів, що пов’язане саме з творчістю українських романтиків початку XIX століття. У творчості Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша мотив дому вже трансформується. Ностальгічне Шевченкове : «поставлю хату, і кімнату», «садок вишневий коло хати..» доповниться хутірською філософією Пантелеймона Куліша. Іпостасі дому з поезії Левка Боровиковського (дім як сім’я, дім як Батьківщина, дім як Царство небесне, як метафізична категорія, певний духовно-історичний стрижень) поширюються, на думку Петра Іванишина [3], до образу національної держави.

Мотив дому є не тільки у віршах письменника, але й у його прозових баладах. Так, у творі “Кузнец” постає образ Яремки-ковалю, у якого кузня “право і хата інша не буде просторішою і гарнішою; а різних кунштів наклеєно! – Тут і кіт астраханський везеться мишами, і з пікою Єрмак, і Палій з мудрено підписаний віршею вгорі і конем, підкованим назад, із шипами із жовтої міді, і страшний суд, і явлення чудесні –з жіночими грудьми, зі звірячою мордою, гребенем і в пір’ї... багато картинок! (переклад мій – О.Н.)” [1, 202]. Така колоритна картина змалювання житла-кузні підкреслюється ще однією важливою деталлю, яка грає вагому

роль у розвитку дії твору: “Біля горнила, на самій на пічці, висів на полотні намальований чорт, повішений догори ногами; ну, та й списаний точно! Хто не подивиться – впізнає: чорт та й чорт тобі! Чорний, з рогами, з предовгим хвостом, з бородою, з калиткою грошей у кігтях і з людськими гріхами... (переклад мій – О.Н.)” [1, 202]. Саме портрет нечистої сили, над яким насміхався коваль, і переніс до себе в хату, спричинив містичні події в житті Яремки. У творі «Коваль» мотив дому переплітається з мотивами гріха й розплати за нього, з мотивами каяття. Сакральне поглиблюється за допомогою опису сцени кроплення хати святою водою.

У баладі “Лихо” змальовано казковий страшний дім – дім, у якому живе Горе. На перший план у творі автор виносить моралізаторський мотив. Відтворюючи страждання чоловіка, що шукав Лиха, письменник закінчує баладу такими словами: “А шукач горя страждає все життя без руки, каліка, завжди згадує жахливе Горе. Він гірко розкаюється, але запізно каятися після минулої справи (переклад мій – О.Н.)” [1, 201].

Мотив дому у творах Левка Боровиковського продовжує фольклорну й літературну традицію попередніх епох. Низка антиномій, що поглиблюють цей мотив: дім-степ, своє-чуже, земне-небесне, – увиразнюються романтичними образами козака, русалок, нечистої сили, степу, хутора, коня, чужини тощо. Як і в інших поетів-романтиків, у Левка Боровиковського мотив дому поєднується з мотивами-супутниками: «блудний син», мотив каяття, дороги, блукань, мотив дзеркала. Перспективним бачиться поглиблене вивчення традиційних мотивів творів Левка Боровиковського в контексті творчості українських і польських романтиків.

Література

1. Боровиковський Л. Повне зібрання творів. Балади. Пісні. Думи. Байки й прибаутки. Приказки та загадки. Твори й переклади російською мовою. Листи. [Впорядкування і примітки С.А. Крижанівського і П.Ротача, редактор С.А. Крижанівський]. Київ: Наукова думка, 1967. 280 с.
2. Бугрова Л.В. Мотив Дома в русской романтической прозе 20-х-30-х годов XIX века : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.01. Тверь, 2004.
3. Іванишин П. Національна держава як політичний дім народного тут-буття у творчості Івана Франка і Тараса Шевченка (пролегомени до експлікації). [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://dontsov-nic.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid=71>.
4. Кодак М. Авторська свідомість і класична поетика. Київ: ПЦ «Фоліант», 2006. 336 с.
5. Криса Б. Пересотворення світу. Українська поезія XVII–XVIII століть. Львів: Свічадо, 1997. 214 с.
6. Крохмальний Р. «Шукаю шляхових на небі я зірок...» (Буря і тиша в поетичних візіях Левка Боровиковського). *Волинська філологічна: текст і контекст. Творчість Л. Боровиковського в контексті слов'янського романтизму: Зб. наук. пр. – Вип. 2 / Упоряд. О.В. Яблонська*. Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 75–89.

7. Лотман Ю.М. Дом в "Мастере и Маргарите". *Ученые записки Тартуского университета*. Тарту, 1988. вып. 720.

8. Мамонова О.В. Семантика сюжетных мотивов дома и бездомья в русской романтической поэзии. В.А. Жуковский. М.Ю. Лермонтов. Дис. ... канд. филол. наук : 10.01.01 .Москва, 2004. 131 с.

9. Ткачук М. Інтертекстуальне поле образу мандрівника в романтичних творах Левка Боровиковського. *Волинь філологічна: текст і контекст. Творчість Л. Боровиковського в контексті слов'янського романтизму: Зб. наук. пр. Вип. 2 / Упоряд. О.В. Яблонська*. Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 64–75.

10. Тхорук Р. Левко Боровиковський та етнографічні зацікавлення українських романтиків. *Волинь філологічна: текст і контекст. Творчість Л. Боровиковського в контексті слов'янського романтизму: Зб. наук. пр. – Вип. 2 / Упоряд. О.В. Яблонська*. Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 39–53.

11. Українська поезія. Середина XVII ст. / Упорядники В.І. Кречотень, М.М. Сулима. Київ: Наукова думка, 1992. 680 с. (Пам'ятки давньої української літератури).

12. Фёдоров Ф.П. Романтический художественный мир: пространство и время. Рига : Зинатне, 1988. 456 с.

2.1.5. Елементи казкового в оповіданні Євгена Гребінки «Мачеха и панночка»

Структура текстів, епіграфи, численні ремінісценції з творів різних письменників та фольклору, апелювання до попередньої літературної традиції роблять твори Євгена Гребінки оригінальними і водночас вводять їх у контекст світового письменства. Окремі аспекти цієї теми висвітлено в роботах Ю.Сироти, статті Перевертень Наталії, Є. Кирилюка, М. Сулими, Л.Задорожної та інших науковців [4; 7; 9; 12], проте комплексне вивчення казкових, традиційних елементів у творах Євгена Гребінки, зокрема, в оповіданні “Мачеха и панночка”, наразі відсутнє.

Творчість Євгена Гребінки постала на початку ХІХ ст. як явище, що синтезувало в собі вплив різних фольклорних та літературних традицій і таланту письменника. Ю. Сирота [12] розглянула російськомовну прозу Євгена Гребінки в контексті російської літератури 1830-1840-х років, відносячи тексти письменника, зокрема й оповідання “Мачеха и панночка”, до російської літератури. Таке твердження викликає сумніви. Т. Кознарський, міркуючи над питанням, які ж із творів, написаних у першій половині ХІХ ст. із українським колоритом, можемо вважати українськими текстами, називає кілька передумов для зарахування текстів до “українського пантеону”. Важливу роль, на думку дослідника, відіграє особа автора, «його національна ідентичність та прив’язаність до “місця співу” - локусу поетичної дикції (тогочасні читачі це відчували – приклад рецепції Гоголя тут вельми промовистий)” [8, 41–42]. Наступними факторами Т. Кознарський називає системність і націленість української теми в сукупності текстів певного автора, а також культурно-ідеологічну заданість тексту, його традицію та орієнтацію на читача: “Воззвание к Дніпру” не тільки не має українського або *спільно*східнослов’янського історичного виміру – навпаки, воно трактує елементи руської історії як російські. Звичайно, не має українського виміру і опублікований в “Украинском альманахе” Гребінчин вірш “Рогдаев пир», де письменник звертається до подій з історії Давньої Русі, – проте тут цей український вимір накладено на вірш контекстом “Украинского альманаха», що вписує київський міт “Рогдаева пира» в український культурний простір.

Тепер, абстрагуючись від контексту, порушимо загальне питання: чи “Рогдаев пир» (і Гребінчин російськомовний доробок у цілому) належить до українського корпусу? В якому літературному процесі його місце? В обох? Саме так. Він фігурує в обох процесах – українському (свійському, місцевому – з яким Гребінка асоціює себе, живучи в Петербурзі) та загальноросійському, столичному (адже саме в столиці робить собі кар’єру в 1830-1840-х роках чиновник, педагог і літератор Євгеній Гребьонкін)» [8, 42]. Послугуючись наведеною тезою, можемо віднести й інші тексти Євгена Гребінки, зокрема, “Страшний звір», “Місяць і сонце», “Мачеха и

панночка» до українського культурного простору, надто ж, зваживши на підзаголовки творів, наприклад: «малороссийское предание». Розглянемо сюжет оповідання «Мачеха и панночка» у контексті фольклорної і літературної традиції.

Євген Гребінка, виносячи в підзаголовок оповідання «Мачеха и панночка» жанрове визначення «малороссийское предание» [2], налаштовує читача на сприймання твору з фольклорними ремінісценціями, насправді ж цей текст насичений ремінісценціями й із літературних, і з фольклорних творів. Наближаючись до казки за змістом, оповідь своєю структурою також нагадує казку, перебирає риси казкового хронотопу. Вочевидь, на автора мали вплив і українська усна народна творчість, і казки братів Грімм («Білосніжка»), казки Шарля Перро («Спляча красуня»), і літературні казки російських романтиків, зокрема, «Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях» Олександра Пушкіна [11]. Такі між літературні впливи є і в інших текстах оповідань Євгена Гребінки. «Приключения синей асигнации» розглянув Микола Сулима у статті «Оповідання Євгена Гребінки «Приключения синей асигнации» (компаративний аспект)» [14], де пише про витoki сюжету оповідання з роману Апулея та порівнює «Приключения синей асигнации» з творами письменників різних країн і епох. Розкриває дослідник і образ поводиря, що вписується в казкову схему, про яку писав свого часу В. Пропп, коли ходи змінюються один за одним [10, 102].

У європейській фольклорній та літературній традиції є низка казок, сюжет яких дослідники пов'язують із варіантами казки про сплячу красуню. До таких належать казка Шарля Перро «Спляча красуня», казка братів Грімм «Білосніжка і сім гномів», казки Олександра Пушкіна «Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях» та інші. Оповідання Євгена Гребінки «Мачеха и панночка» також містить у своєму сюжеті один із варіантів казки про сплячу красуню. Дівчина внаслідок чарів злої мачухи засинає і має спати, доки її не визволить коханий. Михайло Грушевський, розглядаючи українські народні казки, виокремив низку найбільш популярних мотивів, що побутували в фольклорі. Поміж них група мотивів про злу мачуху та її доньку: «Найбільш популярна група мотивів – се зла мачуха і її донька, її злоба против дітей від попередньої, помершої жінки, особливо дівчини від першого подружжя: «дідова донька», котру кривдять, виганяють з дому або всякими способами силкуються звести з світу «баба» і «бабина донька». «Дід» при тім звичайно не виявляє ніякої енергії для оборони покривдженої. Але її покірність, щирість, доброта і привітність до всіх, кого з нею зводить доля, здобувають їй поміч і прихильність усіх: звірят домашніх і диких, предметів живої і мертвої природи, навіть різних демонічних істот, і вона кінець кінцем засипається різними дарунками щастя, тим часом як зависна і злобна бабина донька, котру хочуть пустити

слідами дідової доньки: тим самим способом добути такі ж самі багатства, навпаки — марно гине через свою злобу і нелюдність. Помічники дідової доньки мають більше або менше фантастичний характер; багатство й щаслива доля дістається їй різними надприродними дорогами» [3, 123]. Порівнюючи різнонаціональний фольклор, вчений зауважив, що тотожність основних мотивів у казках різних народів не можна вважати доказом запозичення. Так із сюжетом мачуха і пасербиця бачимо низку творів: «Дванадцять місяців», «Крошечка-Хаврошечка», «Морозко», «Попелюшка», «Василиса Прекрасна», у давньогрецькій міфології цей сюжет, як зазначає Т. Зінкевич-Євстигнєєва [5, 127], представлений у міфі про Амура та Психею.

Як слушно зауважила Ю. Сирота, оповідання Євгена Гребінки, які написані під впливом фольклору, містять архетипні мотиви та образи (образи лісу, відьми, сироти, дороги, братовбивства, мачухи, смерті). Окрім цього дослідниця зазначає і про поєднання християнського та язичницького світогляду в творах письменника про Україну (мотиви сповіді, молитви, покаяння поруч із міфологічними образами нечистої сили, Долі, сплячої красуні, Місяця-юнака тощо) [12, 9]. Вочевидь, у цьому творчість Євгена Гребінки не була винятковим явищем для української літератури початку ХІХ ст., згадаймо хоча б Левка Боровиковського, який послуговується фольклорними жанрами, численними казковими темами і образами.

Хронотоп тексту «Мачеха и панночка» досить складний, автор використовує трикратний повтор дії (сакральне число 3 бачимо в казках та інших жанрах усної народної творчості, часто використовують його і в літературі з біблійною традицією). Оповідання містить різні простори, поєднані простором дороги, яка тричі вводиться у сюжет оповідання-казки. Так перший рятівник дівчини, Макар, дорогою відвозить панночку в ліс, саме на дорозі нізвідки постає стара відьма, дорога приводить до дівчини і Чорноусенка.

Простір дому, після появи мачухи, стає ворожим для дівчини, натомість простір лісу, який спочатку лякає панночку, може стати для неї смертельним, поступово перетворюється на простір світлий і благодатний. Характерно, що переломним моментом у трансформації простору лісу стає щира молитва переляканої дівчини: «Упала панночка на землю и долго молилась Богу, горячо целовала серебряный крест — благословение покойной матери, и пошла далее, уже без страха, без трепета» [2, 315]. У творах багатьох романтиків використовується мотив молитовного чуда, характерний і для барокової епохи. Так, у Михайла Петренка у творі «Іван Кучерявий» змальовується сила материнської молитви. Грициха, яка вирядила чоловіка і дітей у далекі світи, розуміє, що марне плакати, а потрібно молитися Богу за рідних. Автор подає як безпосередньо

вкраплені у текст елементи молитви: «О, крий боже голубоньку / В дорозі від лиха...» [16, 434], так і сакральне дійство молитовного чуда: «Настає свята година / Та свята минута: / В тую пору не наляже / На серденько смута / І на душі тихо стане, / Як там під зірками; / Тоді, тоді невідоме / Щось робиться з нами ! / Душа, очі, наше серце / Так і линуть до неба; / Тоді чоловік спізнає, / Що молитися треба!.. / Довго, довго у віконця / Грициха сиділа; / Потім встала, до образів / Свічки посвітила, / Пред іконами святими / Вона ниць упала, / За мужика і за дітей / Молитися стала. / Її печаль і молитва / Богом прийнялася, / Бо там, в степу за Самар'ю, / Кура'піднялася!..» [16, 434]. Чудо молитви й материнського благословіння є й у тексті Євгена Гребінки: «Чудесная сила молитвы! Когда вас бог захочет испытать несчастиями, молитесь чаще, молитесь от глубины души – и вы будете спокойны» [2, 315].

Оніричний простір сну мачухи («Ей снилось, что она лучше падчерицы, что все на нее смотрят. И это так легко достается: стоит только сгубить невинную девушку!» [2, 313]) служить і для розширення загального простору тексту, і водночас пророкує можливе згортання життєвого простору дівчини (смерть). Казковий предмет, що поєднує два світи, є в іншого персонажа, - з казки Олександра Пушкіна, – дзеркало. І сон, і дзеркало поєднують реальний світ зі світом іншим, потойбічним і пророчим.

В оповіданні «Мачеха и панночка» дзеркало служить не просто для відображення того, хто в нього дивиться, а відбиває на обличчі мачухи, яка хотіла забрати красу своєї пасербиці, злий вогонь, що нуртував у душі страшної грішниці. Мачуха не може померти, оскільки боїться, що смерть зробить її некрасивою. Мотив двійництва у творі поєднується із античним міфом про Нарциса, водночас наближаючись і до мотиву гріха та покари.

У творах українських і російських романтиків часто змальовується дуалізм особистості, метання людини, коли нечиста сила штовхає її на шлях злочину, гріха. Душевні муки героя, зумовлені проблемою вибору між християнською покірною і звабами нечисті, теж пов'язані з романтичним мотивом двійництва. Мачуха в оповіданні Євгена Гребінки, як і цариця в казці Олександра Пушкіна «Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях», помирає з горя, але перед смертю цариця розбиває об підлогу дзеркало [11, 297].

У багатьох романтичних баладах письменники показують, як герої вдаються до ворожби, до чар, задля того щоб досягти бажаного, тим самим впадають у гріх. Так, у «Чарівниці» Левка Боровиковського, дівчина намагається причарувати коханого, але насправді біля неї з'являється не люблячий чоловік, а примара-двійник, що діє проти своєї волі. Зрештою таке кохання з примусу зазвичай закінчується трагічно, а причину цього автор формулює у руслі християнської моралі: «бо чарами верховодить /

Нечистая сила” [16, 64]. Завважмо, що тема чарування часто використовувалася вже й у бароковому письменстві, наприклад, у поезії “Чари” (1614) Симона Симоніда [13, 715–718], або ж у відомій пісні Марусі Чурай та інших літературних і фольклорних текстах.

Як і в народних, і в літературних казках, у творі Євгена Гребінки ліс містить таємничі простори, зокрема, таким прихованим локусом є хата чотирьох братів Іванів (у Олександра Пушкіна натомість – терем семи богатирів, у братів Грімм – будинок семи гномів, у Шарля Перро – замок). Чотири козаки, які в січових походах здобули не тільки звияжну славу, але й багатство, тоді вже проводили час у ловах і молитвах, дівчину прийняли як свою сестру, дали обітницю оберігати її.

Будинок чотирьох Іванів став не просто життєвим простором головної героїні, але свого роду оберегом. Цікава деталь: брати лягають спати по чотирьох кутах хати (хрестом), водночас дівчина цілує свій срібний хрест. Фігура хреста з людських тіл повториться у творі ще раз: вважаючи, що не вдалося дотримати своєї клятви, чотири Івана залишаються мертвими охоронцями біля кришталевого гробу, який поставили у пущі на старезному дубі. Про казкових охоронців, сон та смерть героїні писав і Є. Кирилюк: «У Пушкіна царська родина, у Гребінки – козацько-старшинська. Царівна має нареченого, панночка ні. Королевич – наречений ввесь час її розшукує і кінець-кінцем знаходить, панночка прокидається через 50 років і одружується з Чорноусенком. У лісі царівна живе в семи богатирів, у Гребінки – в чотирьох братів. Царівна вмирає від отруйного яблука, панночка – від персня» [7, 137]

Щасливий фінал оповідання «Мачеха и панночка» Євген Гребінка зображує в сакральному просторі Києва, акцентуючи на святості цього міста. Простір церкви, де вінчаються молоді, освітлений свічками, стає початком щастя для праведників (батько, молоді) і смертельним для грішниці, яка помирає від заздрощів. Київ постає світлим святим місцем і в текстах Євгена Гребінки, зокрема, в оповіданні «Мачеха и панночка (Малороссийское предание)»: «Как ты красив, мой родной Киев! Добрый город, святой город! Как ты красив, мой седой старик! Что солнце между планетами, что цар между народом, то Киев между городами. На высокой горе стоит он, опоясан зелеными садами, увенчан золотыми маковками и крестами церквей, словно святой короною; перед горою широко разбежались живые волны Днепра-кормильца. И Киев, и Днепр вместе... Боже мой, что за роскошь! Слышите ли, добре люди, я вам говорю про Киев, и вы не плачете от радости? Верно вы не русские. А сколько там церквей, сколько в них богатства! Войдите хоть в собор Софийский – да тут топа народу: здесь поют, венчают.» [2, 323]. Відтворення образу Києва в художній літературі свого часу вдало проаналізував Олександр Білецький у праці «Образи Києва в художній літературі» [1]. Попри досить

різнобічний огляд художніх текстів, у яких постає столиця України, вчений висловлює досить сумнівну тезу «Звичайно, конкретного образу Києва XVII-XVIII століть ми не знайдемо в цій барочній літературі. Але конкретність ще і не входить у завдання ні української літератури, ні російської...» [1, 545]. О. Білецький сам перераховує окремі барокові й романтичні тексти, де постає і древній Київ, і місто в XVII-XVIII століттях. Опис прекрасного міста набуває відтінку казковості, таємничості завдяки метафоричному зображенню Києва - сивого царя міст.

Євген Гребінка органічно поєднує казкові елементи з реальністю змалювання українського пейзажу, з християнським баченням світу. Злочин мачухи-польки описується на тлі благодатного свята, і цим самим поглиблюється емоційна наснаженість оповіді, підкреслюється величина трагедії, що має статися: «Чисто, безоблачно небо над Україною; високо горит сонце на небе. В Украине давно уже весна: цветут густые сады, цветут веселые луга, цветут зеленые берега голубых рек, от легкого ветерка нивы разбегаются живыми волнами; жаворонок утонул в небе и звенит там, как серебристый колокольчик, призывающий природу к молитве; каждая травка, каждый цветок тихо шепчутся между собою и кивают головками. Был троицын день; чисто было небо над Украиной; только в небесье несло одно белое облачко – это ангел божий летел осматривать землю. Остановилось облачко над Украиной. Сложив руки, распустив легкие крылья, с улыбкою посмотрел ангел на прекрасную сторону – и радостная слеза удовольствия скатилась с его ресницы: зашумела святая слеза в воздухе и рассыпалась на Украину свежим теплым дождем; облако скрылось; ангел полетел далее» [2, 313].

Письменник ускладнює не тільки простір але й час твору: згадки про минулі події з життя дівчини, з походів Іванів, перенесення дії на п'ятдесят років тощо. Стара відьма, яка допомагає мачусі звести панночку зі світу, постає свого роду провідницею між світами – світом живих і світом померлих. При цьому вона постає на дорозі «нізвідки», наче з-під землі, в образі паломниці, що йде на прощу до Києва, зробивши ж чорну справу, відьма піднімає страшний вихор, що відносить її на хутір. У казці Олександра Пушкіна цариця-мачуха робить злочини, примушуючи допомагати собі дівку Чорнявку. Принагідно можемо згадати й інші відьомські образи, наприклад, сивіли в Іоаникія Галятовського, чи Сивілли в поемі Івана Котляревського «Енеїда».

Українська бувальщина «Мачеха и панночка» Євгена Гребінки, увібравши впливи української та зарубіжних літературних традицій, постала оригінальним твором. Зокрема своєрідним у інтерпретації традиційного сюжету є введення мотиву чуда, надання українського колориту (образи козаків Іванів, святий простір Києва, образ відьми), мотиву християнської покори тощо. Казкові елементи виявлені нами і на

формальному і на змістовому рівнях оповідання. Перспективним видається подальший компаративний аналіз творів Євгена Гребінки шляхом зіставлення з літературними казками інших країн.

Список літератури

1. Білецький О. Образи Києва в художній літературі. *Білецький Олександр. Зібрання праць у п'яти томах. Том 4. Російська література та російсько-українські літературні зв'язки / Упорядкування та примітки О.О. Білявської. Ред. тому Н.Є. Крутікова.* Київ: Вид-во «Наукова думка», 1966. С. 539–572.
2. Гребінка Є.П. Мачеха и панночка (Малороссийское предание). *Гребінка Є.П. Твори: у 3 т. Т. I. Байки. Поезії. Оповідання. Повісті / ред. тому В.Л. Микитась, упорядкування та примітки І.О. Лучник, К.М. Сєкаревої.* Київ: Наукова думка, 1980. С. 311–323.
3. Грушевський М.С. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. Т. I. /упоряд. В.В. Яременко; авт. передм. П.П. Кононенко; приміт. Л.Ф. Дунаєвської. Київ: Либідь, 1993. 392 с. («Літературні пам'ятки України»).
4. Задорожна Л.М. Євген Гребінка: Літературна постать. Київ: Твім інтер, 2000. 160 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Тайный шифр женских сказок. Санкт-Петербург: Речь, 2006. 272 с.
6. Зубков С.Д. Євген Павлович Гребінка: Життя і творчість. Київ: Худож. літ., 1962. 210 с.
7. Кирилюк Є.П. Проза Є.П. Гребінки. *Життя і революція.* 1930. № 2. С. 130–150.
8. Кознарський Тарас. Ефемери та химери: про альманах «Эфемериды» та українські проекти 1830-х років. *Відкритий архів: Щорічник матеріалів та досліджень з історії модерної української культури / Ред.-упоряд. Степан Захарків.* Київ: Критика, 2004. Т. I. С. 23–66.
9. Перевертень Н. Фольклорна основа ранніх творів Є. Гребінки. *Література. Фольклор. Проблеми поетики. Збірник наукових праць. Випуск 35.* Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. С. 439–447.
10. Пропп В.Я. Морфология сказки. Ленинград: «Academia», 1928. 151, [1] с.
11. Пушкин А.С. Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях. *Пушкин А.С. Собрание сочинений в одном томе. / Сост. А.А. Саакянц.* Москва : Худож. лит., 1984. С. 293–297.
12. Сирота Ю.О. Російськомовна проза Є.П. Гребінки в контексті російської літератури 1830-1840-х років: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.02. Сімферополь, 2008. 18 с.
13. Слово многоцінне. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV–XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XV–XVIII століття). В 4 книгах. Київ: «Аконіт», 2006. Кн. 3. 799 с.
14. Сулима Микола. Оповідання Євгена Гребінки «Приключения синей ассигнации» (компаративний аспект). *Рідний край.* 2013. №1 (28). С. 68–70.
15. Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. Київ: Дніпро, 1968. 635 с.
16. Українські поети-романтики : Поет. твори / упоряд. і приміт. М.Л. Гончарука; вступ. ст. М.Т. Яценка; ред. тому М.Т. Яценко. Київ: Наук. думка, 1987. 592 с.

2.1.6. Художня інтерпретація біографії видатних історичних осіб у повістях Тараса Шевченка

Тарас Шевченко був і талановитим митцем, і науковцем, вивчав пам'ятки старої архітектури та літератури, спілкувався з тогочасною інтелігенцією, знав досить багато з історії України різних епох. Часопростір своїх повістей митець поглиблював завдяки відтворенню образів історичних осіб, відомих культурних діячів, письменників. Зокрема, у творах Тараса Шевченка згадуються Іван Мазепа, Богдан Хмельницький, Григорій Сковорода, Іван Котляревський, Іван Леванда та інші. Останнім часом різні аспекти поетики повістей митця досліджували О. Боронь, Ю. Барабаш, С. Гетьман, Н. Грицюта, Н. Демчук, О. Сидоренко, Д. Скільський, В. Смілянська та інші літературознавці [1; 2; 3; 7; 8; 11; 23; 24; 26 та ін.]. Актуальним залишається прочитання кожної повісті як на рівні форми, так і на рівні змісту.

О. Сидоренко [23, 68.] називає повість «Близнецы» центральною віссю Шевченкової «книги взагалі», умовно визначивши так жанрово-змістову й образну єдність, яку, на думку літературознавця, утворюють усі російські повісті письменника. Важливими для сюжетотворення повісті «Близнецы» є особливості хронотопу, своєрідність позиції автора-оповідача, бачення історії, що впливає на організацію часопростору твору.

Зробимо спробу розглянути, як твориться художня біографія історичних осіб у повістях Тараса Шевченка. Для епохи романтизму, на думку Д. Наливайка, стає характерним поєднання елементів різних стилів, що водночас не порушує художньої єдності індивідуального стилю того чи іншого письменника. Показовим у цьому є індивідуальний стиль Шевченка: «Індивідуальний стиль Шевченка за його типологією належить до романтичного «загального стилю», хоча в ньому наявні й елементи інших стилів – реалістичного, класицистичного, сентименталістського, почасти барокового, бурлескного тощо. Поряд із цими літературними стилями теж є в його поезії фольклорний, народнопісенний стиль, якому в ній належить особливе місце й роль, а також біблійний стиль» [19, 244].

Досліджуючи наративні практики української ідентичності в добі Романтизму, М. Скринник виокремлює такі факти-особливості романтичних текстів, як вияв реакції індивідів доби Романтизму на «теперішність», зумовлену позачасовістю традиції: «специфічна моральність, етичні узвичаєності, філософські ідеї, особливості

релігії, смисло-образи культури (на кшталт Шевченкового «розрита могила» чи Гоголевого «безрідний»), мовні конструкції, актуалізовані в соціумі архетипи, пам'ятки архітектури, могили видатних осіб, святі місця, географічні назви, що «сполучають національний простір і національну історію» [25, 37]. Важливою передумовою посилення інтересу українських діячів до історичних подій загалом та історичних осіб зокрема, було переосмислення інтерпретації самої історії. У філософсько-історичних студіях Пантелеймона Куліша подано аналіз розвитку історичних подій у такому ракурсі: «Історія вже багато разів дивувала нас виявом глибоко закоріненої нової життєвої сили під омертвілими, майже нерухожими залишками минулого укладу речей і занадто бурхливими масами нових іще потворних явищ; але вона ще ніколи не відступила від законів наступності між старовиною і новим часом» [цит. за: 16, 89–90].

Як зазначає Н. Малинська [18, 3], «ідеал козацької звияги, вславлений народною думою, історичною піснею, легендою, постав ідеалом героїзму ще з періоду становлення нової української літератури – на її підвалинах (Г. Сковорода, С. Климівський), – розвинувся з Енеїдою І. Котляревського...». В другій половині XIX ст. у текстах запізнілих романтиків козацтво залишалося органічною складовою художнього світу українського письменства (Данило Мордовець, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Степан Руданський, Олекса Стороженко, Яків Щоголев та інші). Соломія Павличко, характеризуючи історію українського народу, писала, що «козаччина з часів романтизму стала найбільш інтригуючою, романтичною стихією, хоча не всіма ідеалізованою» [21, 493].

Одним із факторів, який впливав на змалювання біографії історичних осіб в українській літературі, була державність. Закономірним було те, що героєм багатьох художніх творів української літератури є людина державна. Найбільше уваги приділялося козацькій старшині, гетьманам, зокрема, Богдану Хмельницькому, Іванові Мазепі та іншим історичним діячам барокової епохи. У текстах Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша та інших письменників героїчні риси здебільшого зображено в образах особистостей із високим соціальним статусом. Ю. Лотман у праці «Культура і вибух» писав, що простір власних імен є «простором вибуху» [17]. У добу великих історичних змін виникають умови для появи неординарних особистостей. Барокова доба з її численними походами, баталіями стала для української історії епохою героїчних постатей, видатних

людей, які захищали свою землю і свою віру і мечем, і словом. М. Коновалова [12], простежуючи інтерпретацію Івана Мазепи у літературі 19–20 ст., зокрема розглядає інтерпретацію образу гетьмана у творчості Тараса Шевченка, Степана Руданського та інших письменників ХІХ століття. Розглядаючи Шевченкову концепцію образу Мазепи, дослідниця зауважує, що поет згадує гетьмана тільки побіжно, паралельно даючи оцінку історичному антиподу Мазепи – Петрові І, але не зводячи цих персонажів у одному творі. Інтерпретацію барокової постаті Тарасом Шевченком (записи в «Археологічних нотатках», поема-містерія «Великий льох», поеми «Іржавець», «Чернець», вірш «Сон (Гори мої високі)», повісті «Музыкант», «Близнецы») аналізує й О. Даниліна [6, 65–69].

Тарас Шевченко, як зазначає Л. Ушкалов, «добре знав такі фундаментальні пам'ятки літератури українського бароко, як Євхологiон, або «Молитвослов или Требник» Петра Могили, «Книга житiй святих» Дмитра Туптала, «Странствованiя» Василя Григоровича-Барського, «Исторiя Русов или Малой Россiи», лiтописи Михайла Гунашевського, Самовидця, Григорiя Грабянки, Самiйла Величка, а ще – цiлий корпус духовних пiсень, псалми Григорiя Сковороди та його листи, що були оприлюдненi на сторiнках «Украинского вестника», книжку Iоаникiя Галятовського «Скарбница потребная», iсторiографiчнi джерела на кшталт —Лiтописца в Руских и Полских що ся сторонах дiяло и якого року» тощо» [27, 195]. Шевченко згадує у творах Лазаря Барановича («Археологiчнi нотатки»), Семена Климовського («Близнецы»), Григорiя Сковороду, Iвана Леванду («Близнецы»), Богдана Хмельницького («Великий льох»), Дмитра Туптала, Петра Дорошенка («Заступила чорна хмара...») та ще багато iнших вiдомих постатей барокової епохи. Понад те, вченi завважають, що Шевченкова вiзiя української iсторiї формувалася пiд вирiшальним впливом «лiтопису Кониського», як називав поет «Исторiю Русов» [27, 198].

В одному творі Тараса Шевченка часто подається переплетіння згадок про кількох історичних осіб. У повісті «Близнята» завдяки згадці про твір О. Шаховського «Козак-стихотворец» автор подає елементи біографії і автора п'єси, і головного героя художнього твору, – Семена Климовського, і поціновувача вистави, – Івана Котляревського, і згадку про Григорія Сковороду: «В українських творах шановного князя з усіма подробицями відбився дивак Сковорода. А вельмишановна публіка бачить у цих каліках справжніх українців. Бідні земляки мої!... Нехай публіка – чоловік темний, їй і простити можна. Але великий граматик наш М.І. Греч у

своїй — Історії російської словесності¹¹ бачить у них, крім високої естетичної вартості, ще й історичний сенс. Він прямо говорить, що козак Климівський існував за часів Петра І. Глибоке знання нашої історії!» [32, 370].

Іронізуючи над словами М. Греча, Шевченко, вочевидь, говорить про постать козака, виведену у творі О. Шаховського, а не безпосередньо про Семена Климівського. Ще один епізод, який стосується опери «Казак-стихотворець», свідчить, що історія видання цього твору і його сценічного життя не була такою легкою, як зазвичай вважають. Певний час твір перебував під забороною, вочевидь тому, що в початковому варіанті автор вводить епізодичну згадку про гетьмана Мазепу, яку свого часу помітила цензура. Н. Копистянська пише, що одним із аспектів просторово-часової організації твору є «авторський хронотоп, тобто час і обставини написання твору, авторська концепція часу та їх проекція в творі» [13, 17].

У повісті «Близнецы» авторська концепція втілюється у сюжетних епізодах, у настрої, у створенні часової перспективи тощо. Окремі епізоди з життя героїв, певні часові проміжки ніби стискаються і подаються через уяву оповідача, коли він читає листи з хутора, або ж розгортаються у цілі екскурси, набувають перспективи, коли оповідач думкою лине «у віки давно минулі», міркує про історію Києва. Однією з особливостей світогляду Тараса Шевченка, що знайшла яскраве втілення у творі, є закоріненість письменника в культуру українського Бароко (див. про це праці О. Гудзь, Л. Ушкалова та ін. [4; 15; 28]). У повісті є численні згадки про мистецькі та літературні пам'ятки барокової епохи, помітною є і духовна близькість автора до бароко, про що вже йшлося вище. Свого часу М. Драгоманов писав, що Тарас Шевченко перед першим виданням «Кобзаря» (1840) у Петербурзі познайомився з земляками, у яких були не тільки твори Івана Котляревського й Григорія Квітки-Основ'яненка, але й історичні книги, наприклад, «История Малой России» Бантиша-Каменського [9, Т. 2, 54]. Вчений писав і про вагомість впливу «Історії Русів» на творчість Шевченка та сучасників письменника. Зокрема зауважує таке: «Між 1840 і 1844 рр., видно, Шевченко потрапив на «Историю Русов», яку приписували Кониському, і вона запанувала над його думками своїм українським автономізмом і козацьким республіканством, своїм духом, у якому до патріотизму козацьких літописців XVII–XVIII ст. й кобзарських дум приєдналась якась доля республіканства часів декабристів. Шевченко брав із «Истории руссов» цілі картини, і

взагалі ніщо, окрім Біблії, не мало такої сили над системою думок Шевченка, як ця «История руссов» у 1844-45 рр.» [9, Т. 2, 54].

С. Росовецький пише про послуговування Тарасом Шевченком християнською агіографією і про її роль у творчості митця. Водночас деякі агіографічні мотиви та образи Шевченко сприймав через «посередництво української — народної агіології, що посутньо позначилося на складній амальгамі його власної моделі християнства» [22, 343]. Вчений завважив і наслідування структурних особливостей життя у літературних текстах письменника, і відтворення агіографічного стилю взагалі [22, 340].

Тарас Шевченко вводить персонажами у свою повість «Близнецы» «славнозвісного витію» та «справжнього філософа», — Івана Леванду й Григорія Сковороду. Іоанн Леванда (Іван Васильович Сікачка) — постать набагато менше досліджена, ніж відомий всім Сковорода. Шевченківський словник подає таку довідку про нього: «Леванда Іван (Іоанн) (справжнє прізвище, ім'я та по батькові — Сікачка Іван Васильович; 1734–1814) — відомий свого часу церковний оратор, письменник. Знайомий Г. Сковороди й В. Капніста. В 1760 закінчив Київську академію. Шевченко згадував Леванду в повісті «Близнецы» як шкільного приятеля одного з персонажів твору Федора Сокири (за сюжетом повісті, Сокира подружився з Левандою та Г. Сковородою в Києві — на бурсацькій скам'є или на Подольском базаре»). Шевченко дещо іронічно називав Леванду знаменитим витією» [31, 346].

Розгляньмо детальніше відтворення Тарасом Шевченком постатей Івана Леванди та Григорія Сковороди. У реалістів ХІХ ст., вважає Н. Копистянська, «хронологічна ретроспекція супроводжує, як правило, введення в дію кожного персонажа і зумовлює мотивацію його дальшої поведінки, психологічну та соціальну детермінацію розвитку характеру — психологічний і соціальний — старт» [14, 184]. У повісті «Близнецы», що поєднує риси і реалізму, і романтизму, автор, переповідаючи історію роду Сокир, досить різнобічно змальовує образ Федора Сокири, який змалку прагнув до науки: «Пристроївши ж до бурси, віддала його під нагляд тодішньому інспекторові бурси, себто академії, отцеві Діонісієві Кушці, старцеві суворому і богобоязливому; а віддала вона його на те під нагляд, щоб дитя мале не навчилося часом злодійства та розбишацтва. На бурсацькій лаві чи на подільському базарі подружився він зі славетним згодом Іваном Левандою, Григорієм Гречкою і тоді вже філософом Григорієм Сковородою, а більш нічим не позначалося його бурсацьке життя» [32, 330–331]. Питання про відтворення у повісті Тараса Шевченка постатей Івана Леванди,

Григорія Сковороди та переяславського протоієрея розглядалося у працях таких дослідників як Г. Данилевський, П. Попов, Ю. Барабаш, Л. Ушкалов та ін. [1; 5; 29; 30]. Нами не виявлено фактів, які б давали змогу достовірно сказати, чи було насправді знайомство Івана Леванди з Григорієм Сковородою.

Стосовно іншої особи, про яку говорить Тарас Шевченко, – Григорій Гречка, – ми припускаємо, що прототипом цього персонажа був товариш Івана Леванди по Києво-Могилянській академії Степан Гречина. Щоб обґрунтувати вірогідність нашого припущення, наведемо ще кілька цитат із тексту «Близнят». Коли Тарас Шевченко веде розповідь про Федора Сокиру як про капітана, який оселяється в Переяславі, то знову повертається до названих вище осіб: «Саме в цей щасливий час поновив він своє шкільне знайомство з соборним протоієреєм Григорієм Гречкою, а через нього і з славнозвісним уже витією Іваном Левандою, і уже зі справжнім філософом Григорієм Сковородою» [32, 331]. І вже про сина Сокири – Никифора: «...послало йому благочестивого і премудрого просвітителя й заступника в особі отця Григорія Гречки, протоієрея переяславського» [32, 331]. Є кілька невідповідностей стосовно дійсних історичних фактів. Так, автор говорить, що в 1812 році Никифорові Сокирі виповнилося 19 років; а «на п'ятнадцятому році свого віку (тобто в 1808 році. – О.Н.) почав він учитися в свого учителя музики. Отець Григорій знав, що для кращого облагородження серця людського потрібна музика, і тому попросив листом друга свого філософа Сковороду показати своєму улюбленикові початкові основи музики. Філософ, не гаючись, прийшов у Переяслав з своїми нерозлучними приятелями, з флейтою та собакою, і з успіхом почав навчати хлопця —сладкозвучія!...» [32, 332–333]. Дата смерті Григорія Сковороди – 9 листопада 1794 року, а отже він аж ніяк не міг бути наставником Никифора на початку ХІХ століття, і хлопець не міг супроводжувати «містика-філософа» у його мандрівках по Україні.

Окремі неточності у книзі Тараса Шевченка стосовно імені переяславського протоієрея та щодо хронології життя Григорія Сковороди розглядаються Ю. Барабашем у книзі ««Знаю человека...» Григорий Сковорода: Поэзия. Философия. Жизнь» [1, 27–29]. Це питання почасти висвітлено і в монографії «Іван Леванда» [20]. Іван Леванда згадується у повісті «Близнецы» й у зв'язку з романтичними мандрами Никифора: «Сидить з приятелем своїм Іваном Левандою на лавці коло брами й читає імпровізовану дисертацію про зв'язок душі людської з світилами небесними, а витія наш славетний, незалежно від приятелевої дисертації, готує на

ближчу неділю казання...» [32, 332–333]. Тарас Шевченко досить вдало передає ту атмосферу спокою і тиші усамітнення, яка панувала навколо Леванди, на яку вказували свого часу й В. Ізмайлов та І. Долгорукий. При цьому іронія, про яку говорять автори «Шевченківського словника», відсутня.

Як святі реліквії герої повісті зберігають літопис Г. Кониського, «Київський патерик» не лише як пам'ять про певні епізоди й осіб власного життя, але й як символи важливих історичних подій. Через призму сприймання Никифором Сокирою літописних записів стає очевидним і ставлення автора-оповідача до подій козацьких часів і таких осіб як «голштинський полковник Крижанівський». Історичні місця і постаті постають у житті персонажів твору природно, органічно вплітаючись у повсякденні реалії їхнього життя: відвідування служби божої в Успенській церкві, «де 1654 року січня дав присягу Зіновій-Богдан Хмельницький з усякого чину народом на вірність московському цареві Олексію Михайловичу» [32, 339–340]; церква Покрови, споруджена на спомин про здобуття Азова Петром Першим; картина із зображенням Івана Мазепи тощо. У «Наймичці» є кілька версій про походження Ромоданівського шляху, автор наголошує, що найприйнятнішою, на його думку, є така: «Не был ли его пролагателем князь Григорий Ромодановский, который в 1686 году водил московскую рать под Юрусаную гору, чигиринскую резиденцию неукротимого гетмана Петра Дорошенка?» [3, 57]. Вагомим для розуміння авторської ретроспективи історичних осіб давніх епох є змалювання хутора Сокири: «На правому березі хоч і мізерної, але славетної річки Альти стоїть хутір сотника Сокири, верстви за чотири від міста Переяслава, одне слово, проти того самого місця, де скажений шанолуб, окаянный Святополк, зарізав рідного праведного брата свого Гліба, і на цьому ж місці, за переказом Кониського, відбулася кривава, або Тарасова ніч 1547 року. Отож проти цього святого місця й стоїть хутір сотника Сокири...» [32, 333–334].

Кожна історична споруда, введена Тарасом Шевченком у текст, є сворідним топосом, що стає місточком між часами – теперішнім і минулим. Кожна персоналія, яка при цьому згадується, є доленосною для України. Так образ Івана Мазепи тут увиразнюється за допомогою своєрідного оксюмору «славнозвісний анафема». Прикметно, що одні й ті ж історичні постаті та архітектурні споруди (наприклад, собор, побудований Мазепою) з'являються на сторінках тексту доволі часто. У творі постають особи, з якими перетинається доля Федора Сокири після

втечі з бурси. Здебільшого це постаті вісімнадцятого століття, що були присутні при вирішальних для України подіях: «Після цієї події слід його об'явився на Великому Запорозькому Лузі, і будучи запорозьким депутатом, він, разом з Головатим, з'являється перед Катериною Великою. Потім з'являється на нецеремонному обіді в генерала Текелія» [32, 331].

Своєрідним екскурсом у минуле є й подорож Степана Мартиновича до Полтави, під час якої він зустрічається з різними людьми і слухає оповідки такого характеру: «Переночувавши у странноприймній, він тут почув од якогось перехожого прочанина легенду про успення святого Афанасія в сидячій позі. І про те, як дочці лютого Яремії Вишневецького □ Корибута приснилося, начебто вона була в раю і її відтіля вивели янголи, кажучи, що коли вона своїм коштом збудує храм божий в добрах своїх поблизу міста Лубень, то оселиться вже на віки вічні в раю. Вона і спорудила храм сей» [32, 352].

Цей епізод є одним із типових для повістей Тараса Шевченка прийомів: автор обирає невеликі деталі з біографії відомих історичних осіб, а надто, якщо ці люди причетні до зведення певних відомих архітектурних пам'яток, вводить у свої тексти «для полноты рассказа», як пише сам автор. «Словом, все есть, что нужно для самой полной романтической картины, разумеется, под пером какого □нибудь Скотта Вальтера или ему подобного spisателя природы. А я ... по причине нищеты моего воображения (откровенно говоря), не беруся за такое дело, да у меня, признаться, и речь не к тому идет. А то я только так, для полноты рассказа, заговорил о развалинах Самойловичевого памятника» [33, 197]. Така преамбула про завдання письменника містилася перед описом монастиря, зведеного Самойловичем: «... узнал, что монастырь, воздвигнут коштом и працею несчастного гетмана Самойловича в 1664 году, о чем свидетельствует портрет его jako ктитора, написанный на стене внутри главной церкви» [33, 198].

Одне з чільних місць серед персонажів, що мали безпосередній вплив на формування характерів близнят у повісті Тараса Шевченка, належить Івану Котляревському, якого ми бачимо як «автора славнозвісної пародії, що любив усе благородне, в якому б образі воно не виявлялось» [32, 357]. Ця історична постать вималювана автором із повагою та любов'ю: «Коло воріт зустрів його високий худорлявий дідок у білому полотняному халаті і в простому селянському солом'яному брилі» [32, 354].

Іван Котляревський зображений мудрим і благородним вчителем, який веде скромне існування в будиночку, що

«споруджений рабом божим N. Року божого 1710» [32, 354], але, попри це, здатен оцінити благородство душі й підтримати прагнення до науки.

Наратив повістей Тараса Шевченка, зокрема, «Художник», на думку О. Єременко, дзеркального типу: «центральный персонаж є — другим Я! автора, а наратор — певною мірою збірним образом із перетбурзьких друзів і знайомих Шевченка, переважно подібним до І. Сошенка» [10, 231–232]. Простір тексту завдяки особливостям наративу поширюється далеко за місце, де відбувається безпосередньо дія твору. Простір Петербурга, де молодий художник опановує секрети мистецтва, взаємодіє із уявним простором Риму, простором художніх полотен. В окремих епізодах біографія історичних осіб відтворена фрагментарно. Так король Карл XII згадується автором принагідно при описі назв козацьких могил, а саме, стосовно назви «Королеві могили»: «Последние, бать может, окопы Карла XII, потому что он в этих местах когда-то шлялся с своими синемафтанными шведами» [33, 58]. Розумовські також згадуються у творах Тараса Шевченка: Наталя Розумовська [33, 172–173], Кирило Розумовський [33, 134]. Як правило, ці згадки покликані підкреслити різні вагомі справи таких осіб, — так автор описує церкви, замки як частину біографії тієї чи іншої відомої людини.

Історія постає у тексті Тараса Шевченка не як події, що відбувалися колись давно, із людьми, що пішли в небуття. Завдяки змішуванню часових і просторових пластів у повістях, письменник досягає наближення, унаочнення історичних епізодів минулого, робить історичних діячів учасниками подій буденних, а головних героїв проводить через уславлені місця, вводить свого читача разом з ними до соборів і храмів, змушує перейнятися славою минувшини, зокрема, барокової епохи. Погляд у минуле письменник зосереджує, насамперед, на персоналіях історичних діячів, митців, літературних та архітектурних пам'ятках, надаючи тим самим своєрідного характеру книжності своїм повістям. Барокова епоха постає органічною частиною хронотопу повістей Тараса Шевченка. Біографії людей подаються по-різному: деякі з них виступають співучасниками подій, які відбуваються з головними героями, інші зустрічаються в окремих епізодах твору. Здебільшого автор вводить історичних осіб у традиційному ключі, відтворюючи загальновідомі, чи навіть легендарні факти їх життя. Авторське бачення біографії митців впливає на міфологізацію образів реальних особистостей у художньому тексті.

Література

1. Барабаш Ю.Я. «Знаю человека...» Григорий Сковорода: Поэзия. Философия. Жизнь. Москва: Худ. лит., 1989. 335 с.
2. Боронь О. Поетика простору в творчості Тараса Шевченка. Київ: Агентство «Україна», 2005 149 с.
3. Гетьман С. Традиції англійського роману виховання у прозі Т. Шевченка. *Слово і Час*. 2003. № 7. С. 14–21.
4. Гудзь О. Творчість Шевченка і стильова система бароко: ідеологічний та міфологічний рівні. *Інтеграція позитиву в творчості Шевченка (аспекти символу, аксіології, онтології, міфу, психології і стилю)*. Київ: «Альтерпрес», 2002. С. 174–228.
5. Данилевский Г.П. Григорий Савич Сковорода. *Данилевский Г.П. Украинская старина. Материалы для истории украинской литературы и народного образования*. Харьков: Издательство Заленского и Любарского, 1866. С. 1–96.
6. Даниліна О.В. Еволюція образу гетьмана Івана Мазепи в українській і зарубіжній літературі XVII–XX століть. Мелітополь, 2009. 140 с.
7. Демчук Н. Пейзаж у прозі Тараса Шевченка: (мікропоетика опису в системі екстервертного психологічного аналізу). Львів, 1999. 46 с.
8. Дзюба О. Образ Гетьманщини в культурі повсякдення в повісті Т. Шевченка «Близнецы». *Збірник праць Всеукраїнської XXXVII наукової шевченківської конференції (Черкаси, 22–24 квітня 2009 р.)* / [редкол. : В.Т. Поліщук (відп.ред.), М.Г. Жулинський та ін.]. Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю.А., 2009. С. 427–432.
9. Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці : [у 2-х т.]; упоряд. І.С. Романченко ; гол. ред. О.Є. Засенко. Київ: Наукова думка, 1970. Т. 2. 595 с.
10. Єременко О.В. Літературний образ у силовому полі синкретизму : на матеріалі української прози другої половини XIX–початку XX ст.). Київ: Вид. «Євшан-зілля», 2008. 320 с.
11. Зарва В. «Близнюки», «Художник» Т. Шевченка як версія просвітницького роману виховання. *Збірник праць Всеукраїнської XXXVII наукової шевченківської конференції (Черкаси, 22–24 квітня 2009 р.)* / [редкол. : В.Т. Поліщук (відп.ред.), М.Г. Жулинський та ін.]. Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю.А., 2009. – С. 63–71.
12. Коновалова М.М. Гетьман Іван Мазепа у фольклорі і літературі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Львів, 2001. 14 с.
13. Копистянська Н. Аспекти вивчення художнього часу в літературознавстві. *Радянське літературознавство*. 1988. № 6. С. 11–19.
14. Копистянська Н. Художній час як категорія порівняльної поетики *Слов'янські літератури*. Київ: Наук. думка, 1993. С. 184–200.
15. Криса Б. Тарас Шевченко і тотожність української літературної традиції. *Вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. число 41. 2009. С. 9–10.
16. Куліш-критик (Принцип етнографічної точності). Подав Іван Теліга. Україна / під ред. акад. М. Грушевського. 1929. Липень-серпень. С. 87–102.
17. Лотман Ю.М. Семиосфера. С.-Петербург : «Искусство-СПБ», 2000. 704 с.

18. Малинська Н.А. Героїчне у фольклорі та літературі. Дискурс канону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. філол. наук : спец. 10.01.07 «Фольклор», 10.01.01 «Українська література» . Київ, 2002. 35 с.
19. Наливайко Д. Стиль поезії Шевченка і його міжнаціональний контекст. *Наливайко Д.С. Компаративістика й історія літератури*. Харків: Акта, 2007. С. 235–273.
20. Новик О.П. Іван Леванда : Літературний портрет : монографія. Київ: Знання України, 2004. 180 с.
21. Павличко С. Український романтизм: тяглість наряду як естетичний тупик. *Павличко С. Теорія літератури*. Київ : Основи, 2002. С. 491–496.
22. Росовецький С. Агіографія християнська в літературній творчості Шевченка. *Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка / [Барабаш Ю., Боронь О., Дзюба І. та ін.]*. Київ : Наукова думка, 2008. С. 321–343.
23. Сидоренко О. Повість «Близнецы» в контексті духовних пошуків поета. *Слово і час*. 1991. № 12. С. 68–72.
24. Скільський Д. Проблема освітньо-виховного ідеалу в Шевченковій прозі. *Українська література в ЗОШ*. 2000. № 4. С. 15–18.
25. Скринник М. Наративні практики української ідентичності: Доба Романтизму : [монографія]. Львів : Каменяр, 2007. 367 с.
26. Смілянська В. Шевченкові повісті: український гумор у російському тексті. *Слово і час*. 2003. № 3. С. 18–23.
27. Ушкалов Л. Барокві джерела нового українського письменства. *Ушкалов Л. Есеї про українське барокко*. Київ: Факт – Наш час, 2006. С. 162–212.
28. Ушкалов Л.В. Бароко та творчість Шевченка. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах*. 1999. № 1. С. 51–56.
29. Ушкалов Л.В. З історії української літератури XVII–XVIII століть. Харків: Харківська шк., 1999. 216 с.
30. Ушкалов Леонід. Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду. Харків : «Акта», 2001. 221 с.
31. Шевченківський словник: [у 2-х т.]. Т. 1. (А–Мол.). Київ: Головна редакція української радянської енциклопедії, 1978. 415 с.
32. Шевченко Т. Близнята. *Шевченко Т.Г. Повісті*. Київ, 1964. С. 321–437.
33. Шевченко Т. Твори в 5-ти томах. Т. 3. Драматичні твори. Повісті. Київ: Дніпро, 1997. Т. 3. 415 с.

2.1.6. Творчість Лесі Українки та романтизм: аспекти взаємодії

Вітчизняні літературознавці характеризують поняття романтизму як стилю певної доби – першої половини XIX століття. «Романтика» виступає і як узагальнене поняття, що часто використовується при характеристиці творчості письменників різних епох. Проте поняттям «романтизм» подекуди позначають явища подібні до романтизму, але такі, що з'явилися уже в подальших епохах. В ракурсі цієї проблеми термінологічної невідповідності поняття «романтизм» стосовно письменників різних епох, спробуймо розглянути співвіднесеність творчості Лесі Українки і романтизму.

Ольга Камінчук у праці «Поетика української романтичної лірики (Проблеми просторової організації поетичного тексту)» пише, що «романтизм є не тільки одним з оновоположних художніх напрямів української літератури XIX ст., а й засвідчує світобачення, характерне для української духовної культури, визначає ментальні особливості української нації» [1, 4]. Акцентуючи, що романтична світоглядна орієнтація української духовної культури є важливим чинником широких хронологічних меж функціонування романтизму в українській літературі, авторка залучає як матеріал дослідження твори письменників 20–60-х років XIX ст. – «періоду панування романтичного світосприйняття в українській художній думці» [1, 10], а також зразки української романтичної лірики 70-х років XIX і початку XX ст. («пізня лірика Я. Щоголева, П. Куліша та Ю. Федьковича, окремі поезії О. Кониського, ранні вірші М. Старицького, романтична лірика К. Білиловського, Б. Грінченка, Олени Пчілки, ранні поезії Лесі Українки, лірика Т. Романченка») [1, 10]. Дослідниця таким чином відносить ранню творчість Лесі Українки до романтизму, хоча й зауважує перед тим, що світоглядною переакцентацією романтизму на сутнісні, філософські проблеми людського буття XIX – початку XX ст. є неоромантизм [1, 5].

Проблема стильової приналежності творів Лесі Українки розглядалася у працях багатьох науковців, вже починаючи з 20-х років XX століття. Як слушно зауважує Л.Скупейко щодо намагання маркувати твори письменниці, зокрема «Лісову пісню», сукупністю тих чи інших естетичних або філософських термінів: «Такий еклектизм не мав (і не має) перспектив ні в теоретико-методологічному, ні у практичному (історико-літературному) плані. Але зрозуміти й пояснити його можна: вживання понять «романтизм», «символізм», «неоромантизм» тощо, які дослідника (і читача) 1920-х років ще не несли певну науково-пізнавальну інформацію, відображало щирі прагнення якомога повніше означити особливості своєрідного художнього явища» [6, 20]. Понад те, писали про романтичну традицію в її новалісівському варіанті, а серед пізніших дослідників слід

виокремити працю М. Ласло-Куцюк «Леся Українка і Гергарт Гауптман» [2].

Функціонування стилів у різні епохи посутньо відрізняється, оскільки відрізняється світогляд людей і суспільні обставини життя. Тож можна говорити про елементи традиції певного стилю попередньої епохи у творчості того чи іншого письменника, про типологічні збіги, але вочевидь не слід ототожнювати стилі, які функціонують віддалено у часі. Кожна епоха вносить щось оригінальне, оскільки саме такі новаторські риси надають літературі колориту епохи. Юрій Шерех подає власне бачення причин новаторства: «Бачення світу змінюється, і змінюється наше бачення пізнати світ і відбити його. Воно ніколи не буде адекватне, але в натурі людини і в натурі мистецтва – бажання йти так глибоко, як тільки можна. Це є друга причина новаторства, і це тому всяка історія літератури складається з безперестанних хвиль новаторства, що набігають на старе і його змивають» [10, 464]. При цьому автор зауважує, що хвилі новаторства змивають старе не начисто, а вбираючи його в себе.

Стосовно неоромантизму вчені часто говорять про прагнення письменників-неоромантиків створити щось відмінне від старих традицій, модерне, проте зауважують, що появі неоромантизму також сприяв «цілий комплекс чинників: продуктивні сентиментально-романтичні традиції письменників-попередників, розвиток психолого-філософських наук, спрямованих на виявлення внутрішньої суті людини, нарешті, суттєве зміщення у художньому творі проекції в бік окремого персонажа, героя-одинака, одержимого благородною ідеєю романтичних устремлінь» [9, 17]. У статті «Найновіша суспільна драма» Леся Українка пише: «Старий романтизм прагнув вивільнити особистість, – але тільки виняткову, героїчну, – від натовпу; натуралізм вважав її безнадійно підпорядкованою натовпу, що керується законами необхідності і тими, хто найкраще вміє досягти користь із цього закону, тобто знову ж таки натовпом...; неоромантизм прагне вивільнити особистість у самому натовпі, розширити її права, дати їй можливість знаходити собі подібних, якщо вона виняткова і при тому активна, дати їй можливість вивисувати до свого рівня інших, а не понижуватися до їх рівня, не бути в альтернативі вічного морального усамітнення або моральної казарми» [8, 236–237]. У іншій статті "Малорусские писатели на Буковине" [7] письменниця, аналізуючи творчість Ольги Кобилянської, намагається схарактеризувати сутність українського неоромантизму, виокремлюючи такі риси цього явища як протест особистості проти середовища та пориви "ins Blau".

Як зауважує С. Хороб, «Леся Українка спиралась на традиції українського письменства (класичного романтизму, психологічного реалізму, метафізичного символізму), на тодішні нові тенденції розвитку

літератури і мистецтва, звертаючи увагу на національні особливості українського неоромантичного типу художнього мислення» [9, 21].

Неоромантизм, як і класичний романтизм, спирався на принцип героїзму, на героїчну особистість та попри це героїчна особистість у Лесі наповнюється новим змістом. Слушною тут видається думка О. Онуфрієнко: «Якщо у Т. Шевченка, П. Куліша, М. Костомарова героїчні риси притаманні особистості з високим соціальним статусом, - політичним та державним діячам, то у Лесі Українки соціальне нівелюється, а героїка, подвижництво є вже способом життя, світобаченням, що руйнує стандартизуючу, омасовляючу буденну свідомість. У Лесиному неоромантизмі виразилась національна ментальність. Тому в усій її творчості домінує співвідношення романтичного героїзму та тверезого прагматизму, їх взаємодія і протистояння» [5, 14]. Понад те, як вважає М. Моклиця, неоромантизм Лесі Українки – це «сюрреалізм», характерний для зовсім іншої епохи, або романтизм, який «перехворів реалізмом» [3, 25]. Символізм письменниці вчена називає заземленим романтизмом без зайвого флеру і наївного мрійництва.

Слушною видається і думка Д.С. Наливайка: «Майже повсюдно «ранній модернізм» ішов від романтичних течій, але від тих, які свого часу не набули розвитку в українській літературі, – від романтизму філософського, байронічного, гротескно-фантастичного тощо» [4, 48]. Тож рання творчість Лесі Українки можливо також заповнювала ті ніші, які були недостатньо заповненими безпосередньо в епоху романтизму. (Згадаймо розвідку Ю. Шереха про романтизм «загальниковий і суб'єктивний», один із яких не набув належного розвитку в українській літературі [10, 45]).

Отже, творчість Лесі Українки містить багато перегуків із вітчизняним романтизмом та романтизмом зарубіжного письменства. Закономірним це є і з огляду на теорію культурних хвиль Д. Чижевського, і завдяки інтересу письменниці до творчості романтиків. Проте недоречно говорити про творчість Лесі Українки як про таку що представляє романтизм, оскільки самою авторкою означена її приналежність до неоромантизму.

Список використаної літератури

1. Камінчук О. Поетика української романтичної лірики (Проблеми просторової організації поетичного тексту). Київ: ТОВ «ЛДЛ», 1998. 160 с.
2. Ласло-Куцук М. Леся Українка і Гергарт Гауптман. *Велика традиція: Українська класична література в порівняльному висвітленні*. Бухарест: Критеріон, 1979. С. 236–258.
3. Леся Українка і сучасність. Луцьк: «Вид-во Волинська обласна друкарня», 2003. 444 с.
4. Наливайко Д. Про співвідношення «декадансу», «модернізму», «авангардизму»// *Слово і час*. 1997. №11–12. С. 44–48.

5. Онуфрієнко О.П. Дискурс національної ідентичності у творчому надбанні Лесі Українки. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01; Дніпропетр. держ. ун-т. Дніпропетровськ, 2000. 19 с.
6. Скупейко Л.І. Міфопоетика «Лісової пісні» Лесі Українки. Київ: «Фенікс», 2006. 416 с.
7. Українка Леся. Малорусские писатели на Буковине. *Леся Українка. Зібрання творів. У 12 томах.* Київ: Наукова думка. Т.8. 1977. С. 62–75.
8. Українка Леся. Новейшая общественная драма. *Леся Українка. Зібрання творів. У 12 томах.* Київ: Наукова думка. Т. 8. 1977. С. 229–252.
9. Хороб С.І. Українська драматургія кінця XIX–початку XX століття в системі модерністського художнього мислення: Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.01.; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Львів., 2002. 45 с.
10. Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. Київ: Дніпро, 1993. 590 с.

2.1.7. Творчість українських романтиків у дослідженнях Юрія Шевельова

У працях багатьох вчених, що potwierджують значущість літературно-критичних розвідок Юрія Шевельова, розглядався науковий доробок дослідника в галузі літературознавства [Див. про це, зокрема: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10 та ін.]. Наразі потребують окремого висвітлення розвідки Юрія Шереха про романтизм. Питання «романтизм» і «романтичне» посідають одне з чільних місць у працях Юрія Шереха. Розглянемо, що ж саме розуміє вчений під цими поняттями і як втілює своє розуміння, аналізуючи твори письменників різних епох.

Л. Ушкалов наголошує, що Юрій Шерех переймається щонайрізноманітнішими питаннями: розмірковує, зокрема, про епістемологічні засади українського літературознавства («На риштованнях історії літератури»), про поезію Лазаря Барановича як свічадо химерних зламів, що відбулися в душі української людини під добу «великої Руїни» («Меч, труби, люття»), про стосунки нашого письменства до московського впродовж XVII–XVIII століть («Москва, Маросейка»), про єство сковородинського літературного стилю («Прологомена до вивчення мови та стилю Г. Сковороди»), про епістолярій Панька Куліша («Кулішеві листи і Куліш у листах»), філософію Франкової поеми «Мойсей» («Другий “Заповіт” української літератури»), драматургію Лесі Українки («Театр Лесі Українки чи Леся Українка в театрі?»), про тожсамість підставових ідей «Народного Малахія» Миколи Куліша та «Божевільної з Шайо» Жана Жіроду як свідчення європейськості української літератури («Зустрічі з Заходом»), про лірику Тодося Осьмачки, екзистенціалістську за духом та сюрреалістичну за формою («Незустрічаний друг»), про тонку інтелектуальну гру в романі В. Домонтовича «Доктор Серафікус» («Не для дітей»), про «Щоденник» Аркадія Любченка («Так було, чи так мало бути?»), герметичну поезію Олега Зуєвського («Велика стаття про малий вірш») тощо [8, 206].

У статті «Критика Юрія Шереха як літературознавчий феномен» М. Ільницький згадує, що М. Павлишин, характеризуючи культурологію Юрія Шереха, виводить її з кантівської опозиції між розумом і інстинктом, дорослістю й дитинністю і стверджує домінанту розуму, дорослості [5, 109]. При цьому М. Павлишин, розшифровуючи Шерехову метафору "не для дітей", трактує її як образний інваріант тези Іммануїла Канта про вихід людства з періоду накиненої на себе незрілості. М. Ільницький наголошує на такій деталі: «збірка "Не для дітей", назву якої М. Павлишин обирає для означення природи Шерехової критики, містить переважно статті періоду МУРу, який сам Шерех назвав романтичним. А романтизм, як знаємо, ґрунтується на поєднанні розумового й інтуїтивного начал, у кожному разі не вміщується у рамках раціоналістичного мислення. Далеко не всі твори,

схвально оцінювані тоді Шерехом, можна назвати зрілими, зокрема в плані переваги розуму над інстинктом, як, зрештою, і весь тодішній період розвитку української літератури в умовах еміграції, що зовсім не знецінює її вартості» [5, 109].

Найбільшим романтизмом і найважчим прощанням для Юрія Шереха, на думку М.Ільницького, був МУР (Мистецький український рух). Таку тезу вчений потверджує заувагою самого автора при поясненні мотивів вміщення у тритомнику статей мурівського періоду: "Не місце тут на докладну самоаналізу, залишимо це теперішнім критикам й майбутнім кандидатам наук. Тільки більш-менш випадкові, вирвані з контексту приклади: автор перейшов через дитячу хворобу донцовізму і, здається, трохи порозумнішав; він виплекав у собі трохи, критичнішу чи обережнішу настанову супроти назверх патріотичної гасловості (на зразок гасла "національно-органічного стилю" в літературі, політиці і житті, і так далі). Знову ж і тут нам допоможуть прийдешні пророки філологічних наук. [...] Звісно, з чужих помилок ніхто не навчився розумнішої поведінки чи мислення. Але, якщо автор справді чогось навчився в своєму житті, у чому-небудь порозумнішав, нехай буде видно не тільки мету, а й шлях до неї" [Цит. за: 5, 111].

Ольга Волосова у дисертаційному дослідженні «Юрій Шерех (Шевельов) як літературний критик» [1] виокремлює підрозділ, присвячений розгляду особливостей стилю Юрія Шевельова-критика, – «Особливості та завдання літературної критики в концепції Ю.Шереха». Таке структурування роботи дослідниця пов'язує з необхідністю з'ясування позиції критика як літературознавця. Розгляд праці «Два стилі літературної критики» потрактовує міркування Юрія Шереха про два типи критики, представлені в літературному процесі, – «критика нагляду» і «критика вгляду». Слушними видаються міркування О. Волосової щодо співвіднесеності праць самого автора із «критикою вгляду», яка керується принципами: авторський задум та особливості мистецького розвитку, вивчає внутрішню суть та якості літератури. Разом із цим вочевидь зауваження про те, що Шерехове тлумачення інтерпретації, якою займається критика й кожен окремих читач, відповідає засадам феноменологічного методу та рецептивної естетики, видається дещо категоричним, оскільки сама ж Волосова у четвертому розділі дисертації «Критика як гра: до питання про стиль Ю. Шевельова (Ю.Шереха)» інтерпретує ту ж саму статтю вченого дещо ширше.

Романтизм є стилем новаторським по відношенню до попередньої епохи як і згодом модернізм стосовно реалізму (згадаймо праці Вельфліна, Дмитра Чижевського про хвилеподібність розвитку мистецтва, теорію «культурно-історичних хвиль», що це потверджують). Виділяючи чинники, які підштовхують нові покоління письменників до новаторства,

Юрій Шерех називає зокрема дві головні причини. Першою, на думку вченого, є прагнення до ускладнення того, що вже стало звичним, мистецтво-гра. Друга причина – бажання реалізму. «Слова так само, як фарби в малярстві, так само, як будь-який матеріал у будь-якому мистецтві, ніколи не можуть відбити повноти життя. ...Але в кожному мистецтві є туга за тим, щоб цю повноту життя відбити. І саме з цієї туги виникає конечність шукати нових засобів, тих, що їх не було» [11, 463]. Як наслідок таких тез подається концепція бачення дослідником романтизму: «...романтизм був ніщо інше, як нове шукання реалізму. Література перед романтизмом не знала, наприклад, світу снів і видив. Романтизм уважав, що це є вищий реалізм, ніж описувати пласку видиму реальність. Що це сягає глибше в людську душу і в істоту світу» [11, 463]. Можемо, звісно ж, подискутувати з тезою, оскільки світ снів і видив був поширеним у літературі давно, зокрема, і в не дуже віддаленому від романтиків у часі бароковому письменстві. Друга частина цитованої тези є вдалою щодо української літератури з її налаштованістю останньої на духовність, кордоцентризм та закоріненість у бароко.

Вже згадувана теорія Дмитра Чижевського знаходить продовження у висловлюваннях Юрія Шереха, який подає власне бачення причин новаторства: «Бачення світу змінюється, і змінюється наше бачення пізнати світ і відбити його. Воно ніколи не буде адекватне, але в натурі людини і в натурі мистецтва – бажання йти так глибоко, як тільки можна. Це є друга причина новаторства, і це тому всяка історія літератури складається з безперестанних хвиль новаторства, що набігають на старе і його змивають» [11, 464]. При цьому автор зауважує, що хвилі новаторства змивають старе не начисто, а вбираючи його в себе. Як приклад, Ю.Шерех зіставляє вірші поетів різних віддалених епох, – Левка Боровиковського та Ігоря Тарнавського, як твори-репрезентанти стилів, один із яких «виріс на тому, що писали романтики, виріс із заперечення і з засвоєння цього – і з заперечення «народництва» в поезії» [11, 464].

Сюди ж можна віднести і порівняння критиком віршів Василя Стуса і Тараса Шевченка. Юрій Шерех зауважує зокрема, що «Стусові образи України – могили тужать, і «Дніпро далекий в низькі басы всилає хлюпіт свій» – несуть у собі весь комплекс Шевченкової козачої романтичної лірики, хоч у Стуса тут нема й згадки про козаків» [11, 260]. Понад те, дослідник прокладає місточок значно далі – аж у барокову епоху: «Частіше Україна – конденсація історії, загальна концепція якої іде від «Історії Русів», наймовірніше, через поезію Шевченка: козацька романтика, козацька героїка, чумаки, самі постаті Шевченка й Максимовича» [11, 241].

Потверджуючи ставлення до критики як гри, автор називає свою розвідку про Миколу Петренка і Тараса Шевченка «Інший романтик,

інший романтизм». Вчений виокремлює два струмені романтизму «загальниковий» і «суб'єктивний» і в такому аспекті розглядає творчість Петренка і Шевченка. При цьому посиляється на висловлювання Шамрая про місце Петренка в розвитку української поезії: «Невеличка його літературна продукція цікава для нас тим, що він чи не перший з харківських поетів перейшов від баладних і пісенних форм до рефлексивної, психологічної лірики, що так розвинулась у романтичних традиціях інших літератур у зв'язку з байронічною традицією. Таким чином, Петренко ніби виявляє нову фазу в розвитку української романтики, перейшовши від епічних народних форм до романсу, елегії, медитації та ін..» [цит. за: 11, 45].

Пишучи про «загальниковий» романтизм, Ю. Шерех наголошує, що на Заході це явище було нормальним переходом «від «загальникового» самою своєю суттю класицизму до романтизму (як «конкретний» романтизм був нормальним переходом до натуралізму-реалізму)» [11, 45]. Аналізуючи український варіант «загальникового» романтизму, вчений наводить думку Д. Чижевського, що в українській літературі класицизм розвивався без високих жанрів і тому тут «загальниковий» романтизм не продовжував класицизм, а заперечував його, вважає Ю. Шерех. Тезу М. Зерова, який відзначив як одну з особливостей українського літературного процесу хронічне відставання розвитку нових стилів у часі і співіснування у часі ж таки старих і нових, здавалося б, несполучних стилів, Ю. Шерех поширює. Вчений зауважує, що бувало й так, що «новий стиль діставав місію виконати те, чого через недорозвиненість його попередник не зміг виконати». [11, 46]. З цього всього критик робить висновок стосовно функцій українського романтизму і «загальникового» зокрема.

Досліджуючи творчість романтика Пантелеймона Куліша, Ю. Шерех у статті «Кулішеві листи і Куліш у листах» використовує тло епістолярної спадщини письменника задля поглибленого прочитання і переосмислення його художньої спадщини. Пантелеймон Куліш постає в неочікуваному ракурсі послідовного критика козаччини як історичного та соціального феномену, вже починаючи з ранньої творчості. Загальноприйнятою у вітчизняному літературознавстві була думка про еволюцію поглядів на козаччину від романтичної героїзації до ідеї про її варварський характер, а Ю. Шевельов намагається це переглянути, спираючись на листування Пантелеймона Куліша [див про це: 1, 8].

Доречним видається акцентування критиком на тому, що Куліш вірив у чудо. Будучи віруючою людиною, письменник не міг вважати інакше, тому закономірною є наведена Ю. Шерехом у розвідці цитата з листа до Костомарова (11 вересня 1846 року): «Буде, може, час, коли від одного звука труб її [поезії української] впадуть мури й твердині, для руйнування яких Ви вважаєте за потрібну зброю; буде час і царів-поетів, які

підпорядковують своїй божественній могутності; буде час і здвиженню храму, в якому вклоняться й чужі народи... Ніби чудес Божих є правила!» [цит. за: 11, 91]. Виникає відчуття наближення до іншої риторичної традиції барокового письменства, яка звучить у цих рядках, і яку, попри своє пізніше відсікання від «апостолів польщизни» Лазаря Барановича та Петра Могили, тут наслідує автор листа (згадаймо принагідно, хоча б «Труби словес проповідних», «Меч духовний» та інші барокові тексти).

Досліджує Ю. Шерех і ставлення письменника до «польщизни» в різні роки, зауважує, що листи Пантелеймона Куліша посутньо відрізняються від епістолярію інших сучасників: «Темперамент і думка Кулішеві, природно, не вкладалися ні в стилізовану псевдомужицьку оповідь листів Квітки чи Кухаренка, ні в щоденну побутову балачку листів Марка Вовчка. Вони вимагали нового, високого стилю. Його головним засобом стали церковнослов'янізми (так само, як у поезії, в критичній, науковій, а почасти й художній прозі Куліша)» [11, 48]. Стиль листів Пантелеймона Куліша настільки далекий від сухої канцелярщини, що Ю. Шерех пише, що «більшість із них [листів] читається як першорядна проза навіть тоді, коли читача мало цікавить особа автора» [11, 59]. Слідом за Іваном Франком критик пише про «якийсь своєрідний тихий пафос, якийсь розмірений широкий подих у власних творах і в перекладах сього автора, щось, мов широкі, могутні рухи великого корабля на великій ріці» [11, 59].

Оригінальною є розвідка Ю. Шереха і в тому, що розглядаючи епістолярій письменника, автор розглядає портрети-образи адресатів та знайомих письменника, про яких йдеться у листах, образ головного персонажа, – самого Панька Олельковича Куліша. Критик показує риси художності, які і в листи привносить письменник, з'ясовує почуття і прагнення романтика, пишучи про коло людей, які оточували. Окремо зупиняється Юрій Шевельов на постаті «пізнього» Куліша, який постає у листах як образ, «точніше два образи Куліша – муж і стара людина, як у двох частинах «Фауста», зрештою образ кожної людини, що дожила старечого віку, але тим своєрідно кулішівський, що праця не переривалася тут при переході грані двох віків» [11, 67].

Романи Пантелеймона Куліша і його політичні переконання, критика творів сучасниками і нащадками, трагічні злами і віра, філософія і релігія, – все це синтезовано дослідником із єдиною метою: показати особистість письменника якомога правдивіше. На думку Юрія Шевельова, спадщина митця не може бути осмисленою без врахування того, що Пантелеймон Куліш мав свою місію, у яку свято вірив, мав свою релігію, Кулішевою, якою дослідник називає віру в слово. Для своєї релігії письменник був «її будівничим, речником і пророком» [11, 91]. Говорячи, що при поділі людей на симпатичних і несимпатичних Куліш належатиме радше до других, критик пише: «Бачимо живу людину в її злетах і падіннях, в її грі і

в її справдешньому. І, зрештою, бачимо віру, а це не так часто трапляється. Тут, у своїй вірі, Куліш *знаходить* свій синтез. І в листах, може, частіше, ніж деінде» [11, 96].

Низка праць Юрія Шевельова розкриває різні аспекти життя і творчості Тараса Шевченка, зокрема й через призму зіставлення митця з Миколою Ге у праці «Микола Ге і Тарас Шевченко: Мистець у відмінному контексті». Серед знайомих Ге Ю. Шерех виокремлює кількох українських романтиків, передусім, Миколу Костомарова. Критик детально вивчає спадщину Миколи Ге і Тараса Шевченка, їх погляди та співзвучність мотивів і образів. При зіставленні творів Тараса Шевченка й Івана Франка, Юрій Шерех пише про існування традиції в світогляді, і в змісті творів Франка. Понад те, критик говорить про використання «романтично-модерністичної техніки» у текстах останнього, пише, що «Шевченкова традиція для Франка була, між іншим, у тому, щоб література була подвиг, пророцтво, візія і клич» [11, 219]. Таким чином іще раз potwierджується думка про тяглість українського літературного процесу.

Іще один із аспектів літературного процесу, який постає у дослідженнях Юрія Шереха як романтичний, – це переклади-переспіви чужомовних творів в українському просторі. Пишучи про Оксану Лятуринську, вчений підсумовує: «Загалом – не зазнайомлення читачів з чужими світами, а включення іншомовних творів у свій світ, – настанова, мабуть характеристична для Лятуринської взагалі, з її уявою мистецтва як особистої й національної Мрії-візії. Настанова романтична й постромантична» [11, 182].

Вчений говорив у своєму виступі на симпозіумі «Традиція і новаторство» (26-27 грудня 1954 року, Нью-Йорк), що «історію літератури можна сформулювати як прекрасну повторюваність неповторного. Але, якщо хочете, можна її сформулювати, помінявши місцями слова, як прекрасну, з одного боку, повторність неповторності, з другого боку, неповторність повторності. В обох випадках вона прекрасна. Звичайно, якщо ми її такою зробимо» [11, 465]. Тож Юрій Шевельов, виступаючи у ролі літературознавця, вочевидь намагався показати замальовки «прекрасної неповторюваності неповторного», обираючи за матерію для своїх текстів постаті і твори, що репрезентували багатогранність літературного процесу, а надто, коли йшлося про романтизм і романтичне. Понад те, вчений втілював свою думку, що сучасний дослідник літератури має бути ще й археологом, виставляючи перед очі свої читачів забуті імена та невідомі грані знаних талантів. Прочитання багатьох аспектів відомих творів, епістолярію і біографій письменників Юрієм Шерехом постало неординарним явищем в історії української літературної критики, проте ще потребує додаткового переосмислення в контексті сьогоденних літературознавчих досліджень.

Література

1. Волосова Ольга Ігорівна. Юрій Шерех (Шевельов) як літературний критик: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. Харків, 2002. 18 с.
2. Волосова О. Критика як гра: до питання про стиль Ю. Шевельова. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства: Нова серія*. Харків, 1998. Т. 7. С. 75–94.
3. Гнатюк О. Юрій Шевельов – патріарх української літературної критики. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства: Нова серія*. Харків, 2004. Т. 10. С. 8–11.
4. Даниленко А., Соловей Е. Юрій Шевельов (Шерех): штрихи до портрета науковця. Юрій Володимирович Шевельов (Юрій Шерех). Матеріали до бібліографії / Упоряд. А. Даниленко і Л. Чабан. Нью-Йорк, 1998. С. 11–37.
5. Ільницький М. Критика Юрія Шереха як літературознавчий феномен. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Випуск 35: Літературознавство. Львів, 2004. С. 107–116.
6. Корогодський Р. Культурологія наступного тисячоліття // Корогодський Р. І дороги. І правди. І життя. Київ, 2002. С. 204–220.
7. Павлишин М. За культуру “не для дітей”. Літературна критика Юрія Шереха. *Сучасність*. 1995. Ч. 6. С. 150–157.
8. Ушкалов Л. Юрій Шерех. Історія української літератури «не для дітей». *Схід – Захід (історико-культурологічний збірник)*. Харків, 2001. Вип. 3. С. 204–212 або http://www.maidan.org.ua/history/kharkiv/yuri_sheveliov/Ushkalov_on_Sherekh.htm.
9. Фізер І. Юрій Шевельов як літературний критик. *Сучасність*. 1969. Ч. 2. С. 50–53.
10. Харчук Р. Юрій Шерех: література без політики. *Слово і час*. 1993. Ч. 9. С. 31–37.
11. Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. Київ: Дніпро, 1993. 590 с.

Список літератури з дисципліни

1. Айзеншток І. Українські поети-романтики. Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. / Упоряд., підгот текстів, біограф. довідки і приміт. С. Крижанівського; Вступ. ст. І. Айзенштока. Київ: Дніпро, 1968. С. 7–64.
2. Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка / упоряд. І. Франко ; [післямова і прим. М. Ільницького]. – репринт. вид. з дод. Київ: Веселка, 2005. 349,[1] с.
3. Арендаренко І. По дорозі й назустріч (англійська та українська романтичні поезії: порівняльна типологія і поетика). Київ: ПЦ «Фоліант», 2004. 216 с.
4. Арендаренко І. Порівняльно-генологічний аналіз літературних пісень англійських та українських поетів-романтиків. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Вип. 33. Львів, 2004. – Ч. 2: Теорія літератури та порівняльне Літературознавство. С. 206–213.
5. Ар-м. Обудник Галицької землі (104 роки від смерти Маркіяна Шашкевича). *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 151–153.
6. Баган О.Р. Естетика і поетика вісниківського неоромантизму. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Львів, 2002. 20 с.
7. Багрій Р. “Тарас Бульба”. *Багрій Р. Шлях сера Вальтера Скотта на Україну. Переклад з англійської*. Київ, 1993.
8. Барабанова О.А. Творчість Михайла Петренка в контексті української поезії 30 - 50-х років XIX століття: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01.; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. Харків, 2008. 19 с.
9. Барабаш Ю. Самотність Гоголя. *Сучасність*. 1995. №10.
10. Барабаш Ю. “Коли забуду тебе, Єрусалиме”. Бінарна опозиція “батьківщина – чужина” в Гоголя і Шевченка. *Сучасність*. 1998. №1
11. Баран Є. Історична повість М.Костомарова «Чернігівка». *Дивослово*. 1994. №5-6.
12. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. Москва: Художественная литература, 1975. 448 с.
13. Бердник О.С. “Історія Русовъ” як метатекст: Монографія. Донецьк: Видавництво Донецького національного університету, 2002. 176 с.
14. Береза Інна. Парадигма солярних образів в українській писемності і половини XIX століття. *ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ*. Серія філологія. 2004. Вип. 33. Ч. 2. С. 9–14.
15. Бернадська Н.І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : монографія. Київ: Академвидав, 2004. 368 с.
16. Білецький О. І. «Русалка Дністровая». *Русалка Дністрова (Фотокопія з видання 1837 р.) / вступ. ст. О. І. Білецького*. Київ : Держ. вид-во худ. літ., 1950. С. 3–28.
17. Білецький О. До розуміння творчості Я. Щоголева. *Білецький О.І. Зібрання праць у п'яти томах*. Т. 2. Українська література XIX – початку XX століття. Київ: Наукова думка, 1965. С. 565–578.
18. Блик О.І. Харківська школа романтиків у контексті європейського романтизму: національна парадигма світового явища [Електронний ресурс]. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. : Філологічні науки*. 2014. Вип. 3. С. 296-301.
19. Бовсунівська Т.В. Історія української естетики першої половини XIX століття. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2001. 344 с.

20. Бовсунівська Тетяна Володимирівна. Феномен українського романтизму: основні параметри каталогізації та ідентифікації [Текст] : дис... д-ра філол. наук: 10.01.06 ; 10.01.01; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 1998. 392 арк.
21. Бовсунівська Тетяна. Григорій Сковорода й український романтизм. *Літературознавство: Матеріали III конгресу Міжнародної асоціації україністів (Харків, 26 – 29 серпня 1996 р.)* / Відп. редактор О. Мишанич. Київ: АТ «ОБЕРЕГИ», 1996. С. 317–324.
22. Бовсунівська Т. Горгона з українським обличчям (Поетизація в «Енеїді» Івана Котляревського). *Дивослово*. 2000. № 12.
23. Бовсунівська Т. Молитва як літературний жанр. Роль Т.Шевченка в романтичному жанротворенні. *Дивослово*. 2003. №7. С. 3–8.
24. Бовсунівська Т. Онірична поетика “Дневника” Тараса Шевченка.. *Дивослово*. 2003. №3. С. 3–6.
25. Бовсунівська Т. Тема мовчазного пророка в українському романтизмі. *Дивослово*. 1997. № 3. С. 3–8
26. Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. Ч. 2: Ейдетика. Київ: Київський ін-т “Слов’янський ун-т”, 1998. 109 с.
27. Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. Ч.1: Етногенез і теогенез. Київ: Київський ін-т “Слов’янський ун-т”, 1997. 155 с.
28. Бовсунівська Т. Художня концепція жінки у творчості Тараса Шевченка. *Дивослово*. 1999. № 11.
29. Бовсунівська Т.В. Український романтизм: Теогонічна систематизація. Монографія. Тернопіль: «Крок», 2019. 213 с
30. Богданова І.Є. Стилїстика художнього простору у творчості харківських поетів-романтиків 20-40 років XIX столїття: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2002. 18 с.
31. Боева Л. Традиції українського барокко и «Энеида» Котляревського. *Літературознавство : матеріали IV конгресу Міжнародної асоціації україністів (Одеса, 26–29 серпня 1999 р.)* / [упор. і відп. ред. О. Мишанич]. Київ: Обереги, 2000. Кн. 1. С. 175–180.
32. Бойцун І. Драматургія першої половини XIX столїття: різні варіанти вирішення одного соціально-побутового конфлікту. *Донецький вісник НТШ. Т.5* / Відп. ред. В.Білецький. Донецьк: Східний видавничий дїм, 2004. С. 371-375
33. Бондар Л. Від романтизму до модернізму: "непричесані думки" професора Івана Денисюка [Електронний ресурс]. *Українське літературознавство*. 2012. Вип. 75. С. 127-136.
34. Бондар Л. Універсум «Причинної». *Слово і час*. 2005. № 3. С. 3–15.
35. Бондар М. Степан Руданський. *Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М.Яценка*. Київ: Либїдь, 1996.
36. Бондар М. Степан Руданський. *Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн. 2 / За ред. М. Яценка*. Київ: Либїдь, 1996.
37. Борзенко О. І. Поезія українського романтизму. *Поезія українського романтизму ; [укл. та передмова О. І. Борзенка]*. Київ: Елібре, 2008. С. 3–10.
38. Борзенко О.І. Сентиментальна «провінція» (Нова українська література на етапі становлення). Харків, 2006. 322 с.
39. Борзенко О. Авторство української «Енеїди» в аспекті духовних тенденцій доби та національної ментальності. *Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць* / [редкол.: А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]. Київ: Твїм інтер, 2001. Вип.9 :

- Матеріали Всеукр. наук.-теор. конф. «Українська література: духовність і ментальність» (19–20 жовтня 2001 р., Кривий Ріг). С. 206–270.
40. Боровиковський Л. Повне зібрання творів. Балади. Пісні. Думи. Байки й прибаютки. Приказки та загадки. Твори й переклади російською мовою. Листи. Впорядкування і примітки С.А. Крижанівського і П. Ротача, редактор С.А. Крижанівський. Київ: Наукова думка, 1967. 280 с.
 41. Бородінова М.В. «Код» Біблії в поезії М. Костомарова. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. 2008. № 1 (140) січень. С. 28–34.
 42. Боронь О.В. Поетика простору в творчості Тараса Шевченка: Автореф. дис. на здобуття н. ст. к. філол. н. : спец. 10.01.01 «Історія української літератури». Київ, 2004. 12с.
 43. Боронь О. «От мені приснилось...» просторова поетика сну у творчості Тараса Шевченка.. *Українська мова та література*. 2004. № 9 (361).С.14–17
 44. Боронь О. Поетика «снів» у творчості Тараса Шевченка. *Шевченкознавство: ретроспективи і перспективи. Зб. пр. Всеукр.36-ї наук. шевченківської конф.; Черкаси, 18-19 квіт., 2006 р./ редкол.: Смілянська В.Л. (відп. ред.) та ін.* Черкаси: Брама-Україна, 2007. С. 273–280.
 45. Брайко О. Дискурс естетичного світобачення у прозі Євгена Гребінки та проблеми символічної автобіографії. *Слово і час*.2004. № 10. С. 57–70.
 46. Брайко О. Екзистенціал бажання й дискурс культури в малій прозі Євгена Гребінки. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 31–45.
 47. Брацка Марія Валентинівна. Дискурс козацтва в поезії "української школи" польського романтизму [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 20 с.
 48. Брацка М.В. Дискурс козацтва в поезії "української школи" польського романтизму : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05. Київ, 2005. 20 с.
 49. Брацка, Марія Валентинівна. Дискурс козацтва в поезії "української школи" польського романтизму [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.01.05 / Брацка Марія Валентинівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2005. — 212 арк.
 50. Брок Пітер. Іван Вагилевич (1811–1866) та українська національна ідентичність. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступу Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 60–92.
 51. Вавжинська Ю.М. Тарас Шевченко і польський романтизм (топіка і символіка профетизму, лицарства, тиранії): дис. ... кандидата філол. наук: 10.01.05. Київ, 2006. 217 с.
 52. Вавжинська Юлія Миколаївна. Тарас Шевченко і польський романтизм (топіка і символіка профетизму, лицарства, тиранії) [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.01.05; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. Київ., 2006. 233 арк.
 53. Вавжинська Юлія Миколаївна. Тарас Шевченко і польський романтизм (топіка і символіка профетизму, лицарства, тиранії) [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05 ; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. - К., 2006. - 20 с.
 54. Гайдук С.С. Символ як художньо-естетична категорія романтизму [Електронний ресурс] *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство*. 2012. Вип. 3(1). С. 34-41.
 55. Ганюкова К. Феномен «божого чоловіка» (На матеріалі історичної повісті XIX – поч. XX ст.). *Література. Фольклор. Проблеми поетики* : зб. наук. праць / [редкол.:

- А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]. Київ: Твім інтер, 2001. Вип.9 : Матеріали Всеукр. наук.-теор. конф. «Українська література: духовність і ментальність (19–20 жовтня 2001 р., Кривий Ріг)». С. 185–192.*
56. Генік-Березовська З. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм/ Г.Сиваченко (пер. з чес.); М. Коцюбинська (вступ. ст.), Київський слов'янський університет. Інститут літератури ім.Тараса Шевченка НАН України. Київ: Гелікон, 2000. 368 с.
57. Генік-Березовська З. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм/ Г.Сиваченко (пер. з чес.); М. Коцюбинська (вступ. ст.), Київський слов'янський університет. Інститут літератури ім. Тараса Шевченка НАН України. Київ: Гелікон, 2000. 368 с.
58. Герасименко В.Я. Степан Руданський : Життя і творчість. Київ: Наукова думка, 1985. 180 с.
59. Германюк Максим, митрополит. Дві невмирущі ідеї о. Маркіяна Шашкевича. Маркіян *Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 169–175.
60. Гнатюк М. Олександр Афанасьєв-Чужбинський. *Афанасьєв-Чужбинський О. Поезії / [вст. ст. М.П. Гнатюка ; упор. текстів та прим. П.П. Ротача]*. Київ: Радянський письменник, 1972. С. 3–32.
61. Гнатюк Я.С. Український кордоцентризм: історико-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 “Історія філософії” Львів, 2005. 19 с.
62. Гнідан О.Д. Історія української літератури XIX – початку XX століття : практичні заняття. Київ: Вища школа, 1987. 160 с.
63. Головацький Я. Іван Котляревський. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія : у 2 кн. / [упоряд. П. Федченко, М. Павлюк, Т. Бовсунівська ; за ред. П. Федченка]. Київ: Либідь, 1996. Кн. 1. С. 164–167.
64. Головацький Я. Пам'ять Маркіяну-Руслану Шашкевичу. *Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 2 кн. Кн.1 / Упоряд. П. Федченко, М. Павлюк, Т. Бовсунівська; за ред. П. Федченка*. Київ: Либідь, 1996. С. 159-164.
65. Гончар О.Т. Проблеми історії та культури України в епістолярній спадщині М.І.Костомарова. Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю: 07.00.06 – Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Інститут історії України НАН України. Київ, 2008. 19 с.
66. Гординський С. Український романтизм і його зв'язки із Західним світом. *На переломі епох. Літературознавчі статті, огляди, есеї, рецензії, спогади; [упор., наук. ред., післямова Р. Лубківського]*. Львів : Світ, 2004. С. 121–129. (Ad Fontes До джерел).
67. Горинь В. На засадах романтизму (Про естетичну концепцію «Руської трійці»). *Радянське літературознавство*. 1987. № 1. С. 39– 46.
68. Горнятко-Шумилович А. «Чайковський» Євгена Гребінки як химерний роман. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Літературознавство*. Тернопіль : ТНПУ, 2009. Вип.: 29 : 36. наук. праць з нагоди 60-річчя доктора філологічних наук, професора Миколи Ткачука. С. 54–58.
69. Грабович Г. Гоголь і міф України. *Сучасність*. 1994. №9–10.
70. Грабович Г. Поет як міфотворець: Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. Київ: Критика, 1998. 206 с.

71. Грабович Г. Семантика котляревщини / Григорій Грабович./ *Сучасність*. 1995. № 5. С. 65–73.
72. Гречанюк С. Три дороги «Руської трійці» (До 150-річчя виходу «Русалки Дністрової»). *Українська мова і література в школі*. 1987. № 2. С. 3–10.
73. Гринів Є.А. Релігійно-світський етап національного Відродження «Руська Трійця». *Секуляризація духовного життя на Україні в епоху гуманізму та Реформації: зб. наук. праць / Відп. ред. Є.А. Гринів*. Київ.: Наукова думка, 1991. С. 238–244.
74. Грицай О. «Русалка Дністровая» в літературній і національній оцінці, написане в її століття (1837–1937). *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 258–262.
75. Гулевич Ліліанна Олексіївна. Микола Устиянович і його творчість у контексті літератури українського романтизму [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2008. 16 с
76. Гулевич Л. Бойківська тема у прозі М. Устияновича. *Слово і час*. 2006. № 9. С. 40–44.
77. Гулевич Л. Громадська та літературна діяльність М. Устияновича в оцінці І. Франка. *Франкознавчі студії / [ред. кол. : Є. Пишничий (гол. ред.) та ін.]*. Дрогобич : Коло, 2004. Вип. 3. С. 156–167.
78. Гулевич Л. Роматична символіка у творах М. Устияновича. *Верховина: зб. наук. праць на пошану професора Олекси Мишанича з нагоди його 70-річчя / Ред. кол.: М. Жулинський (голова) та ін.* Дрогобич: Коло, 2003. С. 86–93.
79. Гуляк А. Становлення українського історичного роману. Київ: Міжнар. фін. агенція, 1997. 293 с.
80. Гундорова Т. “Вечори на хуторі біля Диканьки”: диявольський контракт і культурна ініціація. *Гоголь М. Тарас Бульба*. Київ, 1998. С. 5–16
81. Гундрова Т. Перевернений Рим, або «Енеїда» Котляревського як національний наратив. *Сучасність*. 2000. № 4.
82. Деркач Б. Євген Гребінка. Київ : Наукова думка, 1974. 194 с.
83. Дзюба І. Мотив слави в Шевченковій поезії. *Студії з україністики. Випуск V. До 190-річчя з дня народження Тараса Шевченка*. Київ: МШУ НАНУ, 2004. С. 30-56.
84. Дзюба О. Образ Гетьманщини в культурі повсякдення в повісті Т. Шевченка «Близнець». *Збірник праць Всеукраїнської XXXVII наукової шевченківської конференції; Черкаси, 22-24 квітня 2009 р./ Редкол.: Поліщук В.Т. (відп.ред.), Жулинський М.Г. та ін.* Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю.А., 2009. С. 427–432.
85. Дзядевич Т.М. Формування національної ідентичності в літературі слов'янського романтизму: на матеріалі творчості Адама Міцкевича, Олександра Пушкіна та Тараса Шевченка. Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. Київ, 2004. Рукопис. 199 с.
86. Дзядевич Тетяна Миколаївна. Формування національної ідентичності в літературі слов'янського романтизму: на матеріалі творчості Адама Міцкевича, Олександра Пушкіна та Тараса Шевченка [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.01.05; Національний ун-т "Києво-Могилянська академія". Київ, 2004. 198 арк.
87. Дзядевич, Тетяна Миколаївна. Формування національної ідентичності в літературі: слов'янського романтизму: на матеріалі творчості Адама Міцкевича, Олександра Пушкіна та Тараса Шевченка [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05; Нац. акад. наук України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. - К., 2004. - 19 с.

88. Дудко В. Із коментаря до «Воспоминания о двух малярах» Миколи Костомарова. *Київська старовина*. 1999. №4.
89. Євшан М. Свято Маркіяна Шашкевича // Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / Упор. Н.Шумило. Київ.:Основи, 1998.
90. Єременко О.В. Літературний образ у силовому полі синкретизму: (на матеріалі укр.. прози другої половини XIX – початку XX ст.). Київ. : Вид. «Євшан-зілля», 2008. 320 с.
91. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ. : Феміна, 1995.
92. Жукова Н.А. Романтизм та неоромантизм в контексті елітарного [Електронний ресурс]. *Гуманітарний часопис*. 2008. № 3. С. 19-26.
93. Задорожна Л. Євген Гребінка: Літературна постать. Київ: Твім інтер, 2000. 160 с.
94. Задорожна Л. Символіка "Причинної" Т.Шевченка // Українська мова та література. 1997. №19.
95. Задорожна С. Т. Шевченко і М. Гоголь (до проблеми генези романтичного світовідчуття). *Тарас Шевченко і європейська культура: зб. праць Міжнародної XXXIII наук. шевченківської конференції (Черкаси, 20–22 квітня 1999 року) / Відп. ред. В.С. Бородин*. Київ– Черкаси, 2000. С. 173–178.
96. Закалюжний Л. «Драмована трилогія» Пантелеймона Куліша як спроба реконструкції жанру історичної драми-хроніки в українській літературі / Леонід Закалюжний. *Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська білоруська та російська літератури в європейському контексті: Зб. наук. праць. Вип..6: У 2-х ч. Ч.ІІ / Упоряд. Л.К.Оляндер*. Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2008. С. 193–198.
97. Закидальський Т. Поняття серця в українській філософській думці. *Філософська і соціологічна думка*. 1991. №8. С. 127–138.
98. Залеський Т. Маркіян Шашкевич – соборник. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 274–279.
99. Зборовська Н.В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури : монографія / Н.В. Зборовська. Київ: Академвидав, 2006. 504 с. (Монограф).
100. Зеров М. Твори : в 2 т. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / [упорядк. І. Кочура, Д. Павличка]. Київ: Дніпро, 1990. 601 с.
101. Зеров Микола. Українське письменство XIXст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2007. 568 с. (Cogito: навчальна класика).
102. Зеров М. «Непривітаний співець» (Я. Щоголів)». *Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті*. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2007. (Cogito: навчальна класика). С. 292–321.
103. Зеров М. «Непривітаний співець» (Я. Щоголів)». *Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті*. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2007. (Cogito: навчальна класика). С. 292–321.
104. Зеров М. Галицько-українське відродження. *Зеров М. Твори: В 2 т. – К.: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І.Кочура, Д. Павличка*. Київ: Дніпро, 1990. С. 129-135.
105. Зеров М. Поети «Основи». *Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І.Кочура, Д.Павличко*. Київ. : Дніпро, 1990.

106. Зеров М. Творчість Шевченка. "Кобзар". Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко. Київ: Дніпро, 1990.
107. Зеров М. Шевченкова творчість. "Кобзар", "Гайдамаки" // Зеров М. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упорядк. І. Кочура, Д. Павличко. Київ: Дніпро, 1990
108. Зленко Г. Ціна однієї помилки, або як ім'я Михайла Петренка стало псевдонімом Амвросія Метлинського // Слово і час. – 2000. – №2.
109. Зубков С. Євген Гребінка / С. Зубков // Гребінка Є. Твори : у 3 т. / Євген Гребінка ; [редкол. : С. Зубков (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 1 : Байки. Поезії. Оповідання. Повісті. – С. 5–39.
110. Іванова Н.І. Концепція життєтворчості в естетиці та поезії Олександра Довженка: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Н.І. Іванова ; Дніпропетр. держ. ун-т. — Д., 1999. — 17 с.
111. Івашків В.М. Українська романтична драма 30–80-х років XIX ст.; Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1990. 142, [1] с.
112. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.) : підручник / П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
113. Історія української літератури XIX ст. : у 3 кн. : навч. посіб. / [за ред. М. Яценка]. Київ: Либідь, 1995–1996. Кн. 1 : Перші десятиріччя XIX ст. 368 с.
114. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття : підручник / [за ред. О. Галича]. Київ: Шлях, 2005. 392 с.
115. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підручник / [за ред. М.Г. Жулинського]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 656 с.
116. Іщук А.О. Олекса Стороженко // Стороженко О. Твори: У 2 т. – Т.1. – К.: Держлітвидав України, 1957. – С. 5 – 26.
117. Кавун Лідія Іванівна. Літературне об'єднання ВАПЛІТЕ й художньо-естетичні шукання в українській прозі 20-х років XX століття [Текст] : автореф. дис. ... д-ра філол. наук. 10.01.01, 10.01.06 / Кавун Л. І. ; КНУ ім. Т. Шевченка. - К., 2007. - 36 с.
118. Кайдаш А. М. Ідіостиль Віктора Забіли в контексті міфологічної площини українського романтизму [Електронний ресурс] / А. М. Кайдаш // Література та культура Полісся. - 2009. - Вип. 47. - С. 79-85
119. Каленченко О. Ритуально-міфологічний підхід до інтерпретації поеми Т. Шевченка «Гайдамаки» // Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. – Вип. 8. – С. 81–84.
120. Камінчук О. Шевченко: реалістичний романтик чи романтичний реаліст? (Матеріали до уроків з теми: «Шевченко і романтична поезія») / Ольга Камінчук // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 1999. – №1. – С. 201–204.
121. Камінчук О. Поетика української романтичної лірики (Проблеми просторової організації поетичного тексту) / Ольга Камінчук. – Київ : ТОВ «ЛДЛ», 1998. – 160 с.
122. Качуровський І. Англійська балада як улюблений жанр романтиків // Дзвін. – 2000. – №7

123. Кейда Ф. «Знаю, за що гину і не жалію!..» (Постать гайдамацького полковника Івана Гонти в інтерпретації українських письменників) / Федір Кейда // Пам'ять століть. – 2000. – №. 3. – С. 115–129.
124. Кейда Ф. Дорогою зради і покарання (образ Сави Чалого в українській літературі) / Федір Кейда // Пам'ять століть. – 1999. – №. 6. – С. 54–69.
125. Кирилюк Євген Прохорович Український романтизм у типологічному зіставленні з літературами західно- і південнослов'янських народів (перша половина 19 століття). Доповідь на VII Міжнародному з'їзді славистів. Варшава, серпень 1973 р. – Київ, 1973. – 33 с.
126. Кирчів Р. Народна легенда і поема Івана Вагилевича «Мадей» // Народна творчість та етнографія. – 1992. – №1.
127. Киселівський В.Ю. До історії шашкевичевської доби / В.Ю. Киселівський // Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний. – Вінніпер : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. – С. 51–59.
128. Киченко О. Змістові функції міфопоетичних форм у літературному тексті (теоретичні підходи до проблеми реконструкції фольклорного прототипу у Гоголя і Шевченка) // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців: Літературознавство / Упоряд. і відп. ред. В.Антофійчук. – Чернівці: Рута, 2003. – Кн. 1. – С. 133–136.
129. Киченко О. Про своєрідність структурального аналізу ліро-епіки Шевченка (зі спостережень над художньою структурою балади «Причинна», поеми «Княжна») // Тарас Шевченко і європейська культура: зб. праць Міжнародної XXXIII наук. шевченківської конференції (Черкаси, 20–22 квітня 1999 року) / Відп. ред. В.С. Бородин. – К. – Черкаси, 2000. – С. 153–160
130. Кісіль І. «Другий видний талант старшої генерації» (Антін Могильницький в оцінці Івана Франка) / Інна Кісіль // Франкознавчі студії / [ред. кол. : Є. Пшеничний (гол. ред.) та ін.]. – Дрогобич : Коло, 2004. – Вип. 3. – С. 186–202.
131. Клочек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація: Посібник для вчителя. – К.: Освіта, 1998. – 238 с.
132. Клочек Г. Поетика візуальності Тараса Шевченка: монографія. Київ : Академвидав, 2013. 256 с. (Серія «Монограф»).
133. Ковалів Юрій Іванович. Романтична стильова течія в українській радянській поезії 20-30-х років (М. Бажан, Ю. Яновський, О. Влизько, Л. Первомайський) / відп. ред. Л.М. Новиченко; рец. В.С. Брюховецький, Ю.С. Бурлай. Київ: Наук. думка, 1988. 128 с.
134. Ковальчук, Оксана Олександрівна. Українське історичне джерелознавство доби романтизму [Текст] : [монографія] / О. О. Ковальчук ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. - К. : [б. в.], 2011. - 324 с.
135. Кодак М. Авторська свідомість і класична поетика. Київ: ПЦ «Фоліант», 2006. 336 с.
136. Козак С. Українська романтична історіософія з погляду Дм. Чижевського/ Степан Козак // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – №5–6. – С. 29–36.
137. Козак С. Український пре романтизм. Варшава, 2003. 226 с
138. Козачок Я. Ідейно-естетичний концепт національного в російськомовній прозі Миколи Костомарова (на матеріалі повісті «Кудеяр») / Ярослав Козачок // Мандрівець. – 2004. – № 2. – С. 26–33.
139. Козачок Я. Національно-етичний компонент у повісті Миколи Костомарова «Син» / Ярослав Козачок // Рідний край. – 2004. – № 1 (10). – С. 87–95.

140. Козачок Я. Художньо-стильові особливості романтичної творчості Миколи Костомарова харківського періоду / Ярослав Козачок // Рідний край. – 2003. – № 2 (9). – С. 105–113.
141. Козачок Я.В. Концепція нації як духовної спільноти в художній та публіцистичній творчості Миколи Костомарова. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – Українська література. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2004. – 31 с.
142. Колесник О. С. Романтизм як трансісторичний феномен та його інтерпретації [Електронний ресурс] / О. С. Колесник // Культура і сучасність. - 2013. - № 2. - С. 63-68
143. Колесник П. Степан Руданський: Літературний портрет / П. Колесник. – К : Дніпро, 1997. – 110 с.
144. Коломієць В. Дзвонар народного пробудження (маловідома проза журналу «Основа») // Дивослово. – 1994. – № 1. – С. 45–49.
145. Комаринець Т.І. Традиції барокко в системі українського романтизму / Т.І. Комаринець // Українське літературознавство. – 1993. – Вип. 57. –С. 3–11.
146. Комаринець Т.І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму. Львів: Вища школа. Вид-во при Львівському університеті, 1983. 223 с., іл.
147. Костомаров М.І. Твори: В 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т.2: Повісті. / Упоряд., автор передм. та прим В.Л. Смілянська. – 780 с.
148. Костомаров Н.И. Мазепа/ Николай Костомаров. – М. : Республика, 1992. – 335 с.
149. Коцаренко Т. А. Метлинський – дослідник українських народних пісень // Слово і час. – 2006. – № 11. – С. 77–80.
150. Коцаренко Т. Думка як голос душі (Діяльність Амвросія Метлинського на фольклористичній і літературній нивах) / Тетяна Коцаренко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – №2. – С.114–117.
151. Кравченко В. Образи-символи в баладах Шевченка // Тарас Шевченко і європейська культура: зб. праць Міжнародної XXXIII наук. шевченківської конференції (Черкаси, 20–22 квітня 1999 року) / Відп. ред. В.С. Бородін. – К. – Черкаси, 2000. – С. 134–138
152. Крижанівський С. «Украинские мелодии» Миколи Маркевича в початках українського романтизму XIX ст. // Сучасність. – 1993. – №2.
153. Крижанівський С. Амвросій Могила та Ієремія Галка / Степан Крижанівський // Могила Амвросій, Галка Ієремія. Поезії / [ред. кол. : М.П. Бажан та ін. ; вступ. ст. С.А. Крижанівського ; упор. та прим. Н.О. Вишневської]. – К. : Радянський письменник, 1972. – С. 3–32.
154. Крижанівський С. Віктор Забіла, поет і літературний герой // Київська старовина. – 1993. – №6. – С.69-78.
155. Крижанівський С. Михайло Петренко: вчора, сьогодні, завтра // Слово і час. – 1993. – №11. – С. 10–16.
156. Крохмальний Р. Проблема трансформації релігійної свідомості в поемі Антона Могильницького «Скит Манявський» / Роман Крохмальний // Українське літературознавство. – 2006. – Вип. 67. – С. 64–75.
157. Крутікова Н.Є. Гоголь та українська література (30–80-ті роки XIX ст.). – К.: Держлітвидав України, 1957. – 243 с.

158. Лавренчук В. Постать Івана Мазепи у світовому письменстві (Художньо-естетичне освоєння життя й діяльності шетмана в українській літературі XIX ст.) / Володимир Лавренчук // Дивослово. – 2008. – № 1. – С. 39–43
159. Лапко О.А. Релігійно-філософське осмислення буття людини в поезії Якова Щоголева / О.А. Лапко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. Частина 1. – 2009. – лютий – №3 (166). – С. 98–104.
160. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка. – К.: Україна, 1994. – 173 с.
161. Лімборський І. Традиції української літератури рококо в творчості українця М. Гоголя // Українська література в загальноосвітній школі. - 2004. - №5. - С.38 - 41.
162. Лімборський І.В. Парадигматика західноєвропейського та українського просвітництва: проблеми типології та національної ідентичності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філолог. наук: спец. 10.01.05 “Порівняльне літературознавство”, 10.01.01 «Українська література». Київ, 2006.
163. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва та ін.]. Київ: Академія, 1997. 752 с.
164. Логвин Г. Релігійний (християнський) романтизм і його вираження в літературі (проза П.Куліша, М.Костомарова, Я.Івашкевича). Міф і ноосфера // Українська мова і література в школі. – 2001. – №6.
165. Луцький Ю. Микола Гоголь // Луцький Ю. Між Гоголем і Шевченком. Переклад з німецької. – К., 1998.
166. Майборода, Наталія Вікторівна. Традиції романтизму у парадигмі українського модернізму [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.06 / Майборода Наталія Вікторівна ; Донецький національний ун-т. - Донецьк, 2008. - 19 с.
167. Майборода, Наталія Вікторівна. Традиції романтизму у парадигмі українського модернізму [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Майборода Наталія Вікторівна ; Донец. ін-т соц. освіти. - Донецьк, 2008. - 197 арк.
168. Маланюк Є. Гоголь – Гоголь // Слово і час. – 1991. – №8.
169. Маланюк Є. Ранній Шевченко // Маланюк Є. Книга спостережень. – К.: Атіка, 1995.
170. Мальцев В. Версифікаційні особливості сонетів Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича та Юрія Федьковича / Валентин Мальцев // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці : Рута, 2005. – Вип. 274–275 : Слов'янські літератури. – С. 100–104.
171. Маркова М. В. Концепт природи у європейській поезії доби романтизму [Електронний ресурс] / М. В. Маркова // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. - 2013. - Вип. 36. - С. 188-189.
172. Мацапура В.И. Полтавський «слід» в українських повістях Н.В. Гоголя (О впливі В.А. Гоголя и И.П. Котляревського на творчество писателя) / В.И. Мацапура // М. Гоголь і Україна : зб. наук. праць / [ред. кол. : О.М. Ніколенко (гол. ред.) та ін.]. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2009. – С. 67–74.
173. Медведєва О. Романтична балада в російській, українській та польській літературах / О. Медведєва // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 2. – С. 37–42.
174. Мельник Любов. Від романтизму до модернізму: Федір Заревич і його готична проза. *Слово і час*. 2009. №11. С. 84–88.

175. Мельник Я. Поема Пантелеймона Куліша «Куліш у пеклі» і традиції апокрифічної літератури / Ярослава Мельник // Українське літературознавство. – 2002. – Вип. 65. – С. 108–114.
176. Мельник, Оксана Василівна. Творчість Миколи Маркевича в контексті європейського романтизму [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2014. – 20 с.
177. Микитенко Ю.О. Антична спадщина і становлення нової української літератури / Ю.О. Микитенко. – К. : Наукова думка, 1991. – 156 с.
178. Михайло Миколайович Петренко. 200 років безсмертя / Петренко О.Є., Шабанова В.М. Київ: «Кий», 2017. 238 с.
179. Михед П.В. Крізь призму бароко / Павло Михед. – К. : Ніка-Центр, 2002. – 328 с.
180. Мишанич Я. «Історія русів»: історіографія, проблематика, поетика. – К.: ТОВ «Видавництво «Обереги», 1999. – 240с.
181. Мішуков О.В. «Історія русів» у європейському контексті : Монографія. //Філологія. Історія. Культура. 36. Наук. Прац: У 2 т. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – Т. 1 – 319с.
182. Мішук Р.С. Українська оповідна проза 50–60-х рр. ХІХ ст. – К. : Наукова думка, 1978. – 280 с.
183. Мішук Р.С. Українська оповідна проза 50–60-х рр. ХІХ ст. Київ: Наукова думка, 1978. 280 с.
184. Мокрий В. Маркіян Шашкевич і поезія Тараса Шевченка – перше зіткнення / Володимир Мокрий // Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний. – Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. – С. 263–266.
185. Моціяка О.М. Кордоцентризм україномовної творчості Олекси Стороженка / О.М. Моціяка // Література та культура Полісся. – Ніжин, 2007. – Вип. 35
186. Мочернюк Н.Д. Сновидіння в поетиці романтизму: часо-просторова специфіка: Автореф. дис. на здобуття н.ст. к. філол н. Тернопіль, 2005. 20 с.
187. Мочернюк, Наталія Дмитрівна. Сновидіння в поетиці романтизму: часо-просторова специфіка [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.01.06 / Мочернюк Наталія Дмитрівна ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. - Л., 2005. - 229 арк.
188. Мочернюк, Наталія Дмитрівна. Сновидіння в поетиці романтизму: часо-просторова специфіка [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.06; Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль., 2005. - 20 с.
189. Наєнко М. Про пафосний романтизм ... без пафосу. // Слово і час. – 2005. – № 9. – С. 78-81
190. Наєнко М.К. Драматургія: фройдівська психоаналітика, романтично-барокові візії як вияв творчого модернізму. *Наєнко М.К. Іван Франко: тяжіння до модернізму. Монографія.* Київ: “Академвидав”. 2006. С. 82.
191. Наєнко М.К. Романтичний епос: ефект романтизму і українська література. Київ: Просвіта, 2000.
192. Наєнко, Михайло Кузьмович. Романтичний епос: Ефект романтизму і українська література [Текст]. 2-е вид.,зі змінами й доп. Київ : Видавничий центр "Просвіта", 2000. 378 с.
193. Наливайко Д.С. Шевченко, романтизм, націоналізм. Слово і Час. 2006. № 3. С. 3-21.

194. Наливайко Д.С., Шахова К.О. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. Підручник. – К.: Заповіт, 1997. – 464 с.
195. Нахлік Є. «Олена» М.Шашкевича в контексті романтичної прози (До 175-річчя з дня народження письменника). *Українська мова і література в школі*. 1986. №11.
196. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія у 2 т. Київ: Український письменник, 2007. Т. 2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша : Наукова монографія. 462 с.
197. Нахлік Є. Поезія українського романтизму. Етапи, угруповання, тенденції (Закінчення). *Українська мова в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. – №3. – С.56–67.
198. Нахлік Є. Поетичний світ Шашкевича-романтика. *Радянське літературознавство*. 1984. №8.
199. Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації, дискусійні проблеми, спроба нового прочитання (з погляду літературних напрямів і течій). Львів: ОЛПР, 1994. 68 с.
200. Нахлік Є.К. «І мертвим, і живим, і ненародженим», і самому собі: Шевченкове ословлення минулого, сучасного й майбутнього та власної екзистенції; НАН України. Інститут Івана Франка. Львів, 2014. 471 с.
201. Нахлік Є.К. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики / НАН України. Львівське відділення Інституту літератури ім.Т.Г. Шевченка. Львів, 2003. 568 с.
202. Нахлік Є.К. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики; НАН України. Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Львів, 2003. 568 с.
203. Нахлік Є.К. Історична проза Євгена Гребінки (До 175-річчя з дня народження письменника). *Українська мова і література в школі*. 1987. № 2. С. 10–16.
204. Нахлік Є.К. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст; Наук.ред. В. Панченко; НАН України. ДУ «Інститут Івана Франка». Львів, 2015. 543 с.
205. Небесьо Б. Скільки прози може бути у козацькому літописі? *Слово і час*. 1993. № 9. С. 22–30.
206. Неділько Г. Тарас Шевченко: Життя і творчість: Книга для вчителя. Київ: Рад. школа, 1988. 247 с
207. Новик Ольга Петрівна. Неповторність повторного. Барокові традиції в літературі українського романтизму [Текст] : монографія; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків: Майдан, 2011. 368 с.
208. Новик О. Мотив братовбивства у творах українських романтиків. *Південний архів. Філологічні науки : зб. наук. пр.* Херсон: ХДУ, 2014. Вип. LXII. С. 71–76.
209. Новик О. Оригінальність традиційності [Текст] : [монографія]. Бердянськ : БДПУ, 2019. 175 с.
210. Новик О. Традиція «книжності» в літературі українського романтизму. *Теорія літератури: концепції, інтерпретації : наук. зб. / [ред. кол. : Л.В. Грицик (гол.) та ін.]*. Київ: Логос, 2014. С. 235–248.
211. Новик О. Художнє переосмислення культурних погранич у творчості Олекси Стороженка. *Fenomen pogranicz kulturowych: wspolczesne tendencje : zbiór prac naukowych*. Piła, 2014. Т. VI. S. 41–48.

212. Новик О. Художня інтерпретація біографії видатних історичних осіб у повістях Тараса Шевченка. *Studia methodologica*. Тернопіль, 2014. Вип. 39. С. 184–191.
213. Новик О.П. Барокова традиція героїзації козацтва в українській романтичній поезії. *Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В.А. Зарва]*. Київ: Освіта України, 2008. Вип. XVI : Лінгвістика і літературознавство. С. 173–178.
214. Новик О.П. Образ козака Мамає в українському романтизмі. *Studia Polsko-Ukraińskie*. Warszawa : Wydział Linwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, 2016. S. 145–159.
215. Новик О.П. Романтичне переосмислення мотиву раю в поезії Михайла Петренка. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Філологічні науки*. Кам'янець-подільський : Аксіома, 2014. Вип. 36. С. 190–193.
216. Новик Ольга. Повсякденність у поезії творів Миколи Костомарова. *Літературознавчий дискурс від бароко до постмодерну: Колективна монографія / уп., науковий ред. Н. Левченко*. Київ–Люблін–Харків: Майдан, 2020. С. 380–389.
217. Новик Ольга. Романтична поетика творів Михайла Мінчакевича в збірці “Син Русі”. *Русин*. 2020. Т. 60. С. 154–160.
218. Нудьга Г. Два поети-романтики. Забіла В., Петренко М. Поезії / [упор., вступ. ст. і прим. Г.А. Нудьги]. Київ: Радянський письменник, 1960. С. 3–48.
219. Овсійчук Володимир Антонович. Класицизм і романтизм в українському мистецтві [Текст]; наук. ред. С. Павлюк ; НАН України, Інститут народознавства. Київ: Дніпро, 2001. 444 с.: іл.
220. Павличко С. Український романтизм: тяглість наряду як естетичний тупик. *Павличко С. Теорія літератури*. Київ: Вид-во Соломії **Павличко** “Основи”, 2002. С. 491–496.
221. Павлунік С. «Закоханий чорт» Олексі Стороженка та «Закоханий диявол» Жака Казота: спроба компаративного аналізу. *Слово і час*. 2006. № 9. С. 27–33.
222. Павлюх Н.М. Проблема читача у європейській літературі та європейському літературознавстві доби романтизму : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2015. 20 с.
223. Паласюк, Михайло Іванович. Ідеї німецького романтизму в українській духовній культурі [Текст] : дис... канд. філос. наук: 09.00.05. Львів, 2001. 165 арк.
224. Пахаренко В. Художнє слово (класицизм, романтика). *Українська мова і література в школі*. 2001. №3.
225. Пелешенко Наталія. До питання про барокові (романтичні) типи культури. *Медієвістика*. Вип. I. Одеса: Астропринт, 1998. С. 117–122.
226. Перебийніс П. Сумна посмішка чародія: до 160–річчя С.Руданського. *Голос України*. 1994. 13 січня.
227. Петриченко Н.Г. Історична романістика М. Костомарова у світлі визначної української і російськомовної прози першої половини XIX століття. *Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В.А. Зарва]*. Київ: Освіта України, 2008. Вип. XIX : Лінгвістика і літературознавство. С. 206–211.
228. Підгорна Л. Микола Костомаров і доба романтизму: національна самобутність. *Українське літературознавство*. 2013. Вип. 77. С. 62–71.

229. Підгорна Л.М. Фольклористична діяльність Миколи Костомарова (методологічний аспект): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.07 – фольклористика. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2006. 15 с.
230. Пільгук І. Т.Г. Шевченко – основоположник нової української літератури. Вид 2-ге, перероб і доп. Київ: Рад школа, 1963.
231. Погребенник В. Традиційна українська культура у творчості Олекси Стороженка. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 4. С. 2–7.
232. Погребенник В. Рідний край у поезії С. Руданського. *Українська мова та література*. 1998. № 1
233. Поезія українського романтизму ; [укл. та передмова О. І. Борзенка]. Київ: Елібре, 2008. 480 с.
234. Поліщук Я. Микола Гоголь і українська література. *Дивослово*. 2005. № 11. С. 29–34
235. Поліщук В.Т. Павло Филипович про Петра Гулака-Артемівського та ранній український романтизм [Електронний ресурс]. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Сер. : Історична та філологічна*. 2013. Вип. 10. С. 103–109.
236. Поліщук Я. Найісторичніша і найглибша українська країна (М. Костомаров на Волині). *Слово і час*. 1993. №12. С. 45-47
237. Працьовитий В. Українська історична драма. Львів : Ліга-Прес, 2002. 173 с.
238. Пупурс І.В. Схід у дзеркалі романтизму (імагологічна парадигма романтичного орієнталізму: на матеріалі західно- й східноєвропейських літератур кінця XVIII–XIX ст.) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.05, 10.01.04; НАН України, Ін-т літ. ім.Т.Г. Шевченка. Київ, 2018. 40 с.
239. Радзикевич В. Романтизм як джерело українського літературного й національного пробудження та виступ М. Шашкевича. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 241–245.
240. Регуш Ю. «Спізнілий романтик» Яків Щоголев. Бердянськ, 2016.
241. Решетуха С. Готика як принцип самоорганізації тексту в оповіданні «Примари Несвізького замку» Олекси Стороженка. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Вип. 33. Львів, 2004. Ч. 2: Теорія літератури та порівняльне Літературознавство. С. 113–117.
242. Решетуха С. Жанрова своєрідність циклу оповідань «З народних уст» Олекси Стороженка. *Українське літературознавство*. 2006. Вип. 67. С. 191–198.
243. Решетуха С. На світанку української химерної прози (Оповідання Олекси Стороженка). *Дивослово*. 2007. № 4. С. 58–61
244. Розумний Я. Літературна діяльність Маркіяна Шашкевича і західноукраїнське відродження XIX століття. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 225–240.
245. Розумний Я. Маркіян Шашкевич – синонім національного відродження. *Сучасність*. 1992. №6.
246. Розумний Я. У чому велич Маркіяна Шашкевича? *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 161–168.
247. Руданський С. Співомовки: Пісні. Приказки. Дитячі приказки / Упоряд., авт. передм. та приміт. М.Гончарук. Київ: Дніпро, 1988.

248. Руданський С. Твори / Підгот. текстів та вступ ст. В. Герасименка. Київ, 1956.
249. Рудницький Я. Шашкевич і Шевченко. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег: Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 267–268.
250. Рудницький Я. Шашкевич у літературній оцінці Івана Франка. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 272–273.
251. Русалка Дністрова (Фотокопія з видання 1837 р.) / вступ. ст. О. І. Білецького. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1950. 133, [2] с.
252. Русалка Дністровая на сайті: <http://1576.ua/books/3063>
253. Савченко Зоя Валентинівна. "Романтика вітаїзму" (активний романтизм) в українській прозі першої половини ХХ століття [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.01.01; Сумський держ. педагогічний ін-т ім. А.С. Макаренка. Суми, 1998. 170 с.
254. Свириденко О. Проза Олексі Стороженка: діалог художнього тексту із міфологією *Діалогічне прочитання української літератури : монографія / Г. Токмань, М. Корпанюк, Г. Мазоха та ін. ; [за ред. Г. Токмань]*. Київ: Міленіум, 2007. С. 142–165.
255. Свириденко О. Г. Сковорода й А. Метлинський: до проблеми сквородинівської рецепції в українському романтизмі. *Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність/ Відп. ред. І.П.Стогній, проф.* Київ, 2003. С. 467–472.
256. Свириденко О. Творчість О. Стороженка у діалозі зі спадщиною Е.Т.А. Гофмана (поетика характеротворення). *Теоретична й дидактична філологія : зб. наук. праць*. Київ: Міленіум, 2008. Вип. 3. С. 94–103.
257. Свириденко О.М. А. Метлинський як теоретик літератури. *Вісник Запорізького державного університету*. 2007. № 1. С. 107–109.
258. Свириденко О.М. Романтична парадигма творчої діяльності Амвросія Метлинського. Автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Київ, 2002. 18 с.
259. Сирота Ю.О. «Нежинський полковник Золотаренко» Є.П. Гребінки як зразок історичної повісті. *Мова та культура*. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2007. Вип. 9. Т. VIII (96). С. 30–36.
260. Сирота Ю.О. Гоголівські традиції у творчості Є. Гребінки. *М. Гоголь і Україна : зб. наук. праць / [ред. кол. : О.М. Ніколенко (гол. ред.) та ін.]*. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2009. С. 49–54
261. Скоць Андрій. Образ Кобзаря у «Кобзарі» Тараса Шевченка. *Дивослово*. 1996. №5-6.
262. Скоць А. «Доба романтичного націоналізму» у творчості Тараса Шевченка. *Дивослово*. 1995. №3. С. 25–29.
263. Скринник Михайло Антонович. Буттєві смисли національної ідентичності в українському романтизмі [Текст] : автореф. дис... д-ра філос. наук: 09.00.05; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2008. 36 с.
264. Скринник Михайло. Наративні практики української ідентичності: Доба Романтизму: Монографія. Львів: Каменяр, 2007. 367 с.
265. Скринник М. А. Традиція в українській філософії і романтизм. *Філософія. Психологія. Педагогіка: Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. Київ: "Політехніка", 2006. № 3(18). С. 72–76.

266. Скрипник, Михайло Антонович. Наративні практики української ідентичності: Доба Романтизму [Текст] : монографія. Львів: Каменяр, 2007. 367 с.
267. Скупейко Л.І. Міфопоетика «Лісової пісні» Лесі Українки. Київ: «Фенікс», 2006. 416 с.
268. Скупейко Л.І. Неоромантизм Лесі Українки (Рецепція. Концепція особистості. Міфопоетика): автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.01; 10.01.06; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2009. 40 с.
269. Скуратівський В. «Вічні образи» у Тараса Шевченка. *Сучасність*. 2000. № 3. С. 104–107.
270. Слабошпицький М., Цеков Ю. Степан Руданський: Літературний портрет. *Українська мова і література в школі*. 1985. № 1. С. 68–69.
271. Слоньовська О. Еней – троянець чи запорожець, національний герой чи розважальний персонаж? (Спроба об'єктивного прочитання з відстані двох сторіч). *Українська мова в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. № 3. С. 34–46.
272. Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова. *Костомаров М. Твори: В 2 т. Т.1: Поезії; Драми; Оповідання / Упоряд., авт. передм. та приміт. В. Смілянська*. Київ: Дніпро, 1990. – С.5-37.
273. Смілянська В. Композиція ліро-епічних творів Шевченка. *Слово і час*. 2008. № 3. С. 33–39.
274. Смолій В.А., Пінчук Ю.А., Ясь О.В. Микола Костомаров: Віхи життя і творчості : енцикл. довід. ; [вст. ст. і аг. Ред. В.А. Смолія]. Київ: Вища школа, 2005. 543 с.
275. Сокирко, Анна Миколаївна. Світоглядно-ментальні особливості українського романтизму [Текст] : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05.; Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2011. 166 арк.
276. Стороженко О.М. Закоханий чорт. Історико-фантастичні повісті та оповідання. Київ: Дніпро, 2001. 336 с.
277. Творчість Л. Боровиковського в контексті слов'янського романтизму. Волинь філологічна: текст і контекст.: Зб. наук. пр. Вип. 2 / Упоряд. О.В. Яблонська. Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006.
278. Тетеріна О. Переклад як чинник розвитку нової української літератури (початок ХІХ ст.). *Слово і час*. 2002. №11.
279. Ткаченко О. Українська романтична елегія. *Слово і час*. 2000. № 5. С. 49–54.
280. Ткачук М., Ткачук О. Маркіян Шашкевич : дослідження. Тернопіль : Медобори, 2009. 246 с.
281. Ткачук М. Жанрова своєрідність літературної веснянки Маркіяна Шашкевича. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 2. С. 2–6.
282. Ткачук М. Інтертекстуальне поле образу мандрівника в романтичних творах Левка Боровиковського. *Волинь філологічна: текст і контекст. Творчість Л. Боровиковського в контексті слов'янського романтизму: Зб. наук. Пр. Вип. 2 / Упоряд. О. В. Яблонська*. Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 64–75.
283. Ткачук М. Літературний портрет Миколи Костомарова. *Наукові записки. Серія: Літературознавство / За ред. проф. М. Ткачука*. Тернопіль: ТНПУ, 2008. Вип. 24. С. 149–165.
284. Ткачук М. Український характер в «Енеїді» І. Котляревського. Київська старовина. 1994. № 5. С. 92–98.
285. Ткачук М.П. Естетична концепція людини в «Енеїді» Івана Котляревського.

- Київ: Вища школа, 1995.
286. Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
 287. Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
 288. Україна і Польща доби романтизму: образ сусіда [Текст] : матеріали міжнар. наук. конф., присвяченої 190-річчю з дня народження Юліуша Словацького, Кременець, 8-11 вересня 1999р. / Управління освіти Тернопільської обласної держ. адміністрації, Кременецький педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка ; ред.-упоряд. А. Ломакович [и др.]. Кременець : [б.в.], 2000. 149 с.
 289. Українська література XVIII ст.: Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. / Упоряд., приміт., вступ стаття О.В. Мишанича. Київ, 1983. 693 с.
 290. Українська література XIX століття: хрестоматія: навч. посіб. / упоряд. Н.М. Гаєвська. Київ: Либідь, 2006. 1328 с.
 291. Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. / Упоряд., підгот текстів, біограф. довідки і приміт. С.Крижанівського; Вступ. ст. І.Айзенштока. Київ: Дніпро, 1968. 635 с.
 292. Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред.кол.: І.Дзеверін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М.Гончарука; Вст. стаття М. Яценка; Ред. тому М.Яценко. Київ: Наукова думка, 1987. 592 с.
 293. Ушкалов Л.В. Моя шевченківська енциклопедія: із досвіду самопізнання. Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2014. 602 с.
 294. Ушкалов Л.В. Сковорода, Шевченко, фемінізм... : Статті 2010-2013 років. Харків: Майдан, 2014. 312 с.
 295. Федченко П. Петро Гулак-Артемівський. Євген Гребінка. *Гулак-Артемівський П. Поетичні твори. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання / Петро Гулак-Артемівський ; [редкол. : І. Дзеверін (голова) та ін. ; упоряд. та приміт. М. Павлюка; вступ. ст. П. Федченка].* Київ: Наукова думка, 1984. С. 5–29.
 296. Филипович П. До історії раннього українського романтизму. Україна. Київ: Держвидав. України, 1924. Кн. 3. С. 71–76.
 297. Франко І. Поезії Віктора Забіли. *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О. Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. XVII: Літературно-критичні статті.
 298. Франко Іван. Шевченкознавчі студії / упоряд. М. Гнатюк. Львів : Світ, 2005. 472
 299. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / АН УРСР. Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка; Редкол.: Є. Кирилюк [голова] та ін. Київ: Наук. думка, 1976–1986. Т. 27: Літературно-критичні праці (1886–1889) / Упорядкув. та комент. Р. Міщука, М. Родька, Л. Сеника, В. Харитоновна; Ред.: С. Щурат, М. Яценко. 1980. 463 с.: іл., портр.
 300. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Т. 38. Літературно-критичні праці (1896–1911). Київ: Наукова думка, 1983. 619 с.
 301. Франко І. Історія української літератури. Частина перша. Від початків українського письменства до Івана Котляревського. *Франко І. Зібрання творів : У 50 т. Т. 40. Літературно-критичні праці.* Київ: Наукова думка, 1983. С. 7–370.
 302. Франко І. Олександр Степанович Афанасьєв-Чужбинський. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 26–43 : Література і мистецтво.* Київ : Наукова думка, 1983. Т. 39: Літературно-критичні праці (1911–1914).

303. Франко І. Передмова до другого видання [«Іліади» Гомера в переспіві Степана Руданського]. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 26–43 : Література і мистецтво*. Київ: Наукова думка, 1983. Т. 39 : Літературно-критичні праці (1911–1914).
304. Франко І. Переднє слово (До «Перебенді» Т.Г.Шевченка). *Франко І. Твори: В 20 т. / Ред. кол.: О.Корнійчук та ін.* Київ, 1955. Т. XVII: Літературно-критичні статті
305. Франко І. Переднє слово [до збірки О. Афанасьєва-Чужбинського «Українські поезії»]. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 26–43 : Література і мистецтво*. Київ: Наукова думка, 1983. Т. 39 : Літературно-критичні праці (1911–1914).
306. Харківська школа романтиків. Вступна ст., ред. і примітки А. Шамрая. І–ІІІ. Харків, 1930.
307. Хропко П. Шевченко й українська поезія ХІХ століття. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 1999. №1. С. 192–200.
308. Чижевський Д. Маркіян Шашкевич. *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 219–224.
309. Чижевський Дмитро. Слов'янський романтизм. *Слово і час*. 2005. №8. С. 51–65.
310. Чижевський Д. Значення Харківського університету в українському духовному житті. *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Під заг. ред. Василя С. Лісового*. Київ: Смолоскип, 2005. Т.2: Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії. С. 126–129.
311. Чижевський Д. Слов'янський романтизм. *Слово і час*. 2005. № 9. С. 65–78.
312. Чижевський Д. Філософські твори: у 4-х тт. / Під заг. ред. В. Лісового. Т.2. Київ: Смолоскип, 2005. VIII+376 с.
313. Чижевський Д.І. Історія української літератури. Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. 568 с. (Альма-матер).
314. Чижевський Д.І. Порівняльна історія слов'янських літератур: У двох книгах / Пер. з нім. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 288 с.
315. Шалата М. Про Вагилевича, і не тільки. *Радянське літературознавство*. 1985. №2.
316. Шамрай А. До початків романтизму. *ж. Україна*, Х–ХІ. Київ. 1929.
317. Шамрай А. Мотиви «національної туги» в творчості І. Галки та А. Могили (Матеріали до характеристики ідеологічних настроїв). *Шамрай А. Харківські поети 30-40 років ХІХ століття (Харківська школа романтиків)*. Харків : Державне видавництво «Література і мистецтво», 1930. С. 101–140.
318. Шаповаленко Ю.О. Гоголь в рецепції Пантелеймона Куліша. М. Гоголь і Україна: зб. наук. праць / [ред. кол. : О.М. Ніколенко (гол. ред.) та ін.]. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. С. 28–33.
319. Шевельов Ю. Інший романтик, інший романтизм. *Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн.* Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн. II: Літературознавство / упор. І. Дзюба. С. 45–57.
320. Шевельов Ю. Суворі школа (Сто років з дня смерті Маркіяна Шашкевича). *Маркіян Шашкевич на Заході / упорядк., ред. і вступ Я. Розумний*. Вінніпег : Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича, 2007. С. 246–251

321. Шевченківська енциклопедія : в 6 т. / [ред. кол. : М.Г. Жулинський (голова) та ін.]. Київ, 2011–2014. Т. 1–4.
322. Шевченківський словник: У 2 т. Т.1: А – МОЛ / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.
323. Шевченківський словник: У 2 т. Т.2: МОЛ –Я / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978
324. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін. Т.2. Поезія. 1847 – 1861 рр. / Упоряд. та комент. В.С. Бородіна та ін.; Ред. тому В.С. Бородін. Київ: Наук. думка, 1989. Т. 2. 592 с.
325. Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. Київ: Дніпро, 1993. 590 с.
326. Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. Київ: Дніпро, 1993. 590 с.
327. Шупта-В'язовська О. Творчість Л. Боровиковського і Т. Шевченка: проблема літературного новаторства. *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць* / Ред. кол.: Г.Ф. Семенюк (голова) та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2007. Вип. 9. С. 64–68.
328. Щоголів Я.І. Твори.. Харків: Видавництво САГА, 2007. 342 с.
329. Яблонська Ольга Василівна. Семінарій "Особливості українського романтизму" [Текст]; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Кафедра української літератури. Луцьк: Редакційно- видавничий відділ "Вежа" Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 28 с.
330. Яблонська О. У світлі національної ідеї: видавничий досвід українських романтиків. *Поліграфія і видавнича справа*. 2007. № 2 (46). С. 61–68.
331. Яременко В. Гоголівський період української літератури. Післямова. *Гоголь М. Тарас Бульба*. Київ, 1998. С. 177–187
332. Яременко В. До проблеми історіософії Тараса Шевченка: методологічні підходи. *Слово і час*. 2007. № 3. С. 19–27.
333. Яценко М. Українська романтична поезія 20–60-х років. *Українські поети-романтики. Поетичні твори* / Ред.кол.: І.Дзеверін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М.Гончарука; Вст. стаття М.Яценка; Ред. тому М.Яценко. Київ: Наукова думка, 1987. С. 5-36.
334. Яценко М. Романтизм як напрям в українській літературі. *Українська мова і література в школі*. 1989. №9.
335. Яценко М. Українська романтична поезія 20–60-х років. Українські поети-романтики. Поетичні твори / Ред.кол.: І.Дзеверін (голова) та ін.; Упоряд. і приміт. М. Гончарука; Вст. стаття М. Яценка; Ред. тому М. Яценко. Київ: Наукова думка, 1987. С. 5-36.
336. Libera Z. Tradycje literackie polskiego romantyzmu, [w:] Słownik literatury polskiej XIX wieku, Wrocław: Zakł. Narodow. im. Ossolińskich, 2002. S. 953–956.

Інтернет-ресурси

1. Бібліотека БДПУ (www.bdpu.org/library)
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>)
3. Бібліотека української літератури. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/>
4. Віртуальний підручник з української літератури : Словник літературознавчих термінів: <http://eureka.ucoz.ua/blog/1-0-14>
5. Електронна бібліотека української літератури. <http://www.utoronto.ca/elul/>

6. Ізборник. Історія України IX–XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації:
<http://litopys.org.ua/>
7. Український центр: освітньо-інформаційний ресурс.:
<http://www.ukrcenter.com/library/default.asp>
8. Читиво. – Електронна бібліотека: <http://chtyvo.org.ua/>
9. <http://1576.ua>
10. <http://poetry.uazone.net>
11. <http://biglib.com.ua>
12. <http://nspu.org.ua>
13. <http://www.siver-litopis.cn.ua/arch.htm>
14. <http://www.utoronto.ca/elul/Main-Ukr.html>
15. <http://www.arts.ualberta.ca/~ukr/skovoroda/NEW/texts.php?glang=>
16. <http://ukrlife.org/main/library.html>

Покликання на передачу ПРОчитай

https://www.youtube.com/watch?v=TQm_qxLYPqM&list=PLwsc50LAHBVgzjrc9abXTDmzK4mL7zY5Y&index=2
<https://www.youtube.com/watch?v=n3Hb1eycvdA&list=PLwsc50LAHBVgzjrc9abXTDmzK4mL7zY5Y&index=13>
<https://www.youtube.com/watch?v=UOcMTFophkM&list=PLwsc50LAHBVgzjrc9abXTDmzK4mL7zY5Y&index=26>
<https://www.youtube.com/watch?v=klPbnVT-MIU&list=PLwsc50LAHBVgzjrc9abXTDmzK4mL7zY5Y&index=27>

Список використаних джерел

Словники

1. Літературознавча енциклопедія: У 2-т. / [автор-укладач Ковалів Ю. І.]. Київ: Видавничий центр „Академія”, 2007.
2. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
3. Новий довідник: Українська мова та література. Київ: ТОВ «КАЗКА», 2005. 864 с.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / [кер. проекту А. Волков]. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
5. Шалагінов Б.Б. Романтичний словник: До історії понять і термінів раннього німецького романтизму. Київ: НаУКМА, 2010.
6. Шевченківська енциклопедія : в 6 т. / [ред. кол. : М.Г. Жулинський (голова) та ін.]. Київ, 2011–2014. Т. 1–4.
7. Шевченківський словник: У 2 т. Т.1: А – МОЛ / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978.
8. Шевченківський словник: У 2 т. Т.2: МОЛ –Я / Ред. кол.: Є. Кирилюк (відп. ред.) та ін. Київ, 1978

Підручники

1. Історія української літератури : у 12 т. / редкол. : Віталій Дончик (голова) [та ін.]; Нац. акад наук України, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Київ : Наукова думка, 2013 ..
Т. 2 : Давня література (друга половина XVI–XVIII ст.) / [М. Сулима та ін.]; наук. ред.: Віра Сулима, Микола Сулима. 2014. 838, [33] с. : іл. -300 пр. (т. 2)
Т. 3 : Кін. XVIII – кін. 30-х років XIX ст. 2016. 752 с.
Т. 4. Тарас Шевченко / І. М. Дзюба; ред.: М. Г. Жулинський. 2014. 781, [48] с.
2. Білоус. П.В. Історія української літератури XI - XVIII ст. : навч. посіб. / Київ : Акад., 2009. 424 с. (Альма-матер). Бібліогр.: с. 416–423.
3. Історія української літератури кінця XVIII–60-х років XIX століття : підручник / Л.М. Задорожна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ, 2008. 479 с. Бібліогр.: 87 назв.
4. Історія української літератури XIX ст. : Підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: У 2-х кн. Кн. 1 / М. Г. Жулинський, М.П. Бондар, О.І. Гончар, Б.А. Деркач, Ю.О. Івакін, І.В. Лімборський, Л.З. Мороз, Є.К. Нахлік, В.Л. Смілянська, П. М. Федченко. Київ : Либідь, 2005. 656 с. Бібліогр.: с. 627-639.
5. Історія української літератури XIX століття : Підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ: У 2-х кн. Кн. 2 / М.Г. Жулинський, М. П. Бондар, Т.І. Гундорова, Л.О. Гаєвська, М.П. Кодак. Київ : Либідь, 2006. 711 с. Бібліогр.: с. 686-698.
6. Крохмальний Р. Образ і текст: світоглядні, мистецькі та комунікативні виміри (на матеріалі текстів українських романтиків першої половини XIX століття) : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 344 с.
7. Ткачук Микола. Українська література XX століття : Тернопіль : Медобори, 2014. 608 с.
8. Історія української літератури XX–поч. XXI ст. : навч. посіб. : у 3 т. Т. 1 / В. І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М. В. Кузьменко, Т. В. Бикова, В.С. Брюховецький. Київ : Академвидав, 2013. 588 с.
9. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст.): Підручник. П. Хропко, О. Гнідан, П. Орлик та ін. Київ: Вища школа, 1992. 512 с.
10. Історія української літератури XIX ст. У 3 кн. Кн.1: Навчальний посібник / За

ред. М. Яценка. Київ: Либідь, 1995-1996.

11. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О.Галича. Київ: Шлях, 2005. 392 с.

Наукові праці

- Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. Ч. 2: Ейдетика. Київ: Київський ін-т "Слов'янський ун-т", 1998. 109 с.
- Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. Ч.1: Етногенез і теогенез. Київ : Київський ін-т "Слов'янський ун-т", 1997. 155 с.
- Бовсунівська Т.В. Історія української естетики першої половини XIX століття.. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2001. 344 с.
- Бовсунівська Т.В. Український романтизм: Теогонічна систематизація. Монографія. Тернопіль: «Крок», 2019. 213 с.
- Єременко О. Літературний образ у силовому полі синкретизму (на матеріалі української прози другої половини XIX – початку XX століття). Київ: Євшан-зілля, 2008. 319 с.
- Зеров М. «Непривітаний співець» (Я. Щоголів)». *Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті*. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2007. (Cogito: навчальна класика). С. 292–321.
- Зеров Микола. Українське письменство XIXст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2007. 568 с. (Cogito: навчальна класика).
- Комаринець Т.І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму. Львів: Вища школа. Вид-во при Львівському університеті, 1983. 223 с., іл.
- Наливайко Д.С., Шахова К.О. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. Підручник. Київ: Заповіт, 1997. 464 с.
- Петров Н.И. Очерки истории украинской литературы XIX столетия. Київ: Тип. И. и А. Давиденко, 1884. – 457, XV с. С. 427–439.
- Пупурс І.В. Схід у дзеркалі романтизму (імагологічна парадигма романтичного орієнталізму: на матеріалі західно- й східноєвропейських літератур кінця XVIII–XIX ст.): автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.05, 10.01.04; НАН України, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2018.40 с.
- Скринник Михайло. Наративні практики української ідентичності: Доба Романтизму: Монографія. Львів: Каменяр, 2007. 367 с.
- Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
- Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. Київ: Вид. худ. літ. "Дніпро", 1968. 635 с.
- Українські поети-романтики: Поет твори / Упоряд. і приміт. М.Л.Гончарука. Київ: Наук. думка, 1987. 592 с.
- Ушкалов Л.В.
- Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / АН УРСР. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка; Редкол.: Є. Кирилюк [голова] та ін. Київ: Наук. думка, 1976–1986.
- Харківська школа романтиків. Вступна ст., ред. і примітки А. Шамрая. I–III. Харків, 1930.
- Чижевський Д.І. Порівняльна історія слов'янських літератур: У двох книгах / Пер. з нім. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 288 с.

Чижевський Д. Філософські твори: у 4-х тт. / Під заг. ред. В. Лісового. Т.2. Київ: Смолоскип, 2005. VIII+376 с.

Навчальне видання

Новик Ольга Петрівна

Український романтизм

Навчальний посібник

Новик О.П. Український романтизм: навчальний посібник. Видання друге. Бердянськ :
БДПУ, 2023. 163 с.

Електронне видання
